

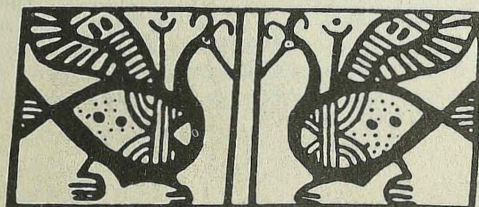

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΛΑΙΡΗ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΛΕΥΤ. ΠΑΠΑΛΕΟΝ-
ΤΙΟΥ, ΜΟΡΦΩ ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Κ. ΓΙΩΡΓΑΛΛΙΔΗΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑ-
ΠΑΔΑΚΗ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ, NORMAN MAC CAIG, ΘΑΝ. ΠΑΠΑ-
ΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΣΚΛΑΒΟΣ, Ν. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, Γ.
ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ.

327 - 328

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 465900

Για τους Συνδρομητές Έλλάδας:

Παρακαλώ να πληρώνεται ή συνδρομή στην ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πίστωση Λογαριασμού 080/51260530

στο όνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης

αίτιολογία: Συνδρομή περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» έτος ...
και να μās στέλλεται ή απόδειξη για τὰ βιβλία μας.

Έτήσια συνδρομή	Κ£4.00
Έτήσια συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	Κ£5.00
Έτήσια συνδρομή Έλλάδος	\$20 (δολλάρια)
Έτήσια συνδρομή έξωτερικού	\$20 (δολλάρια)
Τιμή τεύχους	Κ£1.00

Τὰ χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Κλισέ και φωτογραφίες επιστρέφονται.

Ανάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΛΑΙΡΗ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ: Δυο ποιήματα	σ. 67
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Επίγραμμα στον Γ. Παπαχαράλαμπος	69
ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΔΕΟΝΤΙΟΥ: Τò λογοτεχνικό περιοδικό «Αβγή»	70
ΜΟΡΦΩ ΝΙΚΟΛΑΟΥ: Άλλαγή	80
ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΩΡΓΑΛΛΙΔΗΣ: Φύλλο πορείας	81
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ: Τò τηλέφωνο	82
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ: Δυο ποιήματα	86
NORMAN MAC CAIG: (μετ. Κ. Χρυσάνθη) Οι βάρτραχοι	87
ΘΑΝ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Μεταμορφώσεις τής συνειδησης σε διηγήματα του Κώστα Τσιρόπουλου	88
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΣΚΛΑΒΟΣ: Κύπρος σήμερα και χτές	93

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Πνεύμα και Ζωή — Κ. Χρυσάνθη «Ο ΕΠΟΚ και τὰ 175 χρόνια του Παγκυπρίου Γυμνασίου» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Ν. Άρβανίτη «Κ. Χρυσάνθη: Μελής Νικολαΐδης» — Γ. Χατζηκωστής «Θ. Παπαδόπουλου: Έλεγεία» — Κ. Χρυσάνθη «Χρ. Κάρμιος: Δέκα επεισόδια, Δημ. Νικορέτzu: Όδοιπορία στη σιωπή», «Λόρδου Βύρωνα: Τò νησί και ò Κρίστιαν και οί σύντροφοί του» (μετ. Μ.Β. Ραΐζη), «Κυρ. Ντελόπουλου: Σύστημα βιβλιογραφίας», «Άλ. Βασιλείου «Τò πνευματικό έργο του Βασ. Κραφίτη», «Βασ. Μιχαηλίδη: Άπαντα, Μεν. Άλεξανδράκη κ.άλλ.: Τò κυπριακό 1950-1974» — ΠΟΙΚΙΛΑ — Κ. Χρυσάνθη «Χαιρετισμός σε έορτασμό του Άλυκείου Έλληνίδων Άμμοχώστου», Φιλολογικό Μνημόσυνο Ά. Γεωργιάδη Κυπριόεοντα» — Συνέδριο για τὰ χίλια χρόνια του έκχριστιανισμού των Ρώσων — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ

Υπεύθυνος κατά νόμον: Δρ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τύπος: Τυπογραφεία-Λιθογραφεία «ΘΕΟΠΡΕΣ» Λτδ., Τηλ. 444940-448883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἑπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΗ΄

ΜΑΡΤΗΣ-ΑΠΡΙΛΗΣ 1988

ΑΡ. 327-328

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΜΑΝΑ

Φώναξα «Μάνα»
καὶ δὲν ἤξερα ἂν ἤμουν, ἐγώ,
ὁ Τεῦκρος ἢ ἡ Ἑλένη.
Ἦταν μιὰ κραυγὴ ἀπόγνωσης
γιὰ ὅ,τι χάσαμε
στὸ παιγνίδι τῆς μέρας.
Ἐρχόταν βαθιὰ ἀπὸ τὴ Μικρασία,
τὴ Σαλαμίνα, τὴν Ἀμμόχωστο.
Ἦταν οἱ κραδασμοὶ τῆς καρδιάς
τῆς Πατρίδας.
Κυβέλη, Θέτιδα, Ἐκάβη,
ἡ μάνα μου,
μὲ τὸ χᾶδι τῆς αὐγῆς
καὶ τὸ χαμόγελο τ' Ἀποσπερνοῦ,
ἡ Παναγιὰ Παρθένα.

Φώναξα «Μάνα»,
καὶ μέσα μου οἱ ἤχοι τῆς Μουσικῆς
πλήθυναν, πλήθυναν
καὶ δάκρυσαν ἀπὸ συγκίνηση περαστικοὶ
διαβάτες.

Φώναξα γιὰ τρίτη φορὰ «Μάνα»
κι οἱ ἥρωες περπάτησαν
στὴν ἄκρη τ' οὐρανοῦ
γιὰ νὰ φιλήσουν τ' ἅγιο χέρι τῆς,
νὰ πάρουν τὴν εὐχή τῆς.
Μάνα, Πατρίδα, σταυρωμένη Παναγιὰ,
τὸν πόνο, ἀγκάθι στὴν καρδιά,

πρόσφερες τριαντάφυλλο
 γι' αὐτοὺς ποὺ τόση πίκρα
 σοῦδωσαν,
 διαμελίζοντας ἱμάτια ἀκριβογιῶν
 χτυπώντας τὸ στεγνὸ σου στῆθος
 κρύβοντας τοῦ ἡλίου τὸ φῶς
 μὲ διαχωριστικὲς γραμμὲς Μίσους,
 Μάνα, σοῦ πῆραν τὰ παιδιὰ
 καὶ σὺ ψάχνεις,
 ὅπου οὐρλιάζουν λύκοι καὶ σκυλιά,
 ὅπου οὐρλιάζουν οἱ ἄνεμοι κι οἱ θυελλες,
 στ' ἀποξεραμένα τοπία τῆς Λύπης
 γιὰ τοὺς χαμένους ἀμνοὺς,
 ἀσταμάτητα.

Μὲ τὴ μαντήλα σου ν' ἀνεμοδέρνεται
 μὲ τὴ βροχὴ νὰ σὲ χτυπᾷ ἀνελέητα
 ψάχνεις τοὺς κάμπους, τὰ βουνά,
 διαβαίνεις βιαστικὴ τὸν Πενταδάχτυλο,
 τὸν Ὀλυμπο
 ψάχνοντας γι' αὐτοὺς ποὺ χάθηκαν
 στὴ λιτανεὶα τῆς ἀπόγνωσης
 ὅταν τὸ γεράκι κρύφτηκε
 στὴ σπηλιὰ τῆς πέτρας.

Σοῦ προσκυνῶ τὰ πάθη «Μάνα»
 Μάνα μου.
 Ἕνα δάσος σκύβει εὐλαβικὰ στὴ χάρη σου
 κι ἕνας Ἥλιος
 θὰ σπεῖρει τὶς ἀχτίδες του στὴ Γῆ.
 Ὁ Ἥλιος τῆς Δικαιοσύνης.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ ΑΝΤΗΝΟΡΟΣ, ΕΚ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἄγωνίστηκες γενναία κατὰ τῶν Περσῶν.
 Στὸν τάφο σου τοποθέτησαν
 τὸ σπαθί, τὰ χρυσά σου σανδάλια
 καὶ τὴν ποδήρη ἀσπίδα.

Ἡ ἀδελφὴ σου ἀφιέρωσε
 ὡς ἦταν συνήθεια - Μύρα
 καὶ τὰ ξανθὰ μαλλιά της.

Στὰ 1974 ἀνάσκαψαν τὸν τάφο σου
κι ἐπαίνεσαν αὐτὸν ποὺ περισπούδαστα
σκάλισε τὴν ἀσπίδα σου.

Σὲ εἶπαν γενναῖο παλληκάρι τῆς Σαλαμίνας.
Ἡ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή τοποθετήθηκε
στὸ μουσεῖο τῆς Ἀμμοχώστου.

Ὅμως τὸ 1974
στὰ μέσα τοῦ καλοκαιριοῦ
σεισμοὶ καὶ καταποντισμοί.
Τότε χάθηκε κάθε ἴχνος
ἀπ' τὸ θαυμάσιο πέρασμά σου.
Στὴ μνήμη μου ἔμεινε τὸ νομά σου
ὅπως τὸ εἶδα στὴν ἐπιγραφή:
«Τὸν Ἀντήνορα, γιὸ τοῦ Εὐκλου Σαλαμίνιου,
νὰ θυμᾶσαι διαβάτη.
Ἦταν γενναῖο παλληκάρι.»

Κι ἐμεῖς ἐν ἔτει 1987, ἀκόμα
προσμένουμε ἓνα Ἀντήνορα....

ΚΛΑΙΡΗ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Ἐρευνητὴ καὶ πρωτοδόσκαλε
ἀλιέα στὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ
Χριστὲ πολίτη κι' ἱεροφάντη
ἡ μνήμη σὲ δοξάζει.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΑΒΓΗ» (1924-1925)

1. Το λογοτεχνικό περιοδικό «Αβγή» εκδόθηκε στη Λεμεσό από τον Απρίλη του 1924 ως το Μάρτη του 1925, από ομάδα νέων, με πρωτεργάτες τους Αιμίλιο Χουρμούζιο, Γιάννη Λεύκη, Χριστόδουλο Χριστοδουλίδη και Αντώνη Ιντιάνο. Το βραχύβιο περιοδικό συσπείρωσε μέσα από τις σελίδες του τις πνευματικές δυνάμεις του τόπου, αλλά επιχείρησε να δώσει και μια εικόνα της εκτός Κύπρου λογοτεχνικής κίνησης.

Προτού γίνει λόγος για τα σχετικά με την έκδοση της «Αβγής», θα άξιζε τον κόπο να αναφερθούν εδώ προγενέστερες εκδόσεις περιοδικών, τα οποία αν και δεν είναι έντυπα καθαρά λογοτεχνικά, ωστόσο περιέχουν λογοτεχνική ύλη:

Ως πρώτο κυπριακό περιοδικό αναφέρεται στις βιβλιογραφίες η «Ευτέρπη» του Θεόδουλου Κωνσταντινίδη βγήκε στη Λάρνακα σε δώδεκα τεύχη, από το Δεκέμβρη του 1881 ως τον Ιούνιο του 1882 και περιλάμβανε κείμενα ιστορικά-φιλολογικά κ.ά.

Η «Αυγή» του Κώστα Γ. Ελευθεριάδη εκδίδεται στη Λευκωσία από τις 15 Οκτώβρη 1908 ως τις 31 Αυγούστου 1911. Ανάμεσα σ' άλλα δημοσιεύονται ποιητικά κείμενα που υπογράφουν οι: Παύλος Βαλδασεριδής, Στυλ. Θεοχαρίδης, Ναπολέον Λαπαθιώτης, Λεωνίδας Παυλίδης, Ιωάννης Περγίος κ.ά. Στην «Αυγή» περιέχονται και έξι «κυπριακά διηγήματα» τα οποία ο Γ. Κατσούρης απέδωσε στο διευθυντή του περιοδικού, ενώ ο Ν. Παναγιώτου τα θεωρεί έργα του διαλεκτικού διηγηματογράφου Νίκου Χατζηγαβριήλ.

Ο «Κόσμος» του Ιερώνυμου Βαρλαάμ εκδίδεται στη Λάρνακα από τις 15 Φεβρουαρίου 1909 ως το 1911. Οι περισσότερες σελίδες του περιοδικού καλύπτονται από μεταφρασμένα κείμενα τα οποία στην πλειοψηφία τους προέρχονται από το χώρο της Ιταλικής λογοτεχνίας. Μερικά ονόματα: Μεταστάσιος, Τ. Τάσσος, Δάντης, Γκολντόνι, Αριόστος κ.ά. Μεταφράζονται επίσης κείμενα του Θεόκριτου, του Αισχύλου και του Ευριπίδη.

Ο «Ελικών» του Ονούφριου Ιασονίδη βγαίνει στη Λεμεσό από τον Ιανουάριο του 1910 και συνεχίζει και το 1911. Ο ίδιος ο Ιασονίδης συντάσσει σχεδόν ολόκληρο το περιοδικό, παρουσιάζει δικά του ποιήματα, μεταφράζει ξένους λογοτέχνες (π.χ. Ουγκώ, Σαίξπηρ, Σέλλεϋ, Σίλλερ) και αποσπάσματα από την αρχαία ελληνική δραματουργία, γράφει μελέτη για την ποίηση του Σαίξπηρ κ.ά.

Το «Φως» με διευθυντή και συντάκτη το Χαρίλαο Ι. Παπαϊωάννου εκδίδεται στη Λευκωσία από τον Ιανουάριο του 1911 ως το 1912. Ανάμεσα σε άλλα κείμενα περιέχονται και ποιήματα των Αρ. Βαλαωρίτη και Ι. Πολέμη. Αξίζει να σημειωθεί η συντηρητικότητα του περιοδικού σε θέματα γλώσσας και ηθικής: Με αφορμή ερωτικό ποίημα γραμμένο σε απλή δημοτική - το οποίο στέλνεται στο περιοδικό- εμφανίζεται ένα σημείωμα στο οποίο ο συγγραφέας αποτρέπει τους νέους από το να γράφουν ερωτική ποίηση και μάλιστα στην «ακατανόητον» μαλλιαράν γλώσσαν» -εννοώντας τη δημοτική-.

Η «Μούσα» βγαίνει στη Λάρνακα από ομάδα νεαρών -με πρωτεργάτες τους Γιάννη Λεύκη και Παναγιώτη Κτωρίδη- στις 15 Οκτώβρη 1917. Κυκλοφόρησε μόνο σε λίγα τεύχη. Μόλις εμφανίστηκε δέχτηκε επίθεση μέσα από ψευδώνυμα σημειώματα δημοσιευμένα στην εφ. «Αλήθεια». Το περιοδικό -που μπορεί να θεωρηθεί το πρώτο καθαρά λογοτεχνικό περιοδικό της Κύπρου - φιλοξενεί κείμενα των Γ. Λεύκη, Γιάννη Σταυρινού-Οικονομίδα, Κ. Παλαμά, Ι. Πολέμη, Ε. Σιένγκιεβιτς, Α. Τσέχωφ κ.ά.

Τα «Φιλοσοφικά και Φιλολογικά Χρονικά» εκδίδονται από τον Ορέστη Χρηστίδη στη Λευκωσία το 1918-1919. Περιέχονται και αρκετά λογοτεχνικά κείμενα, τα οποία υπογράφουν οι: Ι. Διανέλλος, Γιάγκος Ηλιάδης, Στυλ. Θεοχαρίδης, Γ. Λεύκης, Περσεφόνη Παπαδοπούλου, Ορ. Χρηστίδης, Γκαίτε, Ζ. Μορεάς, Ρ. Ταγκόρ κ.ά.

Η «Νέα Εποχή» του Γιάννη Σταυρινού Οικονομίδα βγαίνει στην Αμμόχωστο από τον Ιούλιο του 1921 ως το Μάιο του 1922. Ο Οικονομίδης καλύπτει με δικά του κείμενα (ποιήματα, διηγήματα, κριτικά σημειώματα) τις μισές περίπου από τις σελίδες που έδωσε το περιοδικό. Με λογοτεχνικά κείμενα συνεργάζονται και οι: Γ. Αλιθέρσης, Τεύκρος Ανθίας, Σίμος Μενάρδος, Ι. Γρυπάρης, Λ. Πορφύρας, ενώ μεταφράζονται κείμενα των Fr. Mistral, J. Keats και R. Tagore.

Τέλος, αναφέρεται το περιοδικό «Κυπριακά Χρονικά», το οποίο εκδίδεται στη Λάρνακα στα χρόνια 1923-1937. Διευθύνεται από «εκδοτική ομάδα» που αρχικά αποτελούν οι: Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς, Ν.Γ. Κυριαζής, Α.Ζ. Πιερίδης και Ι. Συκουτρής. Περιέχει κυρίως ιστορικό και λαογραφικό υλικό. Όπως δηλώνεται, σκοπός του περιοδικού είναι «η επιστημονική διερεύνησις του ιστορικού παρελθόντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου». Είναι δηλ. υποταγμένο στις ιστορικές ανάγκες της εποχής και θέλει να τονίσει την ελληνικότητα του νησιού.

2. Τα περιστατικά της έκδοσης της «Αβγής»

2.1 Η Λεμεσός. Δεν είναι χωρίς λόγο που ο περιηγητής René Delaporte χαρακτηρίζει στα 1913 τη Λεμεσό ως «Αθήνα της Κύπρου»¹. Η πόλη παρουσιάζει πλούσια, με κεραμιδένιες στέγες και κήπους, με το θέατρο και τον ηλεκτροφωτισμό της. Θεωρείται η πιο προοδευτική πόλη της Κύπρου· καθώς μαρτυρείται σε εφημερίδες της εποχής· γύρω στα 1920 πυκνώνουν οι πνευματικές - καλλιτεχνικές εκδηλώσεις: το 1923 ο Γ. Λεύκης παρατηρεί πως γίνονται θεατρικές παραστάσεις, παιητικές γιορτές, μουσικές συναυλίες². Το θέατρο Χατζηπαύλου - ιδρυμένο το 1913- στεγάζει τις περισσότερες από τις εκδηλώσεις αυτές. Ο Α. Ιντιάνος σημειώνει πως στη Λεμεσό εισήχθη το κίνημα του δημοτικισμού «κι εκεί πρωτοφυτεύτηκε και (...) κάρπισε»³.

2.2 Η εφ. «Σάλπιξ» και η «Φιλολογική σελίδα» της. Η εφ. «Σάλπιξ» εκδόθηκε στη Λεμεσό το 1884 από τον ιεροψάλλη - δάσκαλο και σατιρικό ποιητή Στυλ. Χουρμούζιο -παππού του Αιμίλιου. Η εφημερίδα - η οποία έβγαине

έβγαине ως το 1926 — ήταν αρχικά «πολιτική και σατιρική», ενώ στην τελευταία της περίοδο μετατράπηκε σε «πολιτική και φιλολογική». Τον Οκτώβρη του 1923 καθιερώνεται — μετά από πρόταση του Γ. Λεύκη⁴ η «Φιλολογική σελίδα» της «Σάλπιγγας»: μια ολόκληρη σελίδα καλύπτεται με λογοτεχνική παραγωγή και φιλολογικά σημειώματα, όλα γραμμένα στη δημοτική γλώσσα.

Η «Σάλπιγγα», και ιδιαίτερα η «Φιλολογική σελίδα» της, μπορεί να θεωρηθεί το λίκνο της «Αβγής»: το περιοδικό εκδίδεται στο τυπογραφείο της εφημερίδας των Χουρμούζιων και όπως αναγράφεται στα τρία πρώτα τεύχη είναι «φιλολογικό παράρτημα της Σάλπιγγος». Εξάλλου, ένας μεγάλος αριθμός λογοτεχνών που παρουσιάζουν κείμενά τους στη «Φιλολογική σελίδα» επανέρχονται ως συνεργάτες της «Αβγής» (π.χ. Αιμ. Χουρμούζιος, Γ. Λεύκης, Α. Ιντιάνος, Π. Κριναίος, Ν. Νικολαΐδης, Ξ. Λυσιώτης, Χρ. Χριστοδουλίδης).

2.3 Νεανικοί ενθουσιασμοί και δυσχέρειες.

Η έκδοση του περ. «Αβγή» αγγέλλεται από τον τοπικό τύπο. Στέλνονται όμως και προσωπικές αγγελίες σε φίλους των γραμμάτων για να εξασφαλίστούν συνδρομητές. Μια τέτοια αγγελία συνοδεύει ένα γράμμα του Αιμ. Χουρμούζιου προς το λογοτέχνη Νίκο Νικολαΐδη, το οποίο είναι ιδιαίτερα ενδεικτικό της όλης προεργασίας που έγινε. Η επιστολή — που γράφτηκε ένα περίπου μήνα προτού εμφανισθεί η «Αβγή» — φανερώνει τον ενθουσιασμό και την τρυφερότητα με την οποία αντιμετωπίζει ο μόλις εικοσάχρονος «Μίλιος» τον ώριμο πια λογοτέχνη Ν. Νικολαΐδη:

«Νίκο μου,

Σου αναγγέλνω την «Αβγή». Εσύ είσαι στο ζενίθ μα είμαστε όλοι βέβαιοι πως θα ριξεις μάτι στοργικό σε μια ροδόχρωμη Αβγή(...). Νίκο μου, είναι η πρώτη σοβαρή προσπάθεια που γίνεται ίσαμε σήμερα για ένα περιοδικό αντιπροσωπευτικό όργανο της Κυπριώτικης λογοτεχνίας και γι' αυτό όλοι το ελπίζουμε πως δε θα του αρνηθείς την ηθική σου υποστήριξη γιατί με το δικό σου όνομα μονάχα θα επιβληθεί. Αχ! και πόσο θα θέλαμε να το 'χουμε συχνά! (...) Νίκο μου, να περιμένουμε; Θα βγαίνει σε καλό χαρτί, πρώτης ποιότητας, και στην καλαισθησία θα συναγωνίζεται τ' αλεξαντρινά περιοδικά. Κυκλοφορήσαμε πλατιά αγγελίες (...) για να του εξασφαλίσουμε τα τυπωτικά του έξοδα. Και προπαντός δε θα πλασέρνουμε σαχλαμάρες.

Νίκο μου περιμένουμε. Με την αγάπη την παντοτινή του Μίλιου σου»⁵.

Ο νεανικός ενθουσιασμός του Αιμ. Χουρμούζιου εκφράζεται και σε επιστολή (26.2.1924) του Χρ. Χριστοδουλίδη — πρωτεργάτη της Αβγής — προς το Ν. Νικολαΐδη, στην οποία αναφέρονται και τα εξής:

«Το Αιμιλιούδιον (κοινώς Μιλιούδι) καταχάρηκε, υπερκαταχάρηκε που θα του στείλεις κάτι για το περιοδικό του. Ανέμενε το γράμμα σου μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης. Και τώρα, βέβαια, είν' ανάγκη να στείλεις με το ερχόμενο για ν' αρχίσει το τύπωμα, γιατί δεν αρχίζει αν δε λάβει από σένα. Από Θεού άρχεσθαι»⁶.

Η νεαρή συντροφιά με πρωτεργάτες τους Αιμ. Χουρμούζιο, Γ. Λεύκη και Χρ. Χριστοδουλίδη εργάζεται με όρεξη, ενθουσιασμό και νεανική ορμή για να κατορθώσει την έκδοση περιοδικού.

Από την άλλη, όμως, υπάρχουν και διάφορες δυσχέρειες που παραμονεύουν και υπονομεύουν την προσπάθεια των νέων: για παράδειγμα, η λογοκρισία που ασκεί η κυβέρνηση της αποικιοκρατίας, το υψηλό ποσοστό αναλφαβητισμού (στην απογραφή του 1921 αναφέρεται ως αναλφάβητο το 64,22% του κυπριακού πληθυσμού), οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η εκδοτική ομάδα, καθώς και το επίμαχο θέμα της γλώσσας: σύμφωνα με μαρτυρία του Γ. Λεύκη⁷, μερικοί επιστρέφουν αμέσως το 1^ο τεύχος της «Αβγής» σκανδαλισμένοι μόνο και μόνο από την «προκλητική» ορθογραφία του τίτλου της (με βήτα αντί υ στη δίφθογγο).

Οι παραπάνω δυσχέρειες καθώς και η πολεμική που συνάντησε το περιοδικό κατά την κυκλοφορία του και επιπλέον η διασπορά των συνεργατών του, φαίνεται να είναι από τους σημαντικότερους λόγους που οδήγησαν στην διακοπή της έκδοσης της «Αβγής» — αφού συμπλήρωσε ένα χρόνο ζωής, από τον Απρίλη του 1924 ως το Μάρτη του 1925 και κυκλοφόρησε 12 μηνιαία τεύχη.

3. Οι συνεργάτες της «Αβγής»: παρατηρήσεις:

Στο περιοδικό παρουσιάζονται συνολικά 25 συνεργάτες, από τους οποίους 21 είναι Κύπριοι και μόνο 4 προέρχονται από τον υπόλοιπο χώρο του ελληνισμού.

Κύριοι συνεργάτες — με βάση το βαθμό δραστηριοποίησής τους για την έκδοση και τη συχνότητα με την οποία παρουσιάζουν συνεργασίες τους — θεωρούνται οι εξής: Γλαύκος Αλιθέρσης, Αντώνης Ιντιάνος, Γιάννης Λεύκης, Ν. Νικολαΐδης, Αιμίλιος Χουρμούζιος και Χριστόδουλος Χριστοδουλίδης. Από αυτούς ο Γλ. Αλιθέρσης και ο Ν. Νικολαΐδης είναι εγκατεστημένοι στην Αίγυπτο και αναγκαστικά παρακολουθούν «άπ' έξω» την πορεία του περιοδικού. Ο Γ. Λεύκης αποχωρεί, για διάφορους λόγους, μετά από το τρίτο τεύχος — παρόλο που ο ίδιος υποκίνησε την όλη προσπάθεια για έκδοση περιοδικού. Οι Α. Ιντιάνος, Αιμ. Χουρμούζιος και Χρ. Χριστοδουλίδης μπορούν δικαιολογημένα να θεωρηθούν το «triumviratum της Αβγής» — όπως θα τους αποκαλέσουν οι επικριτές τους.

Από τους υπόλοιπους Κύπριους συνεργάτες αναφέρονται εδώ οι: Π. Βαλδασερίδης, Δημ. Δημητριάδης, Π. Κριναίος, Ξ. Λυσιώτης, Γ. Σταυρινός-Οικονομίδης, Λεων. Παυλίδης, Γιάγκος Πιερίδης, Ζήνων Ρωσσίδης, Τ. Φραγκούδης, Γιώργος Φυλακτού, Α. Χατζηδημητρίου και Σάββας Χρίστης.

Από τα ονόματα που προέρχονται από τον υπόλοιπο χώρο του ελληνισμού ξεχωρίζει μόνο εκείνο του Γιάννη Ψυχάρη.

Οι περισσότεροι από τους συνεργάτες της «Αβγής» είναι νέοι: Δεκαεφτά από αυτούς είναι ηλικίας 20-30 χρόνων.

Ο Γ. Ψυχάρης και ο Ν. Νικολαΐδης φαίνεται να λειτουργούν ως ινδάλματα για τη νεαρή ομάδα του περιοδικού: Ο πρώτος είναι το πρότυπο στο

γλωσσικό θέμα. Ο δεύτερος, συμπατριώτης τους, καταξιωμένος πια λογοτέχνης και επιπλέον με έργα κοινωνιστικού περιεχομένου, φαίνεται να ανταποκρίνεται απόλυτα στις ιδεολογικές αναζητήσεις της «Αβγής».

4. Οι συνεργασίες της «Αβγής»

4.1 *Ποίηση*: Συνολικά παρουσιάζονται 49 ποιήματα τα οποία υπογράφουν 15 ονόματα. Σχεδόν όλα τα ποιήματα είναι σε παραδοσιακό στίχο· εννέα είναι σονέτα, ενώ σε είκοσι εμφανίζεται ο δεκαπεντασύλλαβος.

Τα ποιήματα της «Αβγής» θα μπορούσαν, χοντρικά, να χωριστούν σε τρεις θεματικές κατηγορίες: α) Ερωτικά - αισθησιακά· εδώ ανήκουν 23 ποιήματα, σε μεγαλύτερο ποσοστό των Α. Ιντιάνου και Γ. Αλιθέρση. Παρατίθεται εδώ ένα απόσπασμα από το ποίημα του Α. Ιντιάνου «Η μεγάλη ορμή», το οποίο προκάλεσε επικριτικά σχόλια κατά τη φιλολογική διαμάχη γύρω από την «Αβγή». Ό,τι χαρακτηρίζει το εκτεταμένο έργο είναι η τολμηρή ερωτική εικονοπλασία, η χρήση περίπλοκης - εξεζητημένης μεταφοράς, η έντονη υποκειμενικότητα, το ρητορικό ύφος, η τάση για έκσταση, η ριζοσπαστικότητα σε ιδέες — στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να εντάξουν τη «Μεγάλη ορμή» στο ρεύμα του εξπρεσιονισμού:

*«Απ' το μάνιο της δροσάτη βγαίνει η μέρα
και το στήθο ασκώνει ως περιστέρα·
τρέμει η σάρκα εαρινή σε πλήθια ρίγη·
ως θερμή γυναίκα που τ' ανοίγει
τα νεανικά της σκέλη και τεντώνει
και χαδέβοντας τ' αφάλι της τα υψώνει
τα ρουθούνια ανοίγοντας - το στόμα,
εφχαριστημένη απ' το μαλακό της στρώμα.
Τέτοια η φλογή τ' Απρίλη μέρα,
και συγκίνηση γιομίζει τον αγέρα,
φαίνεται τη δύναμή της νοιώθει
κι είναι η εφτυχιά της νέοι πόθοι! (...)*»⁸

β) Μια ομάδα από 19 ποιήματα μπορούν να θεωρηθούν απαισιόδοξα-ελεγειακά· τα περισσότερα από αυτά χαρακτηρίζονται από μια διάθεση φυγής για μακρινά μέρη, ενώ συχνά χρησιμοποιείται το όνειρο ως μέσο για την απάλειψη των δυσχερειών και την πραγματοποίηση των επιθυμιών. Τέτοια ποιητικά κείμενα υπογράφουν οι Γ. Λεύκης, Ξ. Λυσιώτης, Ζ. Ρωσσίδης, Γ. Φυλακτού κ.ά. Ακολουθεί ένα απόσπασμα από το ποίημα του Ξ. Λυσιώτη «Στο απόκοσμο ακρογιάλι»:

*«Έλα ψυχή, στο απόκοσμο να γύρουμε ακρογιάλι
σα στάχια που τα εκάρωσε του ζεστού ηλιού το κάμα.
Να κλείσουμε τα βλέφαρα στο θάμπωμα του ονείρου,
μακρυνά από κάθε θύμηση της ασκημιάς. Κι αντάμα
ν' αφουγκραστούμε της σιωπής το μυστικό τραγούδι
που ζετυλίγεται απαλά σα λουλουδένια ζώνη
της παρθενιάς. Πέπλους σκιερούς θ' απλώνει γύρω η νύχτα.
Και στα σκοτάδια θα σκορπάν ολόδροσα κεντάρια
οι εσπέρειες ώρες που λευκός ο πόθος τις ασκώνει (...)*»⁹.

γ) Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται τα υπόλοιπα εφτά, που ξεφεύγουν από τις δύο προηγούμενες ομάδες: για παράδειγμα τα φυσιολατρικά ποιήματα του Π. Κριναίου, μέσα από τα οποία περνούν κοινωνικές αιχμές κ.ά.

Αξιόλογα ποιήματα υπογράφουν οι Γλ. Αλιθέρης, Α. Ιντιάνος, Π. Κριναίος, Γ. Λεύκης, Ξ. Λυσιώτης, Ζ. Ρωσσίδης κ.ά.

4.2 *Πεζογραφία*: Δημοσιεύονται έντεκα διηγήματα, αποσπάσματα από δύο μυθιστορήματα και μια σειρά από μικρές πρόζες από τους Μ. Ευαγγέλου, Ν. Νικολαΐδη, Γ. Πιερίδη, Μ. Χουρμούζιο, Χρ. Χριστοδουλίδη, Γ. Ψυχάρη κ.ά.

Στα περισσότερα πεζογραφήματα — κυρίως σ' εκείνα των Ν. Νικολαΐδη, Μ. Χουρμούζιου και Χρ. Χριστοδουλίδη — επανέρχεται συχνά το θέμα της ταξικής διαστρωμάτωσης και της κοινωνικής ανισότητας: Από τη μια οι λίγοι, η αριστοκρατία, νέμονται τον πλούτο και τις χαρές της ζωής, κι από την άλλη ο όχλος, οι πολλοί ζουν μέσα σε συνθήκες φτώχειας και εξαθλίωσης, παλεύουν, αλλοτριώνονται ψυχικά. Και κάποτε φτάνουν σε ακρότητες για να επιβιώσουν.

Ειδικότερα στα πεζογραφικά έργα του Αιμ. Χουρμούζιου και του Χρ. Χριστοδουλίδη δεσπόζει ένας οξύς ρεαλισμός που απογυμνώνει και στηλιτεύει τα τρωτά της κυπριακής κοινωνίας του 1924: αμάθεια, δεισιδαιμονίες, κοινωνική ανισότητα κτλ.

Δικαιολογημένα, ίσως, οι επικριτές της «Αβγής» επισημαίνουν ως καταλυτική την επίδραση που άσκησε ο πεζογράφος Ν. Νικολαΐδης στο συγγραφικό έργο της λεμεσιανής ομάδας. Ιδιαίτερα στο διηγηματογραφικό έργο που παρουσιάζει ο Αιμ. Χουρμούζιος εντοπίζονται στοιχεία που προσδιάζουν στην ποιητική του Νικολαΐδη: για παράδειγμα τα άφθονα αποσιωπητικά και υπονοούμενα, οι διασαφητικές παρενθέσεις, η λεπτομερής παρακολούθηση της σκηνικής δράσης των προσώπων, η επιμελημένη σκιαγράφηση του σκηνικού περιγυρου κτλ.

Είναι αξιοσημείωτο ότι τα τέσσερα μικρά πεζογραφήματα με τα οποία συνεργάζεται ο «δάσκαλος» Ψυχάρης, δημοσιεύονται για πρώτη φορά στην «Αβγή». Όπως αναφέρει ο Κ. Τσιρόπουλος, «στο αρχείο Χουρμούζιου βρίσκεται το σχέδιο επιστολής που η «Αβγή» έστειλε στο «Δάσκαλο», στο Παρίσι, για να εκφράσει τις ευχαριστίες της για την τιμή της συνεργασίας του με ημερομηνία 6 Ιούλη 1924 και με την υπογραφή του ίδιου του Μίλιου Χουρμούζιου.»¹⁰

Από τα πεζογραφήματα της «Αβγής» ξεχωρίζουν ως καλύτερα τα διηγήματα «Η καλή συντρόφισσα» του Ν. Νικολαΐδη και «Ιστορία μιας γυναίκας» και «Ζωή αμαρτωλή» του Μ. Χουρμούζιου. Παρατίθεται ένα απόσπασμα από το τελευταίο:

«(...) Στο γδούπο της πόρτας σήκωσε το μάτι της μια γριά κι είδε το καλυβόσπιτο, κούνησε αργά το κεφάλι και ψιθύρισε:

— Ντροπή... ντροπή στη γειτονιά... και να συλλογιέσαι πως είναι μάνα της· και να συλλογιέσαι πως είναι παιδί της... και να μην την πιάνει από τα μαλιά να της τα ξεριζώσει τρίχα με τρίχα... Ντροπή... ντροπή!...

Χαχανοκόπησε ο μαραγκός, ο παπουτσής έδωσε ένα γύρο στο κοντό του ποδάρι, σφύριξε και τράβηξε στο παπουτσιδικο του, κι άρχισε να κοπανά μια σόλα. Τ' αλάτι έφερνε βόλτα το δρομάκο, χοροπηδούσε στο 'να του ποδάρι, έκανε γριμάτσα που τα συνόδευε με χειρονομίες και μισοτραγουδούσε ένα αισχρό τραγούδι (...)¹¹.

4.3 *Μελέτες - Βιβλιοκρισίες*: Τέσσερα ονόματα — Α. Ιντιάνος, Α. Χατζηδημητρίου, Αιμ. Χουρμούζιος και Χρ. Χριστοδουλίδης — υπογράφουν στην «Αβγή» μελέτες ή/και βιβλιοκρισίες. Ιδιαίτερα αξιόλογες είναι εκείνες του Ιντιάνου και Χριστοδουλίδη.

Ο Α. Ιντιάνος παρουσιάζει έξι βιβλιοκρισίες και δύο κριτικές μελέτες, τα πρώτα δείγματα της κριτικής του ιδιότητας. Σε μερικές περιπτώσεις ο κριτικός πλησιάζει το αντικείμενο του με νεανικό ενθουσιασμό και αυθορμητισμό. Συχνά όμως σημειώνει εύστοχες παρατηρήσεις: Διατυπώνει τις ιδιομορφίες της διαλεκτικής ποίησης του Δ. Λιπέρτη σε σύγκριση με το ποιητικό έργο του Β. Μιχαηλίδη¹² αποκαθιστά την αξία της επικής σύνθεσης «Η 9η Ιουλιου», ανιχνεύοντας επιδράσεις, πηγές κτλ. παρακολουθεί με ιδιαίτερη ευαισθησία την ξένη λογοτεχνική παραγωγή¹³. Αξίζει να σημειωθεί η μεγάλη ικανότητα του Ιντιάνου να συγκρίνει λογοτεχνικά κείμενα, ανεξάρτητα από εθνικά - χρονικά όρια. Ως κριτικός διαφωνεί με την άποψη ότι ο κριτικός εκφράζει ή πρέπει να εκφράζει την εποχή του. Αποδέχεται την ωραιολατρεία του Oscar Wilde και δε φαίνεται να απορρίπτει το αξίωμα «η τέχνη για την τέχνη»: αντίθετα θεωρεί πως η τέχνη πρέπει να έχει μια αυτοτέλεια και πάνω από όλα να εκφράζει τον εσωτερικό κόσμο του καλλιτέχνη - δημιουργού κι όχι να στρατεύεται ιδεολογικά. Η επίδοση του Ιντιάνου στο χώρο της κριτικής-μελέτης θα συνεχιστεί κυρίως μέσα από το περ. «Κυπριακά Γράμματα», του οποίου υπήρξε ηγετικό στέλεχος.

Ο Χρ. Χριστοδουλίδης δημοσιεύει δώδεκα κριτικές για ισάριθμα βιβλία που εκδόθηκαν στην Αθήνα και στην Κύπρο στα χρόνια 1922-1924. Παρόλο που είναι μόνο 21 χρόνων όταν κυκλοφορεί η «Αβγή», γράφει αξιόλογες κριτικές που τις διέπει ο στοχασμός και η εύστοχη παρατήρηση. Σημειώνει βασικά γνωρίσματα των Φ. Κόντογλου, Ν. Νικολαΐδη, Π. Χάρη, Λ. Αντρέγιεφ κ.ά. Επιδιοκμαίνει από νωρίς το μακρυγιαννικό γράψιμο του Κόντογλου, ενώ απορρίπτει τους μελοδραματισμούς και τον παράκαιρο ρομαντισμό σε έργο του Λάρα Κρυστάλλη. Διαβλέπει την αξία της καβαφικής ποίησης και καταδικάζει την κούφια ρητορεία στο ποιητικό έργο του Σωτ. Σκίπη - λογοτέχνη αναγνωρισμένου.¹⁴

Στα κριτικά σημείωματα του Χριστοδουλίδη θα μπορούσαν να ανιχνευθούν μερικά τρωτά σημεία: σήμερα θεωρούνται κάπως ξεπερασμένα ορισμένα άκαμπτα κριτήρια που θέτει για να αξιολογήσει το αντικείμενο του, ενώ δεν ενδείκνυται πάντοτε η καυστικότητα που διακρίνει τις αρνητικές κρίσεις του ή ο άκρατος ενθουσιασμός στις θετικές αποτιμήσεις του.

Η προσφορά του Χριστοδουλίδη στο χώρο της λογοτεχνικής κριτικής περιορίζεται - από όσο ξέρουμε - στα κείμενα που πρόλαβαν να δημοσιευτούν

«Αβγή». Η ενασχόλησή του με τη λογοτεχνία φαίνεται να διακόπτεται μετά την αποδημία του στο εξωτερικό, το Δεκέμβριο του 1924.

4.4. *Μεταφράσεις.* Η «Αβγή» αφιερώνει ένα σχετικά μεγάλο αριθμό από τις σελίδες της (ποσοστό 20% περίπου) στην ξένη λογοτεχνία. Μεταφράζονται κείμενα (ποίηση, πεζογραφία, μελέτη) δεκαεννέα ξένων συγγραφέων - κυρίως Άγγλων και Γάλλων.

Τα κείμενα που επιλέγονται για μετάφραση ανταποκρίνονται είτε σε ορισμένους ιδεολογικούς προσανατολισμούς του περιοδικού ή στις λογοτεχνικές τάσεις του κύκλου της «Αβγής». Στα περισσότερα από τα ποιήματα που μεταφράζονται δεσπόζει ένας μελαγχολικός τόνος. Το ανικανοποίητο στον έρωτα ή/και σε άλλες εκδηλώσεις της ζωής, οδηγούν τον ποιητή - ήρωα να νοσταλγεί παλιές στιγμές ή να ονειροπολεί εξωτικά μέρη. Τέτοια μοτίβα εντοπίζονται κυρίως σε ποιήματα των: Ch. Baudelaire, R. Brooke, Byron, Th. Hardy, A. Somain, Tennyson, κ.ά. Βλέπουμε ότι κοντά σε αρκετά πρωτότυπα ποιήματα του περιοδικού υπάρχουν και ομόθεμα μεταφρασμένα, τα οποία μπορούν επίσης να ενταχθούν στο ποιητικό κλίμα της γενιάς του 1920.

Στα μεταφρασμένα πεζογραφήματα, αντίθετα, κυριαρχούν μοτίβα όπως η ταξική διαστρωμάτωση, η κοινωνική εκμετάλλευση, η κυριαρχία του δυνατού κτλ. Αυτά οδηγούν το πλήθος της μάζας στην εξαθλίωση και την ψυχική αλλοτρίωση. Μέσα από τέτοια κείμενα - κυρίως των Henry Barbusse, John Galsworthy και Iran Goll - προβάλλει επιτακτική η ανάγκη για κοινωνική ισότητα, κατανόηση και συναδέλφωση.

Μεταφράζεται επίσης μια σύντομη μελέτη του Αυστριακού Frantz Koritchoner για την «Προλεταρική Τέχνη» - ενδεικτική των ιδεολογικών τάσεων του περιοδικού.

Τα ξένα λογοτεχνικά κείμενα μεταφράζονται στα ελληνικά κυρίως από τους: Γλ. Αλιθέρση, Αιμ. Χουρμούζιο, Α. Ιντιάνο, Δ. Δημητριάδη, Γ. Λεύκη, Ζ. Ρωσσίδη κ.ά.

5. Η φιλολογική διαμάχη γύρω από την «Αβγή»

Η «Αβγή» ως πρωτοποριακό και ριζοσπαστικό περιοδικό με πρωτεργάτες μια ομάδα νεαρών 20-25 χρόνων, άγγιξε θέματα ταμπού, με αποτέλεσμα να προσκρούσει στην αντίδραση. Παρουσιάζονται συνολικά δεκαοκτώ κείμενα (άρθρα, επιστολές, σημειώματα), από τις 28 Μαΐου ως τις 24 Σεπτεμβρίου 1924, σε τέσσερις (εβδομαδιαίες) εφημερίδες: «Αλήθεια», «Σάλπιγξ», «Κήρυξ» και «Κυπριακός Φύλαξ». Στην ομάδα των επικριτών του περιοδικού - που συνήθως κρύβονται πίσω από ψευδώνυμα - ανήκουν δέκα κείμενα: τα υπόλοιπα οκτώ προέρχονται από τον κύκλο της «Αβγής».

Αν και στη βάση της φιλολογικής διαμάχης βρίσκονταν και προσωπικοί λόγοι - όπως τουλάχιστον προδίδει η διπλή φάρσα που μεθόδευσαν ο Θρ. Αυτόνομος και ο Ν. Φασουλιώτης σε βάρος του περιοδικού¹⁵ ωστόσο μπορούν να αναζητηθούν κι άλλα αίτια: Για παράδειγμα η «τολμηρή δημοτική γλώσσα

των συνεργασιών σε μια εποχή που η καθαρεύουσα διατηρούσε την παντοδυναμία της· τα αισθησιακά - κηδονικά» ποιήματα του Ιντιάνου· ένα ομοφυλοφιλικό κείμενο του Ἀγγελου Μεντζελίδη· πεζογραφήματα των Ν. Νικολαΐδη, Μ. Χουρμούζιο και Χρ. Χριστοδουλίδη στα οποία υποκρύπτονταν σοσιαλιστικές -κοινωνιστικές ιδέες· η κριτική του Χριστοδουλίδη πάνω στα διηγήματα του Π. Βαλδασερίδη στην οποία χρησιμοποιεί απροκάλυπτα τη μαρξιστική μεθοδολογία κτλ.

Παρά τον έντονα εριστικό τόνο της φιλολογικής διαμάχης, που οδηγούσε σε προσωπικές αντεγκλήσεις, δόθηκε η ευκαιρία να ακουστούν στην Κύπρο γόνιμες σχέψεις γύρω από θέματα λογοτεχνίας: Γίνονται συγκρίσεις από την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία, αναφέρονται ονόματα και έργα λογοτεχνών, εξετάζονται ρεύματα, τάσεις, επιδράσεις· τίγονται θέματα όπως: ελληνικότητα στην τέχνη, πολιτική και τέχνη κτλ. Δεν υπάρχει όμως συνεχής και συνεπής διάλογος, περιφρονείται ή αποσιωπάται η άποψη του συνομιλητή.

6. Η φυσιογνωμία και η προσφορά της «Αβγής»

Η «Αβγή» μηνιαία «λογοτεχνική έκδοση» - βγαίνει όπως ειπώθηκε στα τυπογραφεία της «Σάλπιγγας» στη Λεμεσό, από τον Απρίλη του 1924 ως το Μάρτιο του 1925. Εκδίδεται και διευθύνεται από ομάδα νέων η οποία αποτελείται κυρίως από τους Α. Ιντιάνο, Γ. Λεύκη, Αιμ. Χουρμούζιο και Χρ. Χριστοδουλίδη. Συχνά αναγνωρίζεται ως αρχηγός της ομάδας ο Αιμ. Χουρμούζιος.

Το περιοδικό είναι μονόστηλο, με διαστάσεις 22X15 εκατοστά. Παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με αλεξανδρινά περιοδικά (κυρίως την «Αργώ»)· ως προς τις διαστάσεις, τη διαρρύθμιση του εξώφυλλου, τα τυπογραφικά στοιχεία, τη διάταξη της ύλης κτλ.

Η ετήσια συνδρομή προπληρώνεται και έχει ως εξής: Για την Κύπρο: έξι σελίνια, για τα σωματεία οκτώ, η τιμή τεύχους έξι γρόσια. Για το εξωτερικό: η ετήσια συνδρομή δέκα σελίνια, η τιμή τεύχους ένα σελίνι.

Όπως αναφέρεται στο «Blue Book» του 1924 (ετήσιες εκδόσεις της ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΚΗΣ Κυβέρνησης) η «Αβγή» κυκλοφορούσε σε 300 αντίτυπα - χωρίς αυτό βέβαια να είναι απόλυτα σίγουρο. Στην ίδια έκδοση αναφέρεται ότι η εφη. «Σάλπιγγα» έβγαине σε 700 φύλλα, ο «Κήρυξ» σε 950, το περ. «Κυπριακά Χρονικά» σε 100 αντίτυπα, το εκκλησιαστικό περιοδικό «Απόστολος Βαρνάβας» σε 650 κτλ.

Σκοπός της «Αβγής» - όπως αναγράφεται στο πρώτο τεύχος «είναι να συγκεντρώσει μέσα στις λιγοστές σελίδες της όλη τη λογοτεχνική παραγωγή του τόπου και να δώσει στον έξω φιλολογικό κόσμο μιαν εικόνα της φιλολογικής ζωής του νησιού (...)». Παράλληλα χαιρετίζει συνεργασίες από τον υπόλοιπο χώρο του ελληνισμού.

Δεν μπορεί να γίνει μια σωστή αποτίμηση της προσφοράς της «Αβγής» χωρίς να ενταχθεί στα πλαίσια της ευρύτερης ελληνικής λογοτεχνίας. Η Κύπρος του 1924, μια γωνιά στην περιφέρεια του ελληνισμού, με περιορισμένη

πνευματική ζωή και σε περίοδο κατά την οποία απειλείται η εθνική της ταυτότητα από το ξένο καθεστώς, προσπαθεί να τονώσει με ποικίλους τρόπους (με θεατρικές παραστάσεις, με αγώνες για την επικράτηση μιας πανελληνίας γλώσσας, με εκδόσεις εντύπων κτλ.) την πολιτισμική της ζωής και μαζί την ελληνική της ιθαγένεια.

Οι πνευματικοί της άνθρωποι - στην περίπτωση μας οι νεαροί λογοτέχνες της «Αβγής» - με την ιδιαίτερη ευαισθησία που τους διακρίνει, μάχονται να συλλάβουν τα μηνύματα των καιρών, να επιταχύνουν τα βήματα της νεαρής κυπριακής λογοτεχνίας, αναζητώντας στηρίγματα και πρότυπα σ' εκείνην της μητροπολιτικής και περιφερειακής Ελλάδας. Ταυτόχρονα, προσεγγίζοντας κείμενα ξένης λογοτεχνίας από το πρωτότυπο, οσμίζονται το καινούριο, υιοθετούν μηνύματα που ανταποκρίνονται στις ιστορικές συγκυρίες και στα νέα λογοτεχνικά ρεύματα. Διευρύνεται έτσι η πνευματική εμβέλεια του περιοδικού, ξεπερνιούνται τα όρια του τοπικισμού και της μισαλλοδοξίας και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για καλύτερες τοποθετήσεις των συνεργατών στα λογοτεχνικά πράγματα.

Η τόλμη, η έφεση για μάθηση, η αγάπη του ωραίου και ο σεβασμός στην τέχνη στάθηκαν δυναμικά εφόδια για τη νεαρή εκδοτική ομάδα, η οποία κατόρθωσε σε σημαντικό βαθμό να συσπειρώσει τις πνευματικές δυνάμεις του τόπου και να μνημειώσει αξιόλογα δείγματα από την Κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή. Ο μοναδικός τόμος του περιοδικού, το λογοτεχνικό στίγμα μιας εποχής, αποτελεί χαρμόσυνο προανάκρουσμα για το μακρόπνοο περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα», το οποίο θα συνεχίσει και θα δικαιώσει τη βραχύβια πορεία που χάραξε η νεανική συντροφιά της «Αβγής».

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

* Το πιο πάνω κείμενο είναι μια συνόψιση εκτενούς εργασίας μου γύρω από το περ. «Αβγή».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. R. Delaporte, *L' île de Chypre*, Paris 1913.
2. Γ. Λεύκης, «Γύρω από τη ζωή μας», εφ. *Σάλπιγξ*, 2.2.1923.
3. Α. Ιντιάνος, «Μια σελίδα από τη λογοτεχνική μας ιστορία. Μερικά ονόματα και ψευδώνυμα», εφ. *Πρωινή*, 31.12.1933.
4. Γ. Λεύκης, *Οι ρίζες*, Λεμεσός 1984, σ. 88.
5. Η επιστολή από το Αρχείο Ν. Νικολαΐδη, το οποίο μέχρι τον Ιούλιο του 1974 βρισκόταν στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Αμμοχώστου. Βλ. Γ.Φ. Πιερίδης «Επιστολές από το αρχείο Ν. Νικολαΐδη», περ. *Πνευματική Κύπρος*, τεύχ. 115-116 (Απρίλης - Μάης 1970) σσ. 227-228 και Κ. Χρυσάνθης, «Ο Αιμ. Χουρμούζιος στην Κυπριακή εποχή του, περ. *Κριτικά Φύλλα*, τόμ. Γ' (Ιούλιος - Αύγουστος 1974), σσ. 290-291.
6. Γ.Φ. Πιερίδης, ό.π., σ. 227.
7. Η πληροφορία από προσωπική συνομιλία που είχα με το Γ. Λεύκη στις 3.1.86.
8. Περ. *Αβγή*, τεύχ. 3 (Ιούνιος 1924), σσ. 54-56.
9. Περ. *Αβγή*, τεύχ. 4 (Ιούλιος 1924), σ. 78.

10. Κ. Τσιρόπουλος, «Μια ιδεολογική περιπέτεια...», στο *Σημείον Αιμ. Χουρμούζιου*, «Τετράδια Ευθύνης» αρ. 20, Αθήνα 1983, σ. 181.
11. Μ. Χουρμούζιος, «Ζωή αμαρτωλή», περ. *Αβγή*, τεύχ. 10 (Γενάρης 1925), σσ. 229-233.
12. Περ. *Αβγή*, τεύχ. 10 (Γενάρης 1925), σσ. 234-239.
13. Γράφει μελέτη για τον ποιητή A. Seeger, σημειώματα για τους T. Hardy, J. Masfield και J. Milton ενώ σχολιάζει βιβλία των Byron και T. Hardy που μεταφράστηκαν στα ελληνικά.
14. Βλ. σχετικώς, Μ. Πιερής, «Ο Καβάφης και η Κύπρος», περ. *Ο Κύκλος*, τεύχ. 19-20 (Γενάρης - Απρίλης 1986), σσ. 3-44.
15. Βλ. περ. *Αβγή*, τεύχ. 1 (Απρίλης 1924), σ. 15 και τεύχ. 2 (Μαγς 1924), σσ. 34-35.

ΑΛΛΑΓΗ

*Μάτια περιμένω
να σε δω να φανείς από πέρα
οι δρόμοι έχουν στενέψει
δε χωρούν τις νέες ιδέες σου.
Ο ουρανός στένεψε
έγινε μια χούφτα γαλάζιο.
Ο ήλιος έχει κάψει τα πρόσωπα
πώς θες να ξεχωρήσεις το δικό μου.
Η αλλαγή έχει επικρατήσει
οι βάρβαροι έχουν αφήσει
παντού τη σφραγίδα τους.*

ΜΟΡΦΩ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΦΥΛΛΟ ΠΟΡΕΙΑΣ

Στρατιώτης Κωνσταντίνος
του Ιωάννη και
της Ευρυδίκης
μητρώο λευκό
ανδραγάθημα μηδέν
αποτάσσεται με βαθμό δειλού
γιατί αρνήθηκε
να σκοτώσει εξ επαφής
αποτάσσεται με βαθμό άνανδρου
γιατί αρνήθηκε να επιδείξει
το επιβαλλόμενο μίσος
για τον εχθρό
αποτάσσεται γιατί
σε στιγμές ανακωχής
διάλεξε να ζήσει ανθρώπινα
εκτρέφοντας λευκά περιστέρια
και συγχρωτιζόμενος με ανθρώπους
κάθε φυλής,
κάθε θρησκείας
και παντός χρώματος
και χαρίζοντας αδιάκριτα
ανθοδέσμες με λευκές ανεμώνες,
αποτάσσεται με το στίγμα του προδότη
γιατί χαλάρωσε ασύγνωστα
το επιτασσόμενο πάθος
για τον εχθρό
και τα τέκνα του
και υποβάθμισε ανεπίτρεπτα
τον στόχο του πολέμου...

ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΩΡΓΑΛΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

Πραγματικά, κάποτε, προσαρμοζόμαστε σε καταστάσεις καθημερινότητας που δεν είναι στο ρυθμό της ζωής μας. Κι αυτές είναι σχεδόν πάντα απλές και κοινές που θα μπορούσαμε να τις ξεπεράσουμε πολύ εύκολα. Όμως αυτό δεν συμβαίνει σε περιόδους που, γενικότερα, ο τόπος μας ξεφεύγει απ' την κοινωνική ή την εθνική του πορεία. Παρόμοιες σκέψεις κι άλλες τυχαίνει να κάγουμε όταν η μνήμη μας ξαναγυρνά σε περιστατικά που θα μπορούσε να είναι τυχαία, αλλά!...

.....
Εκείνο το πρωί το τηλέφωνο ήταν «βουβό». Μα δεν μου φάνηκε παράξενο!... Εκείνο τον καιρό τότε απαγορεύονταν η κυκλοφορία για ορισμένες ώρες ή ολόκληρη την ημέρα, τότε δεν λειτουργούσαν τα τηλέφωνα και τότε κάποιες φήμες, που κυκλοφορούσαν, μας ανάγκαζαν να κλειστούμε νωρίς στα σπίτια μας. Συχνά οι πληροφορίες αυτές δικαιολογούνται από κάποιες λογοκριμένες ειδήσεις των εφημερίδων και των άλλων «μέσων ενημέρωσης». Κι όχι σπάνια οι επιφυλάξεις μας στηρίζονταν στην ανησυχία για την τύχη κάποιου γνωστού ή φίλου, που συνέλαβαν «οι αρχές», ή το κτύπημα της πόρτας ενός γείτονα που «τον πήραν» ξαφνικά την περασμένη νύχτα. Σχεδόν πάντα, όμως, τη διακοπή του τηλεφώνου την αποδίδαμε αρχικά σε βλάβη... αλλά πάντα κάναμε και τη σκέψη ότι «μπορεί να μην είναι».

Εκείνο το πρωί η αδελφή μου είχε να κάνει ένα τηλεφώνημα για επαγγελματική της απασχόληση και υπέθεσε ότι, ίσως να ήταν βλάβη. Δεν συμμερίστηκα τη γνώμη της και της θύμισα:

— Μπορεί να συμβαίνει και σε κείνους το ίδιο. Αφού έγινε πραξικόπημα στην Κύπρο πολλά, ασφαλώς θ' αρχίσουν πάλι...

— Το σκέφθηκα κι εγώ, αλλά σκέφθηκα πως μπορεί να είναι και βλάβη.

— Αυτό θα το μάθουμε απ' τους γείτονες ή απ' το περίπτερο αν κατεβείς να τηλεφωνήσεις.

Δεν ήταν κάτι που έπρεπε να γίνει αμέσως κι ασχολήθηκα μ' άλλες φροντίδες η κάθε μια, αν και με την ίδια ενδόμυχη ανησυχία. Μια ανησυχία με προηγούμενα και προεκτάσεις... που την διέκοψε ένα χτύπημα στην πόρτα.

— Έχετε τηλέφωνο;... μας ρώτησε με συγκρατημένη αγωνία η αντικρουνη σύγκάτοικος. Με την αρνητική απάντησή μας έγινε πιο έντονη κι η δική της ανησυχία. Δεν απόμεινε αμφιβολία και στην αδελφή μου!

— Όλη τη νύχτα δεν ήρθε ο Γιάννης! Κι η βάρδια του τελείωνε πριν απ' τα μεσάνυχτα... Γι' αυτό σκέφθηκα να σας ρωτήσω... Αλλά φαίνεται πως κάτι συμβαίνει πάλι...

— Αυτό υποθέσαμε κι εμείς!... Όμως μήπως έχει κοπεί και η κοινωνία και δεν μπορεί να 'ρθεί, της απάντησα προσπαθώντας να αμβλύνω την ανησυχία της για κάτι απρόβλεπτο.

Με κοίταξε σκεπτική:

— Μπορεί! Βγήκα μια δυο φορές στο μπαλκόνι και περίμενα. Δεν πέρασε κανένα λεωφορείο... Κι ο κόσμος, δυο εδώ... τρεις εκεί, σιγομιλούνε στις γωνιές και φεύγουν.

— Κάτι θα συμβαίνει με το πραξικόπημα της Κύπρου, όπως φαίνεται... πρόσθεσε πιο ανήσυχη η αδελφή μου.

— Αυτό το υπέθεσα κι εγώ γιατί, μια δυο φορές που άνοιξα το ραδιόφωνο, μην ακούσω τίποτα, είχε εμβατήρια. Μια φορά μόνο είπε: «Νεώτερα θα ανακοινώσουμε συντόμως».

Εμείς δεν είχαμε ανοίξει ούτε το ραδιόφωνο εκείνο το πρωί· και δεν μπορέσαμε να καθησυχάσουμε τη συγκάτοικό μας. Αντίθετα εκείνη μετάδωσε την ανησύχια της στην αδελφή μου και μεγάλωσε τη δική μου. Τα τυποποιημένα μηνύματα της εποχής και η συγκαλυμμένη αλήθεια στο «δελτίο ειδήσεων» μ' εξενείριζε κι απέφευγα να τ' ακούω. Όμως εκείνη τη στιγμή άνοιξα το ραδιόφωνο μα δεν άκουσα παρά το «νεώτερα θα ανακοινώσουμε συντόμως» και το εμβατήριο που ακολούθησε. Αποφάσισα να τ' αφήσω ανοικτό μήπως και καταλάβω κάτι περισσότερο!... Αλλά η συγκάτοικός μας ήταν τόσο ανήσυχη κι η ανησυχία της τόσο δικαιολογημένη!... Σκέφτηκα πως ήταν καλύτερα να της πω ότι δεν συμμεριζόμουνα την αγωνία της:

— Ότι συμβαίνει, κυρία Ελένη μου, είναι γενικό. Λεωφορεία δεν υπάρχουν, τα τηλέφωνα δεν λειτουργούν και το ραδιόφωνο...

Το ξαφνικό χτύπημα του τηλεφώνου άλλαξε τη διάθεση όλων μας.

— Πάω να πάρω τη γυναίκα του συναδέλφου του άντρα μου, φώναξε η κυρία Ελένη κι έτρεξε στο σπίτι της σχεδόν χαρούμενη.

Μ' ένα συναίσθημα στιγμιαίας ανακούφισης σήκωσα το ακουστικό κι εγώ κι άκουσα τη γεμάτη ανησυχία φωνή της μεγαλύτερης αδελφή μας:

— Τι κάνετε; Όλος ο κόσμος είναι αναστάτος. Να είμαστε τουλάχιστον όλοι μαζί.

— Γιατί; Τι συμβαίνει;... ρώτησα με αγωνία τώρα πια.

— Μα δεν ακούσατε ότι έχουμε γενική επιστράτευση... Ότι οι Τούρκοι επετέθηκαν στην Κύπρο για να την καταλάβουν; Γενική επιστράτευση!... Δεν ακούς;

— Ακούω, Μαρία, αλλά...

Η αδελφή μου άρπαξε μ' αγωνία το ακουστικό για ν' ακούσει και να μάθει ότι κι εγώ.

— Η Μαρία λέει να ετοιμάσουμε από ένα βαλιτσάκι και να πάμε στο σπίτι της για να είμαστε όλοι μαζί.

Κοιταχτήκαμε αναποφάσιστες και τραβηχτήκαμε στα δωμάτιά μας χωρίς να μιλήσουμε. Την ίδια στιγμή το ραδιόφωνο μας πληροφορούσε: «Καλούνται οι κλάσεις...».

... Ήταν μια από κείνες τις στιγμές που η ίδια η τραχικότητά τους σε συσπειρώνει στον εαυτό σου για να μπορέσεις να την πιστέψεις και να την

αντιμετωπίσεις. Απ' τις στιγμές που δεν θέλεις να αισθάνεσαι μόνος, μα οι δικές σου μνήμες, οι προσωπικές, σε κυριεύουν και ξετυλίγονται σαν ταινία στο μυαλό σου. Το μάτι μου είχε σταθεί στο κυπριώτικο ασπροκέντητο πετσετάκι που είχε χαρίσει και σ' εμένα η Μαρία Ιωάννου όταν πέρασε απ' τη Θεσσαλονίκη. Καλύτερα που πέθανε σκέφτηκα και δεν είδε να σωριάζεται ή να πέφτει στα χέρια των Τούρκων το «καλλιμάρμαρο Μέγαρο» που χάρισε στο «Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου» και σ' ολόκληρη την Κύπρο.

Το κουδούνι της πόρτας χτύπησε έντονα. Ήταν η συγκάτοικός μας. Ήταν χλωμή και ταραγμένη.

— Κάτι σοβαρό συμβαίνει. Ο άνδρας μου δεν θα 'ρθεί ούτε σήμερα, μου τηλεφώνησε. Είναι σοβαρά τα πράγματα για την Κύπρο. Θα τους κάνουν ομιλίες για βοηθητικές υπηρεσίες!... Αλλά να είμαι έτοιμη. Μπορεί να χρειαστεί να πάω με τα παιδιά στο χωριό. Όμως θα ρηθείτε κι εσείς μαζί μας... Θεέ μου τί μας περιμένει!

Όπου και να πας σε τέτοιες ώρες η μοίρα του ενός γίνεται και του άλλου, σκέφτηκα, μα δεν της το είπα.

Ήταν καλή γυναίκα κι ότι έλεγε ήταν από καρδιάς. Την ίδια στιγμή όμως χτύπησε το τηλέφωνο. Ήταν πάλι η αδελφή μας η Μαρία:

«Τώρα ήρθε ο γείτονάς μου... Ναι αυτός ο αξιωματικός! Ήταν επιφυλακή όλη νύχτα. Ήρθε και ξανάφυγε σχεδόν αμέσως... Βέβαια μας είπε... Οι Τούρκοι βομβαρδίζουν την Κύπρο. Έκαναν και αποβάσεις. Φαίνεται πως γίνεται μεγάλο κακό... Για τη δική μας επιστράτευση είπε πως γίνεται μάλλον για εκφοβισμό... Όμως εμείς ας είμαστε έτοιμοι!»

Κλείνοντας τ' ακουστικό ένιωσα τα μάτια της αδελφής μου και της γειτονισσάς μας καρφωμένα απάνω μου... Τους τα είπα, τους επανέλαβα:

«Εμείς ας είμαστε έτοιμοι». Την ίδια στιγμή το ραδιόφωνο σταμάτησε τις σκέψεις μας:

«Οι Κύπριοι ανθίστανται σθεναρώς. Πρέπει να είμεθα έτοιμοι να τους συμπαρασταθώμεν παντιοτρόπως».

— Τρέχω να ετοιμάσω τα παιδιά, λαχτάρησε η γειτονισσά μας. Κι εμείς δεν βρήκαμε τίποτα να πούμε η μια στην άλλη. Μόνο επαναλάβαμε αμήχανες την ίδια φράση: «Ας είμαστε όλοι μαζί» και τραβηχτήκαμε να ετοιμάσουμε το βαλιτσάκι της η κάθε μια, συντροφιά με τις σκέψεις για τη ζωή μας ως εκείνη την ώρα.

.....

Μοναχή, προσπαθούσα να συγκεντρωθώ. Μα δεν μπορούσα να νικήσω τις εικόνες της μνήμης και τις μορφές που μ' έκαναν ν' αγωνιώ για την τύχη και τη μοίρα τους...

— Πού νά είναι 'κείνο το παλληκαράκι που είχε τάξει να μου φέρει, απ' την Κύπρο, μια φλογέρα ντυμένη με φιδίσιο δέρμα!... Ήταν τότε που φοιτούσε εδώ, στην Αμερικανική Γεωργική Σχολή, τότε που προσπαθούσαμε να φτιάξουμε μια μικρή λαογραφική συλλογή με τους μαθητές τους. Ήταν

στα μισά ο Σεπτέμβρης όταν τον ξεχώρισα ανάμεσα σ' άλλα παιδιά. Εκείνος μιλούσε κι οι άλλοι τον άκουγαν προσεκτικά. Πλησίασα κι εγώ και τον ρώτησα:

— Δε μου 'φερεις τη φλογέρα με το φιδίσιο δέρμα;

— Δεν πρόλαβα. Μόλις έφτασα στο χωριό βγήκα, με τ' άλλα παιδιά, στον πόλεμο!

... Ήταν τότε που πολεμούσαν με τους Άγγλους... Τότε που ορθώθηκαν και τα «Φυλακισμένα Μνήματα», όπως τα λέει ο ποιητής κι ο λαός!

...Κι οι «δασκάλες» των χωριών που είχαν έρθει εδώ, ελεύθερες πια, για ν' ασκήσουν σ' ένα σύστημα ανάπτυξης της λαϊκής τέχνης κι άλλα σχετικά;... Πού να είναι τώρα;... Σίγουρα εκείνη η ψηλόλιγνη κοπέλα με τα σπιθόβλα μάτια, η «επικεφαλής» τους. Μιχαηλίδου την έλεγα. Τα θυμούμαι καλά. Έχω στην αλληλογραφία μου γράμματα δικά της και του προϊσταμένου της στην Κύπρο.

...Που να είναι τώρα. Θυμούμαι πόσο είχε γελάσει όταν τη ρώτησα τίνος ονόματος υποκοριστικό είναι το στετέ, που άκουσα στις συνομιλίες τους.

— Έτσι λένε στα χωριά μας τη γιαγιά, μ' απάντησε.

— Δεν πήγα ποτέ στην Κύπρο! Όμως αισθάνομαι πως έχω κάποιες μνήμες απ' τη ζωή της. Κι αληθινά έχω. Έχω τις μνήμες που δημιουργεί η συναναστροφή στη συνεργασία για θέματα που κοινά μας ενδιαφέρουν. Μα κι εκείνη η κρυφή λαχτάρα για την πατρίδα που μας ενώνει με τη γλώσσα, τη θρησκεία, την παράδοση!... Με την ίδια την ιστορία!

Πού να είναι όλα εκείνα που γνώρισα!... Πού αλλού; ...Εκεί που τους έταξε και στο δρόμο που τους έβαλλε η ώρα που γεννηθήκανε. Αυτή η ώρα η γραμμένη στην ιστορία και τη μοίρα της κάθε ανθρώπινη γενιάς.

Το τηλέφωνο χτύπηκε πάλι. Ήταν η ίδια φωνή, η ίδια αγωνία: «Ας είμαστε όλοι μαζί».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ «ΧΩΡΙΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟ»

*Ξέρεις, τι πάει να πει, νάσαι χωρίς Αμμόχωστο;
Αν δεν έζησες στιγμή-στιγμή αυτήν την πολιτεία,
αν δεν περπάτησες βήμα-βήμα τους δρόμους της,
αν δεν εισέπνευσες τ' ανάκατο άρωμά της...
αν δε χαρήκανε τα μάτια σου τα χρώματα και τα φώτα της...*

*Προπάντων που δε βύθισες τα πόδια σου τα γυμνά
στην αμμουδιά της και δεν αισθάνθηκες γι' αυτό ανατριχίλα,
ε, τότε ότι και να σου πω, δε θα με καταλάβεις.*

ΒΑΡΩΣΙΩΤΙΚΗ ΒΕΝΤΑΛΙΑ

*Έτσι που καθόμουνα σ' ένα απόμερο κεντράκι κάποιο ήσυχο απόγευμα
κι απολάμβανα το μοναχικό καφεδάκι μου,
ήρθες, εκεί που δε σε περίμενα και θρονιάστηκες μπροστά μου.*

*Ήρθες με το ίδιο απαράλλαχτο εμπριμέ φορεματάκι,
όπως έλαμπες τότε στ' Ανθεστήρια.
Και βαστούσες -αναπάντεχα το πρόσεξα κι αυτό-
βαστούσες ναι, τη βαρωσιώτικη βεντάλια σου.
Πάντα όπως τότε, στ' Ανθεστήρια.
Κι είδα ξανά και ξανά και βυθιζόμουνα στις ζωγραφιές της.*

*Το πράσινο, το θαλασσί βασιλεύουν.
Στην άκρη μια τόσο οικεία ακρογιαλιά και δίπλα
αδημονούν να ξεκινήσουν τα καράβια στο λιμάνι.
Τα γοθτικά στολίδια του Αγίου Νικολάου κλέψαν μια γωνιά
και την ομορφήσαν.*

*Να κι ο δρόμος των ονείρων μας, που περπατούσαμε μαζί,
όταν τραβούσαμε να σεργιανίσουμε στο πάρκο της πόλης.*

*Παρακάτω τα βράχια του «Κωνσταντία».
Εκεί που τρελλαινόσουνα -σαν μωρό παιδί στ' αλήθεια-
να μαζεύεις αχινούς.
Οι αχινοί μεταμορφώνονται σε πάλλευκα κρινάκια.
Και να σειρές οι αμμόλοφοι*

στις νοσταλγικές σελίδες του «Παλιού Βαρωσιού».
 Μικρή λεπτομέρεια οι ανθοί περασμένοι στην κλωστή
 των δεκαοχτώ μας χρόνων.
 Κάτι που κλέψαμε από τα περιβόλια και τις γιορτές του πορτοκαλιού.
 Κάνεις αέρα παιχνιδιάρικα με τη βεντάλια σου
 και φέρνεις κατευθείαν στα πνευμόνια μας
 αώρες από την παραλία των «Καλαμιών».
 Σαν κάτι να σε διαπέρασε και σηκώστηκες απότομα.
 Εξαφανίστηκες!
 Ξέχασες στο τραπεζάκι τη βαρωσιώτικη βεντάλια σου,
 αφημένη απρόσεχτα από την ταραχή.
 Ψάχνω, να σε βρω, να σου την δώσω
 Πολύ φοβάμαι όμως, ότι θα μπω στον πειρασμό,
 να την κρατήσω για λίγο.
 Έτσι για συντροφιά.
 Ύστερα συνεχίζω την αναζήτηση...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ

NORMAN MAC CAIG

ΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΙ

Κάθονται οί βάτραχοι πιό στέρεα
 κι' από τὸ καθετί. Μὲς τὰ μισοπηδήματά τους εἶναι
 ἀλεξιπτωτιστὲς ποὺ πέφτουν
 σὲ πτώση ἐλεύθερη. Πεθαίνουνε στὸ δρόμο
 μὲ τοὺς βραχίονες ἔμπρὸς στὸ στήθος τους καὶ
 μὲ τὸ κεφάλι τους ψηλά.

Μοῦ ἀρέσουνε ποὺ κάθονται οἱ βάτραχοι
 σὰ Βοῦδες, καὶ ποὺ δίχως ἀλεξιπτωτο
 πέφτουνε καὶ πεθαίνουν
 σὰν Ἴταλοὶ τενόροι.

Κι' ἀπάνω ἀπ' ὄλα αὐτοὶ μοῦ ἀρέσουνε
 γιὰτὶ ὡς τοὺς κυνηγήσουν στὸ νερὸ
 δὲ νοιώθουν τέτοιο πανικὸ ποὺ ν' ἀποτύχουν
 νὰ κάμουν στυλιζαρισμένα τρίγωνα
 μὲ τίς σὰ χορευτῆ μπαλλέτου
 κνημὲς τους.

Μετ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Κώστας Τσιρόπουλος εἶναι ἓνα εὐρὸ πνεῦμα ποῦ γιὰ νὰ δώσει διέξοδο στοὺς προβληματισμοὺς καὶ τὶς ἀγωνίες του ἀναγκάστηκε ἀπὸ τὰ περισσεύματά του ὡς ἀγρυπνούσας συνείδησης νὰ καταπιαστῆ μ' ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, γιὰ νὰ διαπρέψει ἰδιαιτέρα στὸ δοκίμιο καὶ στὸ μυθιστόρημα.

Καὶ οἱ ποιητικὲς μαρτυρίες του καὶ οἱ ἀναζητήσεις του μέσω τῶν ταξιδιῶν του ἔχουν πάντα τὴν ἰδιαιτέρη ἀξία του. Ὅμως ἡ σύμβολή του στὴν προσπέλαση τῶν νοημάτων τοῦ σύγχρονου κόσμου μέσω τοῦ δοκιμιακοῦ λόγου εἶναι, θάλεγα, ἀποφασιστικῆς σημασίας γιὰ τοὺς προσανατολισμοὺς μας ὡς σκεπτομένων καὶ ἀγωνιόντων ἀνθρώπων. Καὶ ἡ πεζογραφία του (διηγήματα καὶ μυθιστορήματα) δὲν ἀποτελοῦν τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ κατάλληλα γιὰ τὴν κάθε περίπτωση ἐνδύματα τῶν θέσεων ποῦ ἔχει ἐκφράσει μὲ τὸν δοκιμιακὸ λόγο.

Ἵπάρχει μιὰ ἐνότητα πνευματικῆς διάθεσης σ' ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Κ. Τσιρόπουλου. Ἵπάρχει μιὰ γραμμὴ σταθερῆς πορείας πλεύσεως ἀπὸ τὴν ὁποία λείπουν οἱ ἐμφανεῖς παρεκκλίσεις. Ἡ πεζογραφία του, ὅπως καὶ ἐκεῖνη τοῦ Καζαντζάκη, ξεκινᾷ, ἐφαρμόζει καὶ ὑπερασπίζεται τὴν βιοσοφία του. Αὐτὴν ἐπικυρώνει πρωτίστως στὴ συνείδησή του καὶ κατ' ἀκολουθία καὶ στὴ δική μας συνείδηση· ὁ συγγραφέας τοῦτος οὔτε ἐκτοξεύει, οὔτε ἀποδέχεται πυροτεχνήματα. ὁ λόγος του ἔχει πάντα ἓνα βᾶρος ποῦ σοῦ μεταγγίζει εὐθύνη. Μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν ὁποίων κειμένων του δὲ μπορεῖς νὰ βλέπεις χωρὶς ὑπευθυνότητα καὶ χωρὶς κάποιο αἶσθημα ἐνοχῆς, θάλεγα, τὴν ὑποβαθμισμένη ζωὴ μας καὶ τὸν ἀνερμάτιστο κόσμο μας.

Ἀπεικονίζοντας ὁ συγγραφέας τὴ συνείδηση τοῦ συγκαιρινοῦ μας ἀνθρώπου καὶ τὶς μεταμορφώσεις της μέσα στὸν βιολογικὸ χρόνο, ταραίζεται καὶ ἀγωνιᾷ γιὰτὶ ἡ ζωὴ μας δὲν ὑπακούει πιά σὲ καμιὰ ἠθικὴ προδιαγραφή. Οἱ νομοτέλειες (συγκεκριμένη αἰτία-συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα) ἐξαρθρώθηκαν· ὁ αὐτοσχεδιασμός καὶ τὸ ἀπρόοπτο ζητοῦν τὴν κεφαλὴ μας ἐπὶ πίνακι. Λυπᾶται βαθύτατα ποῦ ὅλα ἐπιτρέπονται καὶ μὲ θεὸ καὶ χωρὶς θεοῦ· ὁ θεὸς ποῦ κάποτε ἐνσάρκωνε τὴν ἀναγκαιότητα, τώρα ξέπεσε στὸ πρόσχημα.

Πνεῦμα «ἐν κινήσει» ὁ Κ. Τσιρόπουλος, καταφέρνει ν' ἀπεικονίζει παραστατικὰ καὶ τὸ διαρκῶς κινούμενο ἀντικείμενο τῆς σπουδῆς του: τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή. Ἡ πεζογραφία του δὲν εἶναι ἀπαύγασμα συστηματικῆς σκέψης ποῦ σὲ κάποιο σημεῖο τῆς ἀπολιθώνεται καὶ ἐπενεργεῖ ὡς ἀνασταλτικὸς παράγοντας σὲ ἠθικὲς καὶ κοινωνικὲς μεταλλαγές. Ἡ πεζογραφία του ἐπισημαίνει τὰ διαδοχικὰ σημεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνᾷ ἡ ἀναζήτησή του κατὰ τρόπο διαλεκτικὸ καὶ ἐπαγωγικό. Ἡ μονομέρεια, ἀλλὰ καὶ ὁ πνευματικὸς πολυκεντρισμός δὲν χαρακτηρίζουν τὴ στάση του στὴν τέχνη. Ἐχει τὶς ἀρχές του· τὶς ἐξηγεῖ, ἀποπειρᾶται νὰ τὶς ἐπαληθεύσει, τὶς ὑπερασπίζεται ἂν θέλετε, ἀλλὰ δὲν τὶς ρίχνει ποτὲ στὴ διάνοια τοῦ ἀναγνώστη του σὰν πέτρες μισαλλοδοξίας.

Στὸ ἔργο του ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ οἱ τόσο ζωτικὲς γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ἐγρήγορης ἑνὸς πνεύματος ἀντιφάσεις ποὺ δὲν ἐξηγοῦν καὶ δὲν ἀπηχοῦν παρὰ κάποια «ἀπὸ τὰ χίλια πρόσωπα τῆς ψυχῆς του», γιὰ νὰ θυμηθοῦνε τὴν προσφυὴ ἐξήγηση τοῦ πολύμορφου καὶ πολυκεντρικοῦ Παλαμαῆ.

Μετὰ τὸ μυθιστόρημα «Τὰ φαντάσματα», βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μιὰ συλλογὴ διηγημάτων μετὸν τίτλο «Μακρινὸ μοναχικὸ φεγγάρι» (1972). Περιέχει ὀκτῶ διηγήματα χωρισμένα σὲ δυὸ ἐνότητες διαφορετικοῦ ψυχικοῦ κλίματος. Ἡ πρώτη, μετὸν τίτλο «Ὁ κόσμος», ἔχει ὡς πνευματικὴ συνισταμένη τὸν ἄνθρωπο ποὺ κατατρίβεται μέσα στὴν καθημερινότητα· οἱ πράξεις καὶ οἱ παραλείψεις τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἐπηρεάζουν κατὰ τρόπο κάποτε δραματικὸ ὄχι μόνον τὴν ἴδια του τὴν ὕπαρξη ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνία μέσα στὴν ὁποία ζεῖ.

Ἡ δευτέρη ἐνότητα μετὸν τίτλο «Ἡ Δόξα» δείχνει τὶς ἀντιδράσεις τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων στὰ ἐρεθίσματα τῆς καθημερινότητας.

Στὸ πρῶτο διήγημα τῆς συλλογῆς ποὺ ἔχει τὸν τίτλο «Ἡ στράτευση», ἐμφανίζεται ὁ ἄνθρωπος, ἀδύναμος καὶ στερημένος ἀπὸ κάθε προστατευτικὸ περίβλημα, νὰ στέκεται μπροστὰ σὲ δυὸ ἀλληλοσυγκρουόμενες ἀναγκαιότητες. Βρίσκεται σὲ μεγάλη ἀπορία «περὶ τοῦ πρακτέου», ἀλλὰ δὲν ἀργεῖ νὰ βρεῖ τὴ νηφαλιότητά του καὶ νὰ ἐνεργήσει μετὸ σύνεση. Κάποια ἀπρόσωπη, μυστικὴ δύναμη τοῦ ζητᾶ νὰ γίνῃ ἥρωας καὶ αὐτὸς ἀρνεῖται, πρωτίστως γιὰτὶ ἀγνοεῖ τὸ περιεχόμενο τῆς λέξης σ' ὅλα τὰ δυσάρεστα καὶ εὐχάριστα ἐνδεχόμενά του. Ἀφοῦ ἀμφιταλαντεύθηκε ἀρκετὰ, τελικὰ δὲν μετακινεῖται ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ιδεώδη του στὸ ὄνομα καμιᾶς σκοπιμότητας. Καμιὰ σκοπιμότητα, ἄλλωστε, δὲν δικαιώνει ἠθικὰ τὸν φόνο ἀκόμα καὶ τοῦ μισητότερου τυράννου.

Τὴ σταθερὴ προσήλωση στὰ ἀνθρωπιστικὰ του ιδεώδη θὰ τὴν πληρώσει ὁ ἄσχημος αὐτὸς κουρέας τοῦ διάσημου δικτάτορα μετὸ τὴ ζωὴ του· οἱ ἀντιμέτωποι παρατάξεις θὰ ἐκμεταλλεῦν τὸν φόνο τοῦ ἀθώου ἀνακηρύσσοντάς τον «ἥρωα». Ὁ ἐφιάλτης ξεπέρασε τὶς δυνατότητές του.

Στὸ δεύτερο διήγημα «ἀκότοιχοι 1.838.271», ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται ἄλλη μιὰ φορὰ ἀπέναντι στὸ κακὸ ἀνήμπορος, νὰ τὸ καταβάλει. Ἴσως ἐπειδὴ ἐκεῖνο γλιστρᾷ καὶ ἀλλάζει μορφὲς σὰν ἄλλος μυθικὸς Πρωτεύας· ὁ ψυχικὸς του κόσμος ἐξανίσταται, ἀντιδρᾷ, μὰ ὄχι τελεσφόρα. Κι αὐτὸ γιὰτὶ δὲν ἔχει στὴ διάθεσή του στοιχεῖα νὰ τὸ πλησιάσει γιὰ μιὰ ἀποφασιστικὴ ἀναμέτρηση μαζί του.

Ἔτσι θεωρεῖται τύπος Δονκιχοτικὸς καὶ γίνεται περίγελως τῶν «ἐκλογικευμένων» ὅπως ἐμφανίζονται ὁ ἀστυνόμος καὶ ὁ ἀστυνομικὸς συντάκτης τῆς ἐφημερίδας ὅπου ἐξομολογήθηκε τὴ γνώση του γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ καιροφυλακτοῦντος κακοῦ. Κάποτε τὸ ἔγκλημα ποὺ ἀπειλοῦσαν πορωμένες συνειδήσεις συντελεῖται μέσα στὴ γενικὴ ἀδιαφορία ὄλων.

Ὁ κόσμος τοῦ διηγήματος τούτου ἀρθρώνεται κατὰ τρόπο καφκικό. Ἡ πραγματικότητά συμπλέκεται ἐρωτικὰ μετὸν ἐφιάλτη γιὰ νὰ τερατοουργήσουν. Ἡ λεκτικὴ σαφήνεια καὶ ὁ ἀδιατάρακτος εἰρμὸς δίνουν μετὰ ἐναργῆ τρόπο τὸν ταραγμένο βυθὸ τῆς ψυχῆς τοῦ βασικοῦ προσώπου τοῦ διηγήματος· ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐνωτίζεται τὰ βήματα τῶν πλησιαζόντων κακῶν γεγονότων καὶ

πού αισθάνεται να τον βαραίνει προσωπική ευθύνη για τήν στραβή πορεία ολόκληρης τής κοινωνίας, ανεβαίνει στο διήγημα τούτο, στην περιωπή του έθελοντικού μάρτυρα.

Στο διήγημα «Τὸ Δέντρο καὶ τὸ Δάσος», ἓνα ἀεροπορικό δυστύχημα, (ὁ ἀφηγητὴς εἶναι ὁ μόνος πὺν σώθηκε), μᾶς προκαλεῖ γόνιμες σκέψεις γιὰ τὸ παράλογο τῆς ζωῆς καὶ τὺς κρυφοὺς δρόμους τῆς σωτηρίας. Τὸ διήγημα αὐτὸ ἔχει στὴ δομὴ του κάτι ἀπὸ τὴν στερεότητα τῶν πεζογραφήματων τοῦ Καμύ. Ἡ περιγραφή τῆς πτώσης καὶ τῆς συντριβῆς τοῦ ἀεροσκάφους δίνει ἐναργεῖς καὶ παραστατικὲς εἰκόνες. Πρόκειται γιὰ μιὰ αισθητικὴ κατάκτηση τοῦ συγγραφέα, ὅταν μάλιστα τὶς παραπάνω εἰκόνες τὶς δεῖ σὲ συνάρτηση μὲ τὴν περιγραφή τοῦ ρημαγμένου ψυχικοῦ τοπίου τῶν ἀνθρώπων πὺν ἀντικρῦζουν τὸν διασωθέντα· ὁλόκληρο τὸ εἶναι τὺς ἀντιδρᾶ ἀρνητικᾶ στὴν ἀναμφισβήτητη ὕλικὴ ὕπαρξή του. Ἡ αἰφνιδιασμένη ἀπὸ τὸ παράλογο τῆς σωτηρίας του κοινωνία τὸν θέλει νὰ ἀνήκει στὸν κόσμον τῶν νεκρῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ συμπεριφέρεται μὲ ἐχθρικὴ ἐπιφυλακτικὴτητα, σὰ νὰ ἦταν ὁ ἴδιος ὁ νεκραναστημένος Λάζαρος. Τὸ παράλογο, πρῶτα τῆς συντριβῆς τοῦ ὑπερσύγχρονου ἀεροπλάνου καὶ ἔπειτα τῆς διάσωσης ἐνὸς καὶ μοναδικοῦ ἐπιβάτη ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴν σιωπηρὴ ἀπαίτηση τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ὁ διασωθεὶς νὰ θάψει ἰδιοχειρῶς... τὴν ἴδια του τὴν βιολογικὴ ὕπαρξη. Στὸ τέλος μᾶλλον γίνεται κάποιος ἀνομολόγητος συμβιβασμὸς καὶ ὁ τυχερὸς ἄτυχος τοῦ δυστυχήματος θάβει τὴν πνευματικὴ του ὕπαρξη γιὰ νὰ περισώσει τὸ ἀναντικατάστατο σῶμα του.

Ἄνεν θὰ ἀποφύγω τὸν πειρασμὸ νὰ παραθέσω ἓνα χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα τοῦ διηγήματος. Ἀναφέρεται στὶς στιγμὲς τῆς πτώσης τοῦ ἀεροπλάνου καὶ ἔπειτα τῆς ἀφύπνισης τοῦ διασωθέντος στὸν τόπον τῆς τραγωδίας:

«— Βοηθήστε, πέστε τὺς! ἀσθμαίνει τὸ παληκᾶρι.

— Παιδί μου, παιδάκι μου.

— "Ὅχι ὄχι... Σῶστε μας...

Κραυγὲς γυναικῶν... λυγμοί... κάτι σὰν νὰ ξεφωνίζει τὸ μικρόφωνο, κάποιος βογγάει... ἴσως «ἀναγκαστικὴ προσγείωση»... Κανεὶς δὲν ἀκούει. Αἰσθάνομαι ἀπογυμνωμένος, ρημαγμένος ἀπὸ ἓναν πανικό, μοῦ φαίνεται πὺς τὸ στομάχι μου μπῆκε στὸ κεφάλι μου... Ἡ γυναίκα μου... τὸ αἱμάτινο μαντήλι... στὸ γραφεῖο... ἡ Νόρα... Τὸ σπίτι στὴ θάλασσα... Δὲν εἶμαι ψύχραιμος, νιώθω τὰ δάκρυα σὰ μάτια μου, πανιάζουν ὅλα, ἔχω χάσει τὸν ἑαυτὸ μου... Τὸ σκοτάδι... τὸ νιώθω νὰ μοῦ γεμίζει τὸ στόμα... Δὲν ἔχω χέρια, δὲν ἔχω πόδια... ἓνας πολτὸς ὅλοι μέσα στὸν στρόβιλο, «βοηθεῖστε!» τὸ ἀεροπλάνο ξεσπᾶ, στὸ πάτωμα, ἀνάμεσά μας τὸ παληκᾶρι μ' αἵματα στὸ πρόσωπο... τὸ κορίτσι σὰ νὰ ἔχει πεθάνει μ' ἀνοιχτὰ μάτια, κρῦβεται, γίνεται μικρὴ, ἓνα κουβάρι, ὅλοι κλαῖμε, ἱκετεύουμε... πληγωμένοι, δὲν ἀνοίγει καμιὰ πόρτα, τὰ παράθυρα... πέφτουμε στὸ πιὸ βαθύ... στὸ πιὸ βαθύ βαθύ βαθύ βαθύτατο πηγάδι, ἓνα σιδερένιο κουτὶ μὲ σκουπίδια πὺν ὀλολύζουν... πνίγομαι, κάποιος μὲ σφίγγει, πνίγομαι, τὸ κορίτσι μὲ πιέζει... Σπαραγμοί. Τί συμβαίνει; "Ὅχι, ὄχι, ὄχι παρακαλῶ! Δὲν δέχομαι!

Τὸ ἀεροπλάνο ξετινάζει μέσα ἀπὸ τὸν φριχτὸ του τριγμὸ ἓνα βογγητό, κατόπιν μιὰ ἱαχή, ἓνας βρόντος σωριάζει τὸ σύμπαν, τινάζομαι δὲν ξέρω... δι-

αλύομαι... αυτό είναι πιά... πνιγερό... τέλος πνιγερό... σπάζουν, κραυγές... όλα... τίποτα.

Μοῦ φαίνεται πώς άκούω τήν φωνή ένός νηπίου βαθιά, άνάμεσα σ' άλήθεια και σέ ψέμα, νά μοῦ άγγίξει τ' αύτιά, νά μοῦ ξυπνᾷ τίς αισθήσεις. 'Από πιδ κόσμο, μέσα σ' άφογη σιγή, έρχόταν αύτή ή φωνή; Τί συμβαίνει; Αύτός είναι ο θάνατος; 'Όχι άπόλυτα σιωπηλός, με φωνές, με τρυφερές φωνές, πού κάνουν τίς χαμένες αισθήσεις τοῦ σώματος ν' άνατριχιάζουν;

Μοῦ φαίνεται πώς τά μάτια μου είναι σφραγισμένα με τόνους χῶμα σκληρό. Είμαι σέ τάφο κι όμως... νιώθω βαθιά, στα κόκκαλά μου, τήν φρικίαση κάποιας δροσιάς. Τό κεφάλι μου πονᾷ άλλά στο στήθος μιᾷ γνώριμη αίσθηση κυματίζει. 'Ας προσπαθήσω νά κουνήσω τό χέρι μου... Πονᾷ... πονάει, άλλά αισθάνομαι κάτι ξένο, κάτι άγνωστο, άκαθόριστο σέ σχήμα, κάτι πού θα τό έλεγα ύλικό... ναι, σκληρό ύλικό... Νά, λοιπόν, πού άρχίζοντας νά στοχάζομαι τόν θάνατο στα σοβαρά, ήρθε σέ συνάντησή μου. Αισθάνομαι τό χάος μέσα μου πηχτό, άνατριχιάζω άπ' τό μυστήριο πού ζῶ, αύτή τήν γαλήνη, τήν άνάπαυση, πέρα από τίς τρομαχτικές μυθολογίες. Μιᾷ συμφιλίωση με τόν τρόπο τοῦ άγνώστου, μιᾷ παράδοση, ειρήνη. Ειρήνη άδειαν ή άπ' όλα, μονάχα ή συνείδηση άγρυπνεϊ. 'Η συνείδηση; Τήν νιώθω να σπαρταᾷ μέσα μου. Συνείδηση πού έκτείνεται, πού θαρρεϊς άναπλάθει τό σῶμα με τίς αισθήσεις του. Τί παράξενο; Στο χέρι μου έξακολουθῶ νά αισθάνομαι κάτι σκληρό. Μιᾷ πέτρα; Ναι, είναι μιᾷ πέτρα. 'Ο κόσμος πού με σκεπάζει βαθαίνει πανάλαφρος. 'Υποτάσσομαι. Δέν ήξερα νά ζήσω, όμως ύποτάσσομαι, γνωρίζω, δέν άρνούμαι τόν θάνατο.

'Η πέτρα ζεσταίνεται κάτω άπ' τό χέρι μου. 'Εχω, λοιπόν, χέρι ή από κεκτημένη ταχύτητα ή συνείδησή μου λειτουργεί με τό παλιό άκόμη ύλικό; 'Εχω χέρι...»

Στό τέταρτο διήγημα τής πρώτης ένότητας πού έχει τόν τίτλο «'Ο θηριόδαμαστής» ένας άνθρωπος τοῦ τσίρκου πού τόν άρνήθηκε ή άγαπημένη του, προσπαθεϊ νά κρατηθεϊ στη ζωή έκτελώντας τό επικίνδυνο νούμερό του. Κι ένῶ, βαθύτατα πικραμένος από τήν «προδοσία», δηλώνει παραίτηση, ξαφνικά ένα μικροτραῦμα στον αύχένα από τό δόντι τοῦ λιονταριοῦ τοῦ ξαναδίνει τήν όρεξη για ζωή. Μιᾷ ζωή όμως άπλῶς άνεκτή και από τόν ίδιο, άφοῦ δέ θα τήν φωτίζει πιά ο ήλιος τής άγάπης.

'Εδῶ ο άνθρωπος άκροβατεϊ μονάχος του πάνω από τήν άβυσσο τῶν συναισθημάτων του πατώντας στο σκοινί τοῦ δυσμενοῦς πεπερωμένου του. Πρόκειται για ένα δράμα ύπαρξιακῆς μοναξιάς και ψυχικοῦ άπορραγισμοῦ δοσμένο με πολῦ μαστοριά.

Στό πρώτο διήγημα τής δεύτερης ένότητας πού έχει τόν τίτλο «'Η Πρόσοψη», ο συγγραφέας αναφέρεται στην κατάσταση τής 'Εκκλησίας στη μετεπαναστατική Ρωσία. 'Ενας βολεμένος και συμβιβασμένος με τό καθεστῶς επίσκοπος πού πάντα καταφέρνει νά κάνει «στραβά μάτια» στις άπρέπειες και στις βαναυσότητες τῶν κρατούντων, περνᾷ ήρεμα και άμέριμνα τυρβάζων περι πολλά, άλλά όχι περι τοῦ μοναδικοῦ και αναγκαίου πού είναι ή προστασία τοῦ ποιμνίου του. Γνωρίζει πώς οί χριστιανοί γύρω του έξορίζονται, βασανίζον-

ται, προπηλακίζονται, θανατώνονται, μα αὐτοὺς ἀδιαφορεῖ. Ὡς πρόσχημα ἔχει ὅτι κάνει ἕνα εἶδος πολιτικῆς γιὰ νὰ σώσει τοὺς πολλοὺς. Στὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς ὑποκριτικῆς τακτικῆς ἀφήνει τὸ μοναχικὸ ἄτομο, ποὺ ἀγωνίζεται, στὰ νύχια τῶν δημίωντου. Πάλι καὶ στὸ λαμπρὸ αὐτὸ διήγημα ποὺ ἀπληεῖ τὸν ταραγμένο κόσμον τοῦ Σολζενίτσιν, ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὸν παράφορον ἀμφισβητή τῶν κατεστημένων ὁ ὁποῖος μὲ τὰ καθημερινὰ ἐπώδυνα πάθη του προσφέρει θυσία αἰνέσεως στὸν Θεὸ του.

Τὸ πρόσωπον τοῦ μοναχικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου στέκεται ἤρεμο μπροστὰ στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατον, καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀντίποδα τοῦ πρεβελακικοῦ ἀποσυνάγωγου· ὁ ἄνθρωπος ἐδῶ θέλει νὰ ὑπηρετήσῃ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ ὄχι ἀποξενωμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ του. Θέλει νὰ κρατηθεῖ μέσα στὸ φῶς τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἡλίου του ποὺ εἶναι ὁ Χριστὸς κι ἄς τὸν βασανίζουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Καίσαρα καὶ οἱ βολεμένοι τάχα ὁμοϊδεάτες του. Πικραίνεται μὰ δὲν κάμπτεται ποὺ σχεδὸν οἱ πάντες ἀδιαφοροῦν γιὰ τὸ μαρτύριόν του καὶ τὴν μαρτυρία του τὴν τόσο παρρησιασμένη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀληθινὰ πασχόντων συνανθρώπων του ὅπου γῆς καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ὁποιοὺδήποτε χρώματος τυραννία.

Στὴ «Μεταμόρφωση», κάποιος ἱερέας πολλὰ ὑποσχόμενος στὸ ξεκίνημά του, ἀλλὰ καὶ ἔντονα πειραζόμενος ἀπὸ τὶς σαρκικὲς του ἀνησυχίες δὲν καταφέρει νὰ σταθεῖ στὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς του, καὶ τὸν ἀποσχηματίζουν. Ἡ ἀπόγνωσή του ἔχει σπαρακτικὴ ἔνταση καὶ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια. Προσπαθεῖ νὰ μαζέψῃ τὰ ἐρείπιά του καὶ νὰ ἀνασυγκροτηθεῖ. Μὰ αὐτὸ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὶς σχεδὸν ἀνύπαρκτες ψυχικὲς του δυνάμεις. Ἡ τέλεια ἀπομόνωσή του ἀπὸ τὸν κόσμον ποὺ ὡς τόσο ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν περιβάλλει, πάντοτε ἀδιάφορα, τοῦ χαρίζει τὸν φωτισμένο τοῦ μάρτυρα ποὺ μαρτύρησε γιὰ μιὰ περίεργη θεότητα καὶ γιὰ μιὰ ἀδικαίωτη ροπή τοῦ σώματός του. Στὸ τέλος ἡ ἄβυσσος τῆς πίκρας του τὸν ὀδηγεῖ στὸν αὐτοαφανισμό του. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος γιὰ τὴ θολωμένη εὐαισθησία του νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ κρίματά του. Καὶ τελειώνει τὴ διορία του στὸν κόσμον ἐντελῶς μόνος. Στὸ ἐπόμενο διήγημα ποὺ ἔχει τὸν τίτλον «Τὸ παιγνίδι τῆς ἀβύσσου», μιὰ παρέα καλοκαιρινῶν περιηγητῶν ἀποφασίζουν, ἔτσι σὰν παιγνίδι, νὰ ἐξομολογηθοῦν τὰ κρίματά τους στὸν ἐξομολογητὴ τῆς Ἐκκλησίας ποὺ βρίσκουν τυχαία μπροστὰ τους. Τρόμοι καὶ τύψεις κρυμένοι στὸ συνειδητὸ καὶ στὸ ὑποσυνειδητὸ τους ἀφυπνίζοντας ἐντελῶς ἀπρόσμενα καθὼς ἀκοῦνε τὶς ἐρωτήσεις τοῦ ἐξομολόγου. Βγαίνοντας στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, σχεδὸν δὲν γνωρίζονται μετὰξύ τους. Θυμίζουν τὰ πρόσωπα στὸ «Μαχικὸ Βουνόν» τοῦ Τόμας Μὰν ποὺ κάποιος μυστικὸς χρόνος τὰ ἐπηρεάζει σὲ βαθμὸ νὰ τὰ παραλλάξῃ, ἀλλοιώνοντάς τα ἐπικίνδυνα· ὁ ἀέρας ποὺ τοὺς ζωογονοῦσε πρὶν, τώρα φαίνεται νὰ τοὺς λείπει. Ἐνας ἄλλος ἥλιος ἀρχίζει νὰ φωτίζει τὰ βήματα καὶ τὶς προθέσεις τους.

Ἡ πραγματικότητα μετατοπίστηκε μέσα στὸν εὐκαμπτον, ἔλαστικὸν χρόνον της. Τώρα πλέον οἱ ἐκδρομεῖς ἀρχίζουν νὰ βαραίνουν ἀπὸ τὴν πολλὴν περίσκεψη. Καὶ ὠριμασμένοι μέσα σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας, ἐνδύοντας πιά τὸν ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ποὺ τόσον καιρὸν δὲν τὸν ἀγνοοῦσαν, ἀλλὰ καὶ δὲν τὸν προτιμοῦσαν.

Στὸ τελευταῖο διήγημα τοῦ βιβλίου μὲ τὸν τίτλο « Ἡ μακρυὰ ἀγωνία τῶν ψαριῶν » ὁ συγγραφέας φανερώνει σκοτεινὲς ὄψεις ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸ κόσμον κάποιων νέων ἀνθρώπων. Εἶναι τὸ πιὸ μοντέρνο ὡς σύλληψη καὶ ὡς ἐκτέλεση διήγημα τῆς συλλογῆς. Καὶ τὸ μῆνυμά του πολυσήμαντο. Κι ἐδῶ ὁ ἄνθρωπος μόνος ἀπέναντι στὸ σπαραγμένο του ἐρωτικὸ, αὐτὴ τὴ φορά, σῶμα. Προχωρεῖ μὲ προσοχὴ σὲ μύχιες ἐξερευνήσεις μὰ δὲν καταφέρνει νὰ ὀδηγήσει τὰ ἀντικρουόμενα ἐρωτικὰ σώματα καὶ συναισθήματα σὲ συνδιαλλαγή.

Αὐτὸς εἶναι κατὰ τὸ σύντομο τοῦτο διάγραμμα ὁ κόσμος τοῦ βιβλίου ποὺ πλησιάσαμε· ὁ ἄνθρωπος πότε ἀπέναντι στὴ μοίρα του καὶ πότε μέσα στὸ καμίνι τῶν πράξεων καὶ συλλογισμῶν του μᾶς προκαλεῖ πάντα τὴ συμπάθεια. Ἄκόμα καὶ μέσα στὴν μεγαλύτερη ἀβουλία του, κάποτε φαντάζει σὰν μαχόμενος. Ψηλαφεῖ διαρκῶς τὴν ὑπαρξιακὴ του νύχτα κι ἀγωνίζεται πότε νὰ φτάσει στὴν κορυφὴ ἑνὸς κακοτράχαλου βουνοῦ καὶ πότε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν λαβύρινθο κάποιας αἰσθαντικότητος, κάποιας κοινωνικῆς ἀναγκαιότητος, κάποιας δυσαρμονίας. Ἀγαπᾷ τὴ ζωὴ καὶ δὲν παραδίνεται παρὰ μονάχα ἂν εἶναι νὰ ἐξιλεωθεῖ. Σκοντάφτει, μὰ συνεχίζει τὸν ἀνήφορο. Νιώθει πὼς τὸ ποικιλῶνυμο σκοτάδι τῆς ζωῆς του τὸν κάνει νὰ ἀσφυκτιᾷ. Μὰ ἐλπίζει πάντα στὸ συγκαταβατικὸ φῶς κάποιας μεταμόρφωσής του σὲ ἐπαρκέστερο, ἀνθεκτικότερο καὶ εὐτυχέστερο ὄν.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΧΤΕΣ

ΤΗΛΛΥΡΙΑ

Μη σας ξεγελοῦν
τα πράσινα τραγούδια
τῆς ζωῆς.
Στὴ ρίζα τους
σιμά, πικρὸ το χτεσ
καψαλισμένο.

ΘΑΛΑΜΟΣ ΟΠΛΙΤΩΝ

Κινήσεις ποικίλες
καὶ θορυβώδεις
Μονάχα στον τοῖχο
παραφωνία καὶ σιωπὴ
ὁ Μιχαήλ Καραολῆς.

ΣΤΟΝ ΙΑΚΩΒΟ ΠΑΤΑΤΣΟ

Τι να σου πω
για τὴ ζωὴ που μας κλέψανε;
Τώρα που τὴν ξεχάσαμε κι αὐτὴν...

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Κάθε βράδυ
σε γυρεύει ὁ Κυριάκος.
Κάθε βράδυ
ὁ Γρηγόρης τον στέλλει.
Ἐρημο, μοναξιασμένο
χωρὶς ὄνειρα γαλανὰ
σε βρίσκει.

ΕΝΩΣΗ

Ξέρω Εὐαγόρα
ἀπαγορεύεται.
Ὅμως ἡ ἐλευθερία
που ἀγάπησες
σίγουρα ἦταν γαλανή.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΣΚΛΑΒΟΣ

κάνοντας και μερικές συγκρίσεις με τὰ σημερινὰ ὑποβαθμισμένα ἐπίπεδα γενικὰ τῆς παιδείας μας.

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης, πού χρημάτισε σχολίατρος καὶ καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς στὸ γυμνάσιο αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ σαράντα χρόνια, μίλησε γιὰ τὶς σχολικὲς μελοποιήσεις τοῦ Κλεόβουλου Ἀρτεμίδη, καθηγητὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Βυζαντινῆς μουσικῆς στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο καὶ Παγκύπριο Διδασκαλεῖο. Οἱ μελοποιήσεις ἀφοροῦσαν στίχους τῶν Ἐπαμεινώνδα Μοδινοῦ, (θεῖου τοῦ Δημ. Λιπέρτη), Ἰ. Περδίου, Βασιλ. Μιχαηλίδη καὶ Χαράλαμπου Παπαδόπουλου. Ἐπεδείχθησαν τὰ μουσικὰ χειρόγραφα του.

Ὁ Ἰάκωβος Κυθρεώτης, παλιὸ μέλος τοῦ ἐκδρομικοῦ Λευκωσίας, ἐξιστόρησε τὶς δραστηριότητες τοῦ σωματείου αὐτοῦ καὶ ἀπαρίθμησε χρονολογικὰ τὶς ἐκδηλώσεις του (ἐκδρομές, ταξίδια, διαλέξεις, περιοδικὰ), συνδέοντάς τον με τὸ «Παγκύπριο Γυμνάσιο», ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχονταν τὰ περισσότερα τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν του.

Ὁ Γεώργιος Κ. Ἰωαννίδης βιογράφησε τὸν καθηγητὴ Γεώργιο Ἰ. Ἰωαννίδη, καθορίζοντας τὸ σχολικὸ τότε περίγυρο καὶ τὴ δράση του στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Νύξεις ἔγιναν γιὰ τὴ σταδιοδρομία του στὴν Ἀθήνα καὶ τὶς φιλολογικὲς του ἑνασχολήσεις. Δὲν ἔλειψαν καὶ τὰ λίγα ψυχογραφικὰ.

Τέλος ὁ Ἀνδρέας Χατζηθωμᾶς ἔδωσε δείγματα γραφῆς τῶν πρακτικῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Ἡ ἀνακοίνωση εἶχε δύο σκέλη. Στὸ πρῶτο σχολιάστηκαν πρακτικὰ, πού σχετιζόνταν με σημαντικὰ γεγονότα καὶ δείχνουν τὴ στάση τοῦ καθηγητικοῦ συλλόγου. Στὸ δεύτερο σκέλος σχολιαστήκανε πρακτικὰ τοῦ πειθαρχικοῦ βιβλίου τοῦ Γυμνασίου, στὰ ὁποῖα φαινόταν ἡ αὐστηρότητα τῶν χρόνων ἐκείνων.

Οἱ ἀνακοινώσεις αὐτὲς ἔγιναν στὴ Σεβέριο Βιβλιοθήκη (εὐχαριστίες ὀφείλονται στὴν Ἐφορεία). Ὁ Ε.Π.Ο.Κ. ἐξακολουθεῖ ἔτσι νὰ ἐξυπηρετεῖ μιὰ ἰδέα, καθόλα χρησιμὴ, τὴν «Ἑβδομάδα Ἑλληνικῶν Σχολείων Λευκωσίας», πού τοποθετεῖται τὴν τελευταία ἐβδομάδα τοῦ Γενάρη. Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἀνοίγοντας τὸ συμπόσιο αὐτὸ γιὰ τὰ 175 χρόνια τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, εἶπε τὰ ἐξῆς σχετικὰ με τὴν ἐβδομάδα αὐτή:-

«Ἡ σημερινὴ συμπεριφορὰ καὶ στὸν πνευματικὸ τομέα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς γρήγορες ἀλλαγές. Συλλαμβάνει κάποιος μιὰν ὠραία ἰδέα, γρήγορα καὶ κάπως πομπωδῶς τὴν πραγματοποιεῖ με τ' ὄνειρο καὶ τὴν ὑπόσχεση γιὰ συνέχισή της. Τὸν ἐπόμενο χρόνο ἢ τὴ λησμονεῖ ἢ ἀναιμικὰ τὴν ἐφαρμόζει γιὰ νὰ τὴν παραμερίσει ὡς ξεπερασμένη ἢ μὴ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸ περιβάλλον.

Ἀντίθετα ἢ παλιὰ συμπεριφορὰ μετροῦσε πολὺ στὴ σύλληψη ἰδεῶν, μ' ἐπιφύλαξη τὶς μελετοῦσε, κι ὅταν τὶς πραγματοποιοῦσε, τὶς μετέτρεπε σὲ θεσμὸ με κάποια σεβαστὴ διάρκεια. Βέβαια, τότε δὲν ἀλλάζανε εὐκολὰ οἱ ἀπαιτήσεις τοῦ περιβάλλοντος. Ὅμως οἱ ἰδέες εἶχαν μιὰ διάρκεια ζωῆς, καὶ ἀπλῶς ἀπαιτοῦσαν μιὰν ἀλλαγὴ στὴ λεπτομέρεια γιὰ νὰ γίνουν πιὸ ἐλκυστικές.

Ὁ «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος Κύπρου» συνεπῆς στὶς ἀρχές του, κυρίως στὴν συνεχῆ ἀνάπτυξη τῶν δεσμῶν του με τὸ ἑλληνικὸ κέντρο καὶ τὶς ἀμφιδρομὲς του σχέσεις με αὐτὸ, δέχτηκε τὴν πρόταση νὰ συμμετέχει με ἀνακοινώσεις στὴν ὅπως ἐξαγγέλθηκε «Ἑβδομάδα Ἑλληνικῶν Σχολείων Λευκωσίας». Ἐφέτος τὴ συνεχίζει σχετίζοντας τὶς ἀνακοινώσεις με τὸ ἑορτασμὸ τῆς 175ης ἐπετείου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προῆλθε με ἐπικεφαλῆς τὸν ἀείμνηστο Κωνσταντῖνο Σπυριδάκη.

Ἐχουμε ὑπόψη πῶς ἡ παιδεία μας με τὶς τόσες ἀναγκαστικὲς προσαρμογές της πρὸς τὶς νέες, διεθνεῖς ἀπαιτήσεις, ὑφίσταται κάποια καθίζηση ἰδίως στὸν ἑλληνικὸ

χαρακτήρα της. Ἡ τοπική μας ἀδιαφορία γιὰ καθετὶ τὸ πνευματικὸ — ἰδίως τὸ ἐλληρικὸ — εἴτε αὐτὴ ὀφείλεται στὴν εὐμάρεια καὶ τὸ κυνηγητὸ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, εἴτε στὴν ἐπίδειξη νεοπλουτισμοῦ — μιλάμε ἀγγλικά, τρῶμε... ἀμερικανικά, ντύνομαστε... παριζιάνικα κλπ. κι ἔχουμε ἐπιπλέον τὴν ψευδαίσθησὴ τῶν ἐλευθέρων δημοκρατῶν ἀντὶ τῆς συναίσθησης τῆς ἀσυδοσίας καὶ τῶν καταχρήσεων, ἐπιβάλλει τὴν παρουσία τοῦ «Ἑλληνικῷ Πνευματικῷ Ὁμίλῳ Κύπρου».

Εὐχαριστίες ὀφείλονται στὰ μέλη τοῦ Ὁμίλου ποὺ θυσιάζουν χρόνο τῆς ζωῆς τους γιὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζουν τὶς ἐλληνικὲς μας ὑποχρεώσεις. Εὐχαριστίες καὶ στὴν Ἐφορεία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδεύσεως ποὺ μᾶς φιλοξενεῖ».

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κ. Χρυσάνθη: *Μελῆς Νικολαΐδης, Λευκωσία.*

Προσφορὰ στὴ μνήμη τοῦ ἀξέχαστου πνευματικοῦ ἐργάτη Μελῆ Νικολαΐδῃ εἶναι τὸ ὁμώνυμο βιβλίον «ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ» τοῦ ἀκούραστου κ. Κύπρου Χρυσάνθη, ποὺ κυκλοφόρησε ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου. Πνευματικὰ ἀναστήματα ὅπως ἦταν ὁ Μελῆς Νικολαΐδης, ἀξίζουν ὄχι μόνο τὸ σεβασμὸ μας στὴ μνήμη τους, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μας στὸ ἔργο τους. Γιατὶ ἀποτελοῦν φαροδείχτες στοὺς μεταγενέστερους, ὅταν μάλιστα τὸ ἔργο τους εἶναι θεμελιωμένο στὸ φῶς καὶ στὴν ἀλήθεια. Καὶ τέτοιο ἦταν τὸ ἔργο τοῦ Μελῆ Νικολαΐδῃ, τὸ πνευματικὸ-λογοτεχνικὸ καὶ τὸ ἐθνικὸ. Ἀλλὰ κι ὁ ἴδιος ἦταν μιὰ ἀδαμάντινη προσωπικότητα, ποὺ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ καλωσύνη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, κυρίως γιὰ τοὺς νεώτερους καὶ πρωτοεμφανιζόμενους στὰ Γράμματα, ἀποτελοῦσαν τὰ συστατικὰ τῆς στοιχείᾳ. Ὅσοι εἶχαμε τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουμε καὶ νὰ συνεργασθοῦμε μαζί του, θυμόμαστε μὲ συγκίνηση τὴν ψυχικὴ του εὐγένεια.

Δίκαια λοιπὸν ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθης ἐπέλεξε καὶ συμπεριέλαβε στὸ βιβλίον του τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ κείμενα ἐκεῖνα ποὺ φωτίζουν τὴν προσωπικότητα τοῦ Μελῆ Νικολαΐδῃ. Ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζουμε τὰ ἀνέκδοτα κείμενα τοῦ Νικολαΐδῃ, ποὺ περιλαμβάνονται στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπου ὁ συγγραφέας τους, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, ἀναπτύσσει καὶ τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴν Τέχνη ἀπόψεις πολὺ ἐνδιαφέρουσες, σήμερα μάλιστα, που οἱ «ἐξωφρενισμοὶ» τῆς τεχνοκαπηλίας καὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ φανατισμοῦ «διαφθείρουν τὸ καλλιτεχνικὸ αἶσθημα τῶν ἀναγνωστῶν καὶ συντελοῦν στὴν ἐνίσχυση τοῦ φαύλου κύκλου».

Κατὰ τὴ γνώμη μας, τὸ ὁμώνυμο βιβλίον τοῦ κ. Κ. Χ., γιὰ τὸ Μελῆ Νικολαΐδῃ, εἶναι ἓνα ντοκουμέντο ποὺ προβάλλει δῆλα τὸν ἄνθρωπο Μελῆ Νικολαΐδῃ καὶ τὴν πνευματικὴν του προσωπικότητα. Ἀξίζουν συγχαρητήρια καὶ στὴν Ἐθνικὴ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου, που χρηματοδότησε τὴν ἐκδοσὴ.

N. APBANITHS

Κύπρου Χρυσάνθη: *Ἐπιγράμματα (Εἰσαγωγή-Σχόλια: Παῦλος Παρασκευάς). Λευκωσία 1987*

Πρὶν ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, διαβάζοντας τὴ μέχρι τότε ποιητικὴ παραγωγή τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, συγκεντρωμένη στὸν ὀγκώδη τόμο «Λυρικός Λόγος», πρόσεξα τὴν τάση τοῦ ποιητῆ νὰ ἐκφράζεται συχνὰ μὲ γνωμολογικὲς-ἐπιγραμματικὲς διατυπώσεις. Τὸ στοιχεῖο αὐτό, προῖον τῆς φιλοσοφικῆς του διάθεσης καὶ στάσης ἀπέναντι στὴ ζωὴ, παρουσίασα στὸ μελέτημά του «Τὸ Γνωμολογικὸ-Ἐπιγραμματικὸ στοιχεῖο στὸν «Λυρικό Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη» (Λευκωσία 1970), ὅπου κατέταξα εἰδολογικὰ τοὺς σχετικοὺς στίχους καὶ ἀποσπάσματα.

Ἡ τάση αὐτὴ πρὸς τὴ σύντομη, συμπυκνωμένη, διατύπωση ὀδήγησε τὸν ποιητὴ καὶ στὴ σύνθεση ἐπιγραμμάτων ὡς ποιητικοῦ εἴδους, ὅπως αὐτὸ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα. Τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ ἐκδόθησαν πρόσφατα ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» μὲ εἰσαγωγή καὶ σχόλια τοῦ Παύλου Παρασκευᾶ. Πρόκειται γιὰ μιὰ συνολικὴ παρουσίαση 43 ἐπιγραμμάτων ποὺ συνέθεσε ὁ Χρυσάνθη στὰ χρόνια 1954-1987. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι στὴν περίοδο ἀπὸ τὸ 1954 ὡς τὸ 1968 (χρονιὰ ἐκδοσης τοῦ «Λυρικοῦ Λόγου») ἀνήκουν 15 ἐπιγράμματα, ἐνῶ στὴν περίοδο 1969-1987 τὰ ἄλλα 28, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ 20 μετὰ τὸ 1980. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τῆς μεταλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἀναφερόμενος στὴν τεχνικὴ τοῦ ἐπιγράμματος, καθόρισε τὰ πλαίσιά του, γράφοντας:

*«Πᾶν καλὸν ἔστ' ἐπίγραμμα τὸ δίστιχον· ἦν δὲ παρέλθης
τοὺς τρεῖς, βαψωδεῖς, οὐκ ἐπίγραμμα λέγεις»*

(τὸ πιὸ ὠραῖο ἐπίγραμμα εἶναι τὸ δίστιχο· ἂν ξεπεράσεις τοὺς τρεῖς στίχους, γράφεις ραψωδία, ὄχι ἐπίγραμμα).

Ἡ συνηθέστερη πραγματικὰ μορφή τοῦ ἐπιγράμματος εἶναι τὸ δίστιχο· ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως γινόταν εὐρεία χρῆση καὶ τοῦ τετράστιχου. Μέσα στὰ ἴδια πλαίσια καλλιεργήθηκε τὸ ἐπίγραμμα κι ἀπὸ τοὺς Λατίνους, τὸ Βυζάντιο καὶ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση καὶ ὕστερα. Ἀπὸ τὰ 43 ἐπιγράμματα τοῦ Χρυσάνθη τὰ 27 εἶναι δίστιχα καὶ τετράστιχα (10 δίστιχα καὶ 17 τετράστιχα). Τὰ ὑπόλοιπα εἶναι μονόστιχα (6), τρίστιχα (4), πεντάστιχα (4) καὶ ἐξάστιχα (2).

Τὸ ἐπίγραμμα, ὡς ποιητικὸ εἶδος, κρατεῖ, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ἕνα δικό του χαρακτήρα: Ἡ φράση εἶναι δυνατὴ καὶ παραστατικὴ, καὶ τὸ νόημα ὑψηλό, πυκνό, αὐστηρό, βαρὺ. Αὐτὸ ἰσχύει βέβαια στὸ σοβαρὸ ἐπίγραμμα γιὰτὶ ὑπάρχει - ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα - καὶ τὸ σατιρικὸ.

Τὸν χαρακτήρα αὐτὸ τοῦ σοβαροῦ ἐπιγράμματος διατηροῦν καὶ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη: Βραχυλογικὴ πληρότητα, πυκνότητα νοήματος, λαμπερὴ κοφτὴ φράση, συχνὰ ἔλλειπτικὴ κατὰ τὸ ρῆμα, ποὺ δίνει ἕνα ἰδιαίτερο βάρος στὸν ποιητικὸ λόγο. Ὅποιοι γνωρίζει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα στὰ ὅποια εἶναι ἀφιερωμένα τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη ἐκτιμᾷ τὸ ἐπίτευγμα τοῦ ποιητῆ νὰ κλείνει σὲ λίγες λέξεις ὁλόκληρους κόσμους. Παραθέτω δυὸ παραδείγματα, ἕνα γιὰ τὸ περιεχόμενο καὶ ἕνα γιὰ τὴ μορφή του:

Κωνσταντῖνος Σπυριδάκης

*«Ἰππότης τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων
στὴν Κύπρο τὴν ἀρκαδικὴν
μὲ τὴ Μητέρα Ἑλλάδα στὸ προσκέφαλό του
κοιμήθηκε τὸν αἰῶνιο ὕπνο»*

Στὸν λευκὸ πατριώτη Γεώργιο Καραγιάννη

«Πέθανες ἀνεπαίσχυντα

Καλὸ ταξίδι κι οὐρανοὺς καλοὺς»

Στὴν ἔκδοση τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Κ. Χρυσάνθη προτάσσεται τετρασέλιδη εἰσαγωγή ἀπὸ τὸν Π. Παρασκευά. Σ' αὐτήν, μὲ συντομία καὶ περιεκτικὰ, ὁ μελετητὴς κάμνει γενικὲς παρατηρήσεις στὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Χρυσάνθη, ἐπισημαίνει τὸν ἐπιγραμματικὸ λόγο καὶ τὴ γνωμολογία τοῦ ποιητῆ, προχωρεῖ στὴν «ποιητικὴ μικροτεχνία» τῶν ἐπιγραμμάτων του, ἀνατρέχει ἱστορικὰ στὸ εἶδος, ἀναφέρεται σὲ Κυπρίου ἐπιγραμματοποιοὺς τῆς ἀρχαιότητος καὶ νεώτερων ἐποχῶν καὶ σχολιάζει τὰ 43 ἐπιγράμματα τοῦ βιβλίου. Παρουσιάζει τὶς ἀφορμὲς γιὰ τὶς ὁποῖες γράφτηκαν τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ τὶς βρίσκει παρόμοιες μ' ἐκεῖνες ποὺ παρακινούσαν τοὺς ἀρχαίους ἐπιγραμματοποιοὺς νὰ τὰ συνθέτουν: ἔξαρση τῶν ἀρετῶν τῶν νεκρῶν, ἀπόδοση τιμῆς σὲ ἐξαιρέτα γεγονότα ἢ πράξεις προσώπων καὶ ομάδων, ποὺ ἄσκησαν εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὸ κοινωνικὸ ἢ ἐθνικὸ σύνολο. Στὴν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τὰ διαιρεῖ καὶ τὰ παρουσιάζει σὲ τρεῖς ἐνότητες: α. Στοὺς Ἀγωνιστὲς τῆς Ἐλευθερίας (19 ἐπιγράμματα), β. Στοὺς Ἀγωνιστὲς τοῦ Πνεύματος (19 ἐπιγράμματα), γ. Στοὺς Ἀγωνιστὲς τοῦ ἀθλητικοῦ Στίβου καὶ τῆς Κοινωνικῆς κόνιστρας (5 ἐπιγράμματα).

Τὰ ἐπιγράμματα κάθε ἐνότητος εἶναι ταξινομημένα μὲ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ ποὺ δημοσιεύθηκαν ἢ ποὺ χαράχθηκαν σὲ μνημεῖο. Κάτω ἀπὸ κάθε ἐπίγραμμα δηλώνεται ἡ χρονολογία καὶ τὸ ἔντυπο στὸ ὁποῖο δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἢ τὸ μνημεῖο καὶ ὁ χώρος ὅπου χαράχθηκε. Στὴ συνέχεια δίνονται σύντομες πληροφορίες γιὰ τὸ πρόσωπο ἢ τὸ γεγονός ποὺ ἐνέπνευσε τὸ ἐπίγραμμα.

Στὴν ἐποχὴ μας ποὺ ἡ φιλαναγνωσία, ἰδιαιτέρα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποίηση, φαίνεται νὰ ἔχει ἐπικίνδυνα ὑποχωρήσει, τὸ βιβλίον αὐτὸ δίνει τὴν ἐνκαιρία νὰ ἀπολαύσει κανεὶς τὸν ποιητικὸν λόγο στὴν πιὸ ἀποσταγμένη μορφὴ του.

Μετὰ τὴ συγκεντρωτικὴ αὐτὴ ἔκδοση τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Κ. Χρυσάνθη ἀπὸ τὸν Π. Παρασκευά, ἀξίζει, εἴτε ὁ ἴδιος εἴτε ἄλλος μελετητὴς, νὰ ἐξετάσει καὶ ἄλλες πλευρὰς τῶν ἐπιγραμμάτων, ὅπως εἶναι οἱ πηγὲς τοῦ λεξιλογίου τους, ἡ μετρικὴ τους, ἡ εὐρηματικότητά τῆς διατύπωσής τους καὶ ἄλλα.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Θάμου Παπαδόπουλου: «Ἐλεγεία» (ποιήματα). Λευκωσία 1987

Ἡ μετουσίωση τοῦ ἀνθρώπινου πόνου σὲ ἔργο τέχνης (ποιητικὸ, μουσικὸ, εἰκαστικὸ) εἶναι γεγονός βεβαιωμένο ἀμέτρητες φορὲς μέσα στὴν ἱστορία. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις τῶν «Ἐλεγείων» τοῦ Θάμου Παπαδόπουλου, προϊόντος βαθιᾶς πληγῆς καὶ ὀδύνης γιὰ τὸν χαμὸ τῶν πιὸ ἀγαπημένων του προσώπων, μάνας κι ἀδελφῆς. «Δυὸ μορφὲς ποὺ σημάδεψαν ἀμετάκλητα τὴ ζωὴ του» χάθηκαν κι οἱ δυό, Αὐγουστο μῆνα, σὲ δυὸ διαδοχικὰ χρόνια. Ἡ συγκλονιστικὴ ἀπάλεια τὸν φορτίζει μὲ συσσωρευμένο πόνον, πού, καθὼς περνᾷ ὁ καιρὸς, περισσότερο ἀπαιτεῖ τὴν ἐκτόνωσή του, μὲ τὴν ποιητικὴν ἔκφραση, τὴν ἀνακούφιση, μὲ τὴν ἐξομολόγησή του.

Τὸ περιεχόμενο τῆς ποιητικῆς συλλογῆς, ὅπως δηλώνεται καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο, εἶναι ἐλεγειακόν. Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται μέσα του ὅτι δὲν θὰ μπορέσει πιά νὰ βρεῖ ἕναν οὐρανόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖο νὰ ἀντλήσει λίγον χρῶμα, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ δρομολογηθεῖ πιά σὲ χαρὲς τῆς ζωῆς. Ὡστόσο τὸ βαθὺ αὐτὸ πένθος δὲν ὀδηγεῖ σὲ συντριβή, σὲ ἀπελπι-

σία. Είναι μιὰ δοκιμασία πού χαλκεύει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀποτελεῖ, ὅσο κι ἂν φαίνεται ὀξύμωρο, ἕναν ἐπὶ πλέον πλοῦτο ἐμπειριῶν πού ὀδηγεῖ στὴν ψυχικὴ ὀριμότητα.

Ἡ συλλογὴ χωρίζεται σὲ δυὸ μέρη. Τὸ πρῶτο μέρος μὲ τὸν τίτλο «Ἐλεγεία» καὶ τὸ δεύτερο μὲ τὸν τίτλο «Γράμματα» (πρὸς τὴ νεκρὴ ἀδελφὴ καὶ τὴ νεκρὴ μητέρα). Καὶ στὰ δυὸ μέρη διακρίνεται καθαρὰ ἡ παρατεταμένη ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς τοῦ ἀναπόδραστου καὶ ὁ συγκλονισμὸς ἀπὸ τὴ διπλὴ συμφορὰ. Κι ἀκόμα τὸ ἀπαράδεκτο τῆς ἀπότομης μεταστροφῆς ἀπὸ τὴν εὐτυχία στὴ δυστυχία, ἀπὸ τὴν πληρότητα στὸ κενό.

Μολονότι ὁ σφαδασμὸς τῆς ψυχῆς εἶναι πρόδηλος, τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς διατηροῦνται σ' ἕναν τόνο συγκρατημένο, χαμηλό, ὅπως στὰ ἐλεγειακὰ ἐπιτύμβια καὶ τὶς σχετικὲς ἀνάγλυφες στήλες τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ γλώσσα, ἀποφορτωμένη ἀπὸ στολίδια, ἀντιστοιχεῖ, μὲ τὴν ἀμεσότητά της, στὴν ἀπλότητα τοῦ βαθιοῦ πόνου. Μακριὰ ἀπὸ φραστικὲς ἐκζητήσεις, πού ταλανίζουν μεγάλο μέρος τοῦ ποιητικοῦ λόγου στὴν ἐποχὴ μας, ὁ λόγος τοῦ Θάνου Παπαδόπουλου εἶναι καθαρὸς καὶ ἄμεσος. Ὁ βηματισμὸς τοῦ ἐλεύθερου στίχου τῶν ποιημάτων εἶναι ἀργὸς καὶ σοβαρὸς, σύστοιχος πρὸς τὸ πένθος τῆς ψυχῆς, καθὼς ἐναγώνια στοχάζεται τὴν ἀπώλεια τοῦ φωτὸς μέσα στὴ «βαριὰν ὀμίχλην» τοῦ θανάτου.

Καὶ στὰ δυὸ μέρη τῆς συλλογῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτο ὑπερέχει ἐλαφρὰ σὲ ποιητικὴ μετουσίωση τῆς θλίψης, ἀποκαλύπτεται μιὰ εἰλικρινὴς λυρικὴ φωνή, πού ἐπιτρέπει, μετὰ τὴν πρώτη αὐτὴ ἐμφάνισή της, τὴν προσδοκία καὶ ἄλλων ἀξιόλογων ἐκδηλώσεών της στὸ μέλλον.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Ο ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΚΡΙΝΕΙ ΤΑ ΠΙΟ ΚΑΤΩ ΒΙΒΛΙΑ

Χρῆστος Κάρμιος: *Δέκα ἐπεισόδια* (Κύπρος 1987).

Ἡ ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὴ συλλογὴ διηγημάτων «*Δέκα ἐπεισόδια*» τοῦ Χρήστου Κάρμιου συνοψίζεται στὰ ἐξῆς: «ἀπὸ τὰ καλύτερα κυπριακὰ διηγήματα τῶν πολλῶν τελευταίων χρόνων». «Ἦφος ἐξαιρετικὸ, πολλὴ ἀνθρωπιά, θέματα ἀπὸ τὸν τόπο μας (ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα πού διαδραματίζεται στὴν Ἀφρική, ἀλλὰ πάλιν μὲ Κυπρίους), σφικτοδεμένες μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ διηγήματος παρεκβάσεις, ποιικιλία ἐκφραστικῆ, εἰκόνες.

Τὸ πρῶτο διήγημα «*Ἐνα ἄσπρο περιστέρι*» ἔχει τὴν ἀνθρωπιά (ὄχι φτηνὴ ἀγάπη γιὰ τὸ φτερωτὸ κόσμο) καὶ χάρη, πού θὰ συμβούλευα νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὸ μάθημα νεοελληνικῶν στὰ γυμνάσιά μας. Τὸ θέμα ἐξελίσσεται μὲ ποιικιλία ἄνετα καὶ καταλήγει μὲ τὴν ἐκπληξὴ στὴν τελικὴ κορύφωση. Ἡ «*Προδομένη*» μέσα στὴν τραγικότητα τῆς ἐγκατάλειψης ἀπὸ τὸ σύζυγό της καὶ τὶς ἀμφιβολίες της γιὰ τὶς ἰκανότητες σχετικὰ μὲ τὴν ἀνατροφή τῆς κοροῦλας της, ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὴν ἀπελπισία ἀντικρίζοντας τὴν ἡρεμία καὶ γλυκάδα τῆς Παναγίας στὴν ἐκκλησία. Καὶ πῆρε θάρρος καὶ δύναμη νὰ παρασταθεῖ στὸ μέγαλωμα τῆς κόρης. Τὸ σήμερα πιά ὑποχρεωτικὸ δρᾶμα τῶν ἡλικιωμένων, πού μετοικοῦν στὰ εἰδικὰ γηροκομεῖα, ἀφήνοντας τὴ θερμότητα τοῦ δικοῦ τους σπιτιοῦ, ζωγραφίζεται στὸ διήγημα «*Ἡ γιαγιούλα*» μὲ κορύφωση τὴν ἀπαίτηση τῆς ἐγγονῆς νὰ τῆς φέρουσ πίσω στὸ σπίτι τῆς γιαγιάς. Στὸ διήγημα «*Δέσποινα Χ*», πολὺ δραματικὸ, ἰχνογραφεῖται ἡ ὁ κακὸς χαρακτήρας μιᾶς γυναίκας, μὲ τὴ χρήση ἐπεισοδίων καὶ ὄχι ἀπλῶς μὲ δηλώσεις. Τὸ δρᾶμα τῆς προσφυγιάς περιγράφεται στὸ διήγημα «*Δυὸ δρόμοι πού χωρίζανε*», ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀντίκρουση τοῦ ἀντίπαλου ἔχει τὴ θέση της μ' ἕνα ἀπλό τρόπο. Στὸ διήγημα «*Τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς*» κοιτάζον-

ται οι σημερινοί τρόποι τῆς ζωῆς, ἰδίως τῶν νέων, κατηγορεῖται μὲ γεγονότα τὸ χαρτοπαίγνιο, ὡς τρόπος ζωῆς τῶν νοικοκυρῶν, ἐνῶ ὁ βασικὸς χαρακτήρας, ὁ Βασίλης, μὲ τὴν παράξενη, μανία νὰ διαβάξει ἀστυνομικὰ μυθιστορήματα, μένει ἀμετανόητος ἀλλὰ καὶ ἀδικαίωτος ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ζωῆς. Τὸ «Φιλολογικὸ μνημόσυνο» μὲ τὸ σατιρικό του πνεῦμα διεκτραγωδεῖ στὴν πραγματικότητα τὴν κατάντια τῶν λογοτεχνῶν ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς μιᾶς διάθεσης τῶν βιβλίων τους καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Στὸ διήγημα «Ἡ κοπέλα τοῦ περίπτερου» προβάλλεται ἡ γυναίκα ποὺ γεννιέται καὶ ζεῖ (καὶ θὰ πεθάνει) μέσα σὲ μιὰ ἀδικαιολόγητη ἰδιοτροπία, ἡ ὁποία τῆς γεννᾷ τὴ δυστυχία. Σάτιρα εἶναι τὸ διήγημα «Στερνὴ μου γνώση», τὸ ὁποῖο ὅμως ἔχει καὶ κάποια αὐτοβιογραφικὰ στοιχεῖα (γράψιμο ποιημάτων, μετανάστευση κλπ.). Τὸ διήγημα κυρίως τονίζει τὴν στιγμή ἐκείνη τῆς ἐπιτυχίας, ποὺ τὴν ὀσμίζεσαι καὶ τὴν ἀρπάζεις ἀπὸ τὰ μαλλιά. Τὸ τελευταῖο, κάπως πιὸ ἐκτεταμένο διήγημα μὲ τίτλο «Κεῖνα τὰ περιβόητα Χριστοῦγεννα» εἶναι μιὰ περιγραφή μὲ ζωηρὰ χρώματα μιᾶς χριστογεννιάτικης περιπέτειας στὴν Ἀφρική. Ἔχει μεγάλη ποικιλία, ἀπρόοπτα καὶ περιγραφὲς τοπίων. Τὸ θεωρῶ ὡς τὸ καλύτερο τῆς συλλογῆς καὶ μιὰ συμβολὴ στὰ νεοελληνικὰ γραπτὰ ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ ζωὴ τῶν μεταναστῶν μας.

Οἱ χαρακτήρες τῶν διηγημάτων διαγράφονται σαφῶς, κυρίως ἀπὸ τῆς πράξεις τους. Συχνὰ συναντᾷς παροιμιᾶς φράσεις στὰ κείμενα καὶ μερικές καθαρές κυπριακές λέξεις, κατανοητές ὅμως ἀπὸ κάθε ἑλληνικό αὐτί. Ἄλλὰ ἡ κατάργηση τῶν διπλῶν συμφωνῶν σὲ τί ἀποσκοπεῖ; Ὁμολογῶ πὼς δὲν καταλαβαίνω τὸ λόγο (π.χ. Γιάνης, γραμὴ κλπ.) Ἄλλὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἀφορᾷ τὴ «φιλολογία». Αἰσθητικὰ τὰ διηγήματα τοῦ Χρ. Κάρμιου στέκουν πολὺ ὑψηλά.

Δημήτρη Νικορέττου: «Ὀδοιπορία στὴ σιωπὴ».

Ἡ παραδοσιακὴ ποίηση ἐξακολουθεῖ στῆς πέννες μερικῶν νεοελλήνων νὰ δίνει ἕνα καλὸ παρόν. Ἐξἄλλου, ἡ μουσικὴ τοῦ στίχου, ποὺ τὴν παραμέρισαν μερικοὶ ἀδέξιοι τοῦ τάχα νεωτερικοῦ τύπου, συγκινεῖ τὸν ἑραστή τῆς ποίησης, ἀνεξάρτητα ἀν ξεκίνησε τὴ γνωριμία του μὲ τὴν ποίηση ἀρκετὰ χρόνια πρὶν, τότε ποὺ μεσουρανοῦσε ὁ αὐστηρὸς παραδοσιακὸς στίχος. Ὅμως καὶ νεώτεροι, ποὺ ἀνατραφήκανε μέσα στὰ νεώτερα ρεύματα καὶ διαθέτουν τὴν ἀπαραίτητη εὐαισθησία, ἐκτιμοῦν τοὺς εἰλικρινεῖς ἰσοσύλλαβους ὁμοιοκαταληκτικούς στίχους τῆς παράδοσης, ἀρκεῖ βέβαια ὁ δημιουργὸς τους νᾶχει μέσα σ' αὐτοὺς διοχετεῦσει συγκίνηση μὲ κείνη τὴν ἀπροσδιόριστη ποιητικὴ οὐσία.

Τῆς σκέψεως αὐτῆς μοῦ γέννησε ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Δημήτρη Νικορέττου, ποὺ ἔχει τίτλο «Ὀδοιπορία στὴ σιωπὴ». Ἡ συλλογὴ αὐτή, αὐστηρὰ παραδοσιακὴ στοὺς ἤχους καὶ στὰ θέματα, μὲ πολὺ μουσικούς στίχους καὶ ζωντανές, σαφεῖς εἰκόνες, θάλεγα ἀκόμα συντηρητικὴ στῆς ιδέες, σ' εὐχαριστεῖ. Εἶναι μιὰ γνήσια ἔκφραση μιᾶς ποιητικῆς ψυχῆς, ποὺ δὲν θέλει νὰ φύγει ἀπὸ τὰ παλιὰ ἑλληνικά μέτρα τοῦ συμβολισμοῦ καὶ νὰ ἐπιδείξει ἱκανότητες σὲ ξενικές δοκιμὲς καὶ ξένα ἐδάφη. Φανερὰ ὁ ποιητὴς ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Λάμπρου Πορφύρα, τόσο στὴν τεχνικὴ, ὅσο καὶ στὰ θέματα. Ἄλλὰ ὅλοι οἱ ποιητές, καὶ οἱ πιὸ μεγάλοι, δὲν ξεκινοῦν ἀπὸ κάποιο δάσκαλο; Αὐτοφύτρωτος δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο αὐτό. Ἴσως μάλιστα νᾶναι ὀρθὸ νὰ ἀνταμώνεις ἀπὸ τὰ πρῶτα σου βήματα τὸν συγγενικό μὲ τὸν χαρακτήρα καὶ τῆς ἐνδιάθετες τάσεις σου δάσκαλο, γιὰ νὰ μπεῖς μὲ σιγουριά στὸ ποιητικὸ κλῆμα.

Θὰ μπορούσαν νὰ ξεχωρίσουν κάποια ποιήματα (Ἡ σερενάτα τοῦ Χριστοῦ, Πεταλούδα κοιμήσου, Ἡ περισυλλογὴ τοῦ ταπεινοῦ, ποὺ ἀφιερώνεται στὸν Λάμπρο Πορφύρα, Τροπικὸς παράλληλος καὶ ἄλλα.) Ὅμως θάταν ἄδικη ἡ ἐπιλογή. Σχεδὸν ὅλα βρίσκονται σ' ἕνα καλὸ ἐπίπεδο χωρὶς οὐσιαστικὲς παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴν ὀριζόντιά τους γραμμὴ.

Λόρδου Βύρωνα: *Τὸ νησί ἢ ὁ Κρίστιαν καὶ οἱ σύντροφοί του.*

Ὁ Μάριος Βύρωνας Ραΐζης, καθηγητὴς τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας, στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ἔχει ἀσχοληθεῖ καὶ μὲ μεταφράσεις ἀπὸ τὰ ἀγγλικά στὰ ἐλληνικά, ὅπως καὶ ἀντίστροφα, παράλληλα μὲ τὶς ἄλλες φιλολογικὲς ἐργασίες του. Κυκλοφορεῖ τώρα «Τὸ Νησί ἢ Ὁ Κρίστιαν καὶ οἱ Σύντροφοί του» τοῦ Λόρδου Βύρωνα μὲ εἰσαγωγή, ἔμμετρη μετάφραση καὶ σχόλια.

Ἀπὸ τὴν πολὺ κατατοπιστικὴ του εἰσαγωγή πληροφοροῦμαστε τὶς διαφορὲς συμβάντων καὶ χαρακτήρων ἀνάμεσα στὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Βύρωνα καὶ τῶν κινηματογραφικῶν σεναρίων «Ἡ ἀνταρσία τοῦ Μπάουντυ». Ὁ Λόρδος Βύρων ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια καὶ δημιουργεῖ τοὺς γνωστοὺς ρωμαντικοὺς «Βυρωνικοὺς Ἡρώες».

Τὸ ἔργο εἶναι γραμμένο σὲ ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα, συνήθως μὲ πλῆρες νόημα. Ὁ Ραΐζης μεταφράζει πρὸς τοῦτο σὲ ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα κατὰ τὸ πλεῖστον σὲ τροχαϊκοὺς δεξαεξασύλλαβους (στὴν πραγματικότητα ὁ στίχος αὐτὸς εἶναι δυὸ ὄκτασύλλαβοι, ὁ πρῶτος πάντοτε παροξύτονος — ἐδῶ γίνεται ἡ τομὴ). Προσωπικὰ θὰ προτιμοῦσα τὸν ἱαμβικὸ δεκαπεντασύλλαβο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ γιὰ τὴν ποιικιλία τοῦ τονισμοῦ του, πράγμα πού θὰ ἦταν πολὺ βοηθητικὸ σὲ πολλὰ σημεῖα, καὶ στὸν μεταφραστὴ καὶ στὸν ἀναγνώστη. Ὁ Ραΐζης προτίμησε τὸν τροχαϊκὸ δεκαεξασύλλαβο (δικαίωμά του), ὁ ὁποῖος ὅμως ἐκ τῶν πραγμάτων εἶναι μονότονος στὰ πολύστιχα ποιήματα. Βέβαια, ὁ μεταφραστὴς εἶδε τὸ ἔργο τοῦ Βύρωνα περισσότερο «φιλολογικά»: μήπως ἀπομακρυνθεῖ ἐπικίνδυνα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, τὸ ὁποῖο μάλιστα δημοσιεύει ἀπέναντι στὸ ἑλληνικὸ κείμενο. Ὅμως ἡ «φιλολογικὴ αὐστηρότητα» ἐπέτρεψε ὑποχρεωτικὰ λιγότερο ἐπιτυχεῖς ὁμοιοκαταληξίες, πολλὲς χασμωδίες στὸν στίχο καὶ πολλὲς μὴ ποιητικοῦ ἤχου λέξεις. Βέβαια σεβόμαστε τὴν πρόθεση τοῦ καθηγητῆ. Ὅμως σὰν ἀναγνώστες, καὶ ὄχι σπουδαστὲς εἰδικῶν κλάδου, μᾶς ἐλκύει περισσότερο ἡ αἰσθητικὴ πλευρὰ μιᾶς μετάφρασης.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ὑποτιμοῦμε τὴν ἐργασία αὐτὴ τοῦ Ραΐζη. Τὴ θεωροῦμε μιὰ μεταφραστικὴ ἐργασία ἀξιόλογη, ἡ ὁποία σεβάστηκε τὸ πρωτότυπο. Ἐχομε πολλὲς φορὲς ἀπαιτήσεις, οἱ ὁποῖες ἐκ τῶν πραγμάτων δὲν μποροῦν νὰ ἰκανοποιηθοῦν. Ἄλλο ἢ θεωρία κι ἄλλο ἢ δυνατότητα τῆς πράξης.

Κυρ. Ντελόπουλος: *Σύστημα Βιβλιογραφίας (θεωρία καὶ πρακτικὴ).*

Ἡ σημασία τῆς βιβλιογραφίας, προπάντων σήμερα, εἶναι γνωστὴ σὲ ὅλους: πολὺτιμη θὰ τὴ λέγαμε, ἰδίως γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Ἡ κατάλληλη σύνταξί της ἐξοικονομεῖ πολύτιμο χρόνο, σώζει ἀπὸ φοβερὰ κενὰ, πληροφορεῖ γενικά. Ὅμως ἂν γίνεται μὲ λανθασμένο τρόπο καὶ μὲ πολλὰ κενὰ ἢ σφάλματα, παραπλανεῖ μὲ ὅλα τὰ κακὰ ἐπακόλουθα τῆς παραπλάνησης αὐτῆς. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πᾶσι χαμένος ὁ κόπος τοῦ βιβλιογράφου, χωρὶς νὰ ὑπολογίζεται καὶ ἡ παρεξήγηση γιὰ τὶς προθέσεις του καὶ τὶς ἰκανότητες του.

Τὸ πολὺ χρήσιμο βιβλίον τοῦ Κυρ. Ντελόπουλου πού τιτλοφορεῖτε «Σύστημα Βιβλιογραφίας» (θεωρία καὶ πρακτικὴ) δίνει ἀκριβῶς ὁδηγίες μὲ τὸν πιὸ ἀπλό κι εὔστοχο τρόπο γιὰ σύνταξη τῶν διαφόρων εἰδῶν βιβλιογραφίας. Ὁ Ντελόπουλος ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ μὲ τὰ παραπλήσιά του ἀρκετὸν καιρὸ καὶ διαθέτει πείρα, ὥστε ὁ λόγος του νὰ μᾶς δείχνει τὶς δυσκολίες καὶ τοὺς κινδύνους σφαλμάτων κατὰ τὴ βιβλιογραφικὴ μας προσπάθεια.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ διαιρεῖται κατὰ πρακτικὸ τρόπο σὲ διάφορα κεφάλαια, πολὺ ἀναλυτικὰ καὶ εὐκολονόητα. Τὰ μέρη του εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) *Τὸ βιβλίο.* Σ' αὐτὸ τὸ μέρος ἀσχολεῖται ὁ συγγραφέας μὲ τὰ μέρη καὶ τὴν ὁρολογία τῶν διαφόρων τμημάτων ἐνὸς βιβλίου (ψευδοτίτλος, σειρά, προμετωπίδα, κλπ.) χρησιμοποιοῦντας τὴν ὁρολογία τῶν τυπογραφείων — πολὺ ὀρθά.

β) *Ἡ βιβλιογραφία.* Σ' αὐτὴ ἀναπτύσσει τὰ διάφορα εἶδη τῆς (γενικῆ, εἰδικῆ, ἀναδρομικῆ, τρέχουσα κλπ.)

γ) *Πῶς συντάσσεται μιὰ βιβλιογραφία.* Αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι τὸ οὐσιαστικότερο. Σ' αὐτὸ δίνονται πολλὰ ὑποδείγματα.

δ) *Μερικὰ εἰδικὰ θέματα* (ἀποδελτιώσεις, παραθέματα, καταλόγοι καὶ ἄλλα).

ε) *Μερικὰ εἰδικὰ ἑλληνικὰ προβλήματα* (πῶς γράφεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα, ψευδώνυμα κλπ.)

Πρέπει νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ἐργασία αὐτὴ τοῦ Ντελόπουλου γιὰ τὴν πρακτικότητά της. Μὲ τὴν εὐκαιρία ἀναφέρουμε ἐδῶ μιὰ σύντομη ἐργασία τῶν *Νίκου Παναγιώτου καὶ Παύλου Παρασκευά* μὲ ὁδηγίες γιὰ ὁμοιομορφία στὶς βιβλιογραφικὲς ἐργασίες ποὺ συντάσσονται στὴν Κύπρο. Ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι δημοσιευμένη στὸ «*Α' Συμπόσιο Βιβλιογραφίας*» (Λευκωσία 1984) μὲ τίτλο «*Δειγματικὸς τρόπος βιβλιογράφησης*», ("Ἄς σημειωθεῖ πῶς ὁ Ντελόπουλος προσωπικὰ βοήθησε στὶς σύντομες, ἀλλὰ οὐσιαστικὲς αὐτὲς ὁδηγίες.)

Ἄλέκου Βασιλείου: *Τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Βασίλη Κραψίτη (1951-1986).* Ἀθήνα 1987.

Προσωπικὰ συμφωνῶ μὲ τὶς ἀφιερωματικὲς ἐκδόσεις, φιλολογικοῦ τύπου, γιὰ λογοτέχνες ὅταν φτάσουν σ' ἓνα σημαδιακὸ ὄριο. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀναγνώστες παίρνουν μιὰ σφαιρικὴ ἄποψη γιὰ τοὺς χώρους στοὺς ὁποίους κινήθηκε ὁ συγγραφέας καὶ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὶς στάσεις τῶν ἄλλων ποὺ κοίταξαν ἢ ἔκριναν κατὰ καιροὺς τὶς ἐπὶ μέρους ἐργασίες του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη δίνεται μιὰ ἱκανοποίηση στὸν συγγραφέα, ἔστω κι ἂν ὑπάρχει σ' αὐτὸν κι ἓνα εἶδος ψευδαίσθησης πῶς κατέκτησε μιὰν ὑπολογίσιμη θέση (καὶ γιὰ τὴν ὄχι). Τέλος, σ' αὐτὲς τὶς ἀφιερωματικὲς ἐκδόσεις οἱ ὑπεύθυνοι τῶν πνευματικῶν κινήσεων μποροῦν νὰ δοῦν, μὲ κριτικὸ πιά μάτι, τὰ λογοτεχνικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ τιμωμένου ὡς ἓνα σύνολο καὶ ὄχι ἀποσπασματικὰ κι ἀσυστηματοποίητα.

Τὸ βιβλίο τοῦ Ἄλέκου Βασιλείου μὲ τίτλο «*Τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Βασίλη Κραψίτη*» ἀκριβῶς ἔχει σκοπὸ νὰ δείξει τὴ συμμετοχὴ τοῦ συγγραφέα αὐτοῦ στὰ διάφορα λογοτεχνικὰ εἶδη, νὰ πληροφορήσει μὲ σύντομα ἀναλυτικὰ σχόλια γιὰ τὰ βιβλία του, νὰ καταθέσει τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀκόμα νὰ δώσει καὶ κάποιες ὀπτικὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν ἐξωφύλλων.

Ὁ συγγραφέας τῆς ἐκδοσης αὐτῆς μπαίνει ὁλόϊσια στὰ θέματά του χωρὶς εἰσαγωγὴ ἢ (συχνὰ ἄχρηστους) προλόγους. Στὸ κάτω-κάτω μπορεῖ στὰ ἐπὶ μέρους σχόλιά του νὰ δείξει τὶς τοποθετήσεις του, ποὺ τὶς πραγματοποιεῖ κι ὅλας μὲ ἀναλύσεις, δείγματα, γνῶμες ἄλλων καὶ παραπομπές. Τὸ ἔργο διαιρεῖται στὶς ἑξῆς ἐνότητες: «*Ὁ ταξιδιογράφος*», «*Ὁ ἱστορικός*», «*Ὁ κριτικός, ὁ δοκιμογράφος καὶ ὁ μυθιστοριογράφος*» καὶ «*Ὁ ποιητής*». Ὁ Βασιλείου κοιτάζει πληροφοριακὰ ἀλλὰ καὶ κριτικὰ τὶς διαφορὲς αὐτὲς κατηγορίες, ἀναλύει σύντομα τὸ περιεχόμενο τῶν σχετικῶν βιβλίων τοῦ Κραψίτη, ἐπισημαίνει τὴ βασικὴ προσφορά τους καὶ παραθέτει βιβλιογραφία γιὰ

τὸ καθένα. Κάπως περισσότερο ὁ Βασιλείου στέκεται στὴν κατηγορία τοῦ ποιητικοῦ λόγου τοῦ Κραψίτη, ἐνῶ προσωπικὰ θεωρῶ τὴν ὑψηλότερη προσφορά τοῦ Κραψίτη στὸν ἱστορικὸ τομέα. Θὰ ἔλεγα πὼς ἡ "Ἡπειρος τοῦ χρωστᾶ πολλά τόσο στὸ ἱστορικό, ὅσο καὶ στὸ ταξιδιωτικὸ καὶ στὸ δοκίμιο — μελέτη (αὐτὸ τὸ τελευταῖο κοιτάζει περισσότερο τὴν "Ἡπειρο).

Πάντως εἶναι ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Βασιλείου καλοκτισμένο ἔργο προσεκτικό, δίνει πληροφορίες καὶ ὅπωςδήποτε δικαιώνει τὸ μόχθο τοῦ Κραψίτη.

Βασίλης Μιχαηλίδης: «"Ἀπαντα», ἔκδ. Χρ. Ἀνδρέου, 1987

'Αδιαμφισβήτητα οἱ «Ἐκδόσεις Χρ. Ἀνδρέου» πραγματοποιήσανε χρήσιμες καὶ «βασικὲς» γιὰ τὴν κυπριακὴ λογοτεχνία ἐκδόσεις, ποὺ θὰ τοὺς ὀφείλει πολλὰ ὁ τόπος. Δὲν εἶναι θέμα μόνο προβολῆς τῆς κυπριακῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς. Κοντὰ σ' αὐτὴν, ποὺ ἀσφαλῶς ὑπολογίζεται μὲ τὰ ὅποιαδήποτε δεδομένα, δημιουργοῦν πνευματικὲς καὶ κάποια, ἔστω καὶ θεωρητικά, κίνητρα σὲ νεώτερους ἐπιστήμονες νὰ ἐνοκῦψουν πᾶνω στὸν θησαυρὸ (τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν) ποὺ κρύβει τὸ κεφάλαιο «Κύπρος». Ἐπιπλέον, κινοῦν καὶ ἄλλους ὀργανισμοὺς νὰ τολμήσουν συγγενικά ἢ παρόμοια ἐγχειρήματα, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ Κύπρος νὰ μπεῖ στὸ κέντρο τῆς ἐπικαιρότητας, ἔστω καὶ στὸ δικό μας ἑλληνικὸ χῶρο.

'Ἡ ἀναφορά στὶς ἐκδόσεις αὐτὲς πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὴν αἴσθηση πὼς ἀναγνωρίζεις τὴ σημασία τους. Ἔτσι ἱκανοποιοῦνται καὶ οἱ ἐργάτες ποὺ τὶς ἐξυπηρέτησανε καὶ ὁ ὑπεύθυνος, ποὺ διακινδύνευσε πολλὰ καὶ ἀναλώθηκε πολὺ γιὰ νὰ τὶς πραγματοποιήσει. Ὅλοι ἔχουμε καλὲς καὶ εὐφάνταστες ιδέες. Ὅμως ἀπὸ τὴν ιδέα ἕως στὴν πράξη ὁ δρόμος εἶναι δύσβατος καὶ γεμάτος στενοχώρια καὶ πιθανὴ καταστροφή. Ἐπομένως σ' αὐτὸν ποὺ θέτει στὴν πράξη τὴν ιδέα πολλὰ πρέπει νὰ τοῦ ὀφείλονται ἀπὸ ὅλους μας καὶ ὅταν ὑπάρχουν (πράγμα φυσικὸ) κάποιες διαφωνίες σ' αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο. Ἐξάλλου, ἡ ἐπιστήμη πάντοτε κλυδωνίζεται μεταξὺ πίστεων, συμφωνιῶν, διαφωνιῶν, ποικίλων ἐρμηνειῶν καὶ ὑποθέσεων, εἶναι ἓνα ζωντανὸ ὄν σὲ συνεχῆ ἐξέλιξη, συχνὰ καὶ σὲ μεταλλάξεις.

'Ἀλλὰ καὶ οἱ χορηγίες καὶ οἱ χρηματοδοτήσεις ἐπίσης, μετροῦν στὴν πρόοδο τῶν γραμμάτων. Καὶ ὀφείλαν οἱ διάφοροι οἰκονομικοὶ ὀργανισμοί, παράλληλα μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ μέρους τοῦ κράτους ἔγνοια καὶ οἰκονομικὴ ἀρωγῆ, νᾶρχονται βοηθοὶ καὶ νὰ δημιουργοῦν κίνητρα γιὰ πνευματικὲς καὶ ἐπιστημονικὲς ἀπασχολήσεις, τὶς ὁποῖες κατόπιν σοβαροῦ ἐλέγχου, νὰ χρηματοδοτοῦν μὲ διάφορους τρόπους, γιὰ νὰ γίνουν κτῆμα τοῦ κοινοῦ τὸ προῖόν τους. Γι' αὐτὸ ἐδῶ ἀναφέρεται ἐπαινετικά τὸ «Πολιτιστικὸ Ἰδρυμα τῆς Τράπεζας Κύπρου» ποὺ στάθηκε στὸ πλάι τῶν Ἐκδόσεων Χρ. Ἀνδρέου γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐκτύπωση τοῦ δίτομου βιβλίου «Βασίλης Μιχαηλίδης: Ἄπαντα».

'Ἀπὸ πέρυσι κυρίως ἄρχισε μὲ πιὸ ἔντονο ρυθμὸ νὰ προβάλλεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἔκδοσης τῶν Ἀπάντων τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη. Τὸ κράτος πολὺ ὀρθὰ κυκλοφόρησε γραμματόσημα τόσο τοῦ Βασ. Μιχαηλίδη ὅσο καὶ τοῦ Δημήτρη Λιπέρτη. Ἐπιπλέον ἐπιλογή ἀπὸ τὸ ἔργο τους διδάχτηκε συστηματικὰ στὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Μιὰ παλιὰ ἔκδοση ἔργων τοῦ Βασ. Μιχαηλίδη ἀπὸ τὸ Δῆμο Λεμεσοῦ ἀπὸ τὴ μιὰ ἐξαντλήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν ἦταν πλήρης. Ἐργασίες ὡς ἐκεῖνη τοῦ Γιάννη Λεύκη (Βασίλης Μιχαηλίδης, ὁ ποιητῆς τῆς Κύπρου, Κύπρος 1937), καὶ τοῦ εἰδικοῦ τεύχους τοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακὰ Γράμματα» ('Ἔτος Ε', ἀρ. 62, Αὐγ. 1940) ὅπως καὶ μερικὲς ἄλλες δὲν κάλυπταν τὸ θέμα τοῦ Βασ. Μιχαηλίδη τελειωτικά. Γι' αὐτὸ τὰ

δίτομα «Απαντα» τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις Χρ. Ἀνδρέου καὶ στὴν ὥρα τοὺς ἤρθαν καὶ πληρώσανε τὸ κενὸ καὶ ἀνοίξανε ἓνα νέο διάλογο, δίπλα στὴ γνωριμία τοῦ ἔργου ἀπὸ τοὺς νέους.

Τὸ ἔργο ἀνέλαβε ὁ *Γιάννης Κατσούρης*, πού εἶχε κι ὅλας στὸ ἐνεργητικὸ του σχετική διδακτορική διατριβή (Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης). Ἐπιμέλεια τῆς ὕλης, διόρθωση κειμένων κλπ. ἔκαμε ὁ φιλόλογος *Παῦλος Παρασκευάς*.

Τὰ κεφάλαια τοῦ *Πρώτου Τόμου* εἶναι τὰ ἑξῆς: Πρόλογος τοῦ Ἐκδότη, Εἰσαγωγή ἀπὸ τὸν *Γιάννη Κατσούρη*, *Συντομογραφίες*, *Βασίλης Μιχαηλίδης* καὶ ἡ Ἐποχὴ του (χρονολόγιο), Ἡ ἐποχὴ (1850-1917) (μὲ ὑποδιαιρέσεις: Τουρκοκρατία καὶ Ἀγγλοκρατία), Ἡ ποίηση τῆς ἐποχῆς (1850-1917) (μὲ ὑποδιαιρέσεις: Ἡ δημοτικὴ ποίηση τῆς Κύπρου, Οἱ Κύπριοι ποιητάρηδες, Ἡ προσωπικὴ ἰδιωματικὴ ποίηση τῆς Κύπρου, Ἡ «προσωπικὴ» κυπριακὴ ποίηση στὴν πανελληνία γλῶσσα), Βιογραφικὰ τοῦ *Βασίλη Μιχαηλίδη* μὲ ὑποδιαιρέσεις: (Τὰ παιδικὰ χρόνια, Τὰ ἐφηβικὰ χρόνια καὶ οἱ ἐπαγγελματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἀναζητήσεις τοῦ Βασ. Μιχαηλίδη, Τὰ ὄριμα χρόνια, Πνευματικὴ πορεία καὶ βιοτικὲς περιπέτειες, Ἡ παρακμὴ καὶ τὸ τέλος) Ἡ προσωπικότητά τοῦ *Μιχαηλίδη* (μὲ ὑποδιαιρέσεις: Ἡ προσωπικότητά τοῦ *Μιχαηλίδη*, Οἱ θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις τοῦ *Μιχαηλίδη*, Οἱ κοινωνικὲς, πολιτικὲς καὶ ἐθνικὲς ἰδέες τοῦ *Μιχαηλίδη*), Τὸ ἔργο τοῦ *Μιχαηλίδη* ὅπου ἀνυπόγραφα ποιήματα, κατατάξεις *Ξιούτα*, ἀνακατατάξεις καὶ χρονολογήσεις ποιημάτων) Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου τοῦ *Μιχαηλίδη* (Ἡ γλῶσσα του, τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων καὶ ἡ διαίρεσή του, οἱ λογοτεχνικὲς ἐπιδράσεις πάνω στὸ ἔργο του). Συμπέρασμα, Βιβλιογραφία.

Καταγραφήκανε τὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου τόμου γιὰ νὰ καθοριστῆ τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς ἔρευνας, οἱ συνδυασμοὶ μὲ τὸ χρόνο καὶ τὸ χῶρο καὶ τὶς ἐξαρτήσεις τους, καὶ οἱ προσπάθειες τῆς σφαιρικῆς ἀντιμετώπισης τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἔργου του. Σημαντικὸ - τὸ βαθμολογῶ φιλολογικὰ μὲ ἄριστα — εἶναι οἱ πολλὲς σημειώσεις σὲ διάφορα κεφάλαια, πού ἔχουν καὶ ἀξία ὡς γενικὴ πληροφόρηση. Φωτογραφίες ποιητῶν καὶ ἄλλων ἀτόμων, πού σχετίζονταν μὲ τὸν *Μιχαηλίδη*, ἢ εἶχαν σημαντικὴ θέση στὰ χρόνια του, κοσμοῦν τὶς σελίδες, καὶ συχνὰ σοῦ γυνοῦν σκέψεις καὶ περιέργειες, πλάι στὴ «φιλολογικὴ» τους σημασία. Πάντως ὁ πλοῦτος τοῦ τόμου ἐκπληττεῖ καὶ ἀνοίγει καινούριους ὀρίζοντες στὸ φιλολογικὸ κοίταγμα τῆς λογοτεχνικῆς ζωῆς τῆς Κύπρου.

Ὁ *Δεύτερος Τόμος* στὴν πραγματικότητά ὀφείλεται στὴ μέθοδο καὶ στὴν ἐργασία τοῦ *Παύλου Παρασκευά*, ἐπιμελητῆ τῆς ἔκδοσης. Στὴν ἐργασία του αὐτὴ ζήτησε τὴ συνδρομὴ καὶ ἄλλων, τοὺς ὁποίους ὀνομαστικὰ εὐχαριστεῖ. Ὁ τομέας αὐτὸς διαιρεῖται σὲ δυὸ μέρη: στὸ πρῶτο κατατάσσονται τὰ ποιήματα μὲ τὴ χρονολόγησή πού ἔκανε ὁ *Γιάννης Κατσούρης*, ὅπως καὶ τὰ ποιήματα τῆς σατιρικῆς ἐφημερίδας τοῦ Βασ. *Μιχαηλίδη* «Ὁ Διάβολος». Στὸ δεύτερο μέρος δημοσιεύονται ποιήματα, πού ἀπεδόθησαν στὸ Βασ. *Μιχαηλίδη*, ἀποσπάσματα προλόγων ἄλλων ἐκδοτῶν, ἐπιλογή μελοποιημένων ποιημάτων τοῦ Βασ. *Μιχαηλίδη* καὶ ποιήματα πού γράφτηκαν γι' αὐτόν (ἀνθολογία). Τὸ γλωσσάριο μὲ συνδρομὴ τοῦ *Κ. Γιαγκουλλῆ* πολὺ ἐξυπηρετικόν.

Συμπερασματικὰ τὸ δίτομο ἔργο «*Βασίλης Μιχαηλίδης: Ἀπαντα*» εἶναι ἓνα ἀπόκρημα τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης στὴν Κύπρο. Ἐχει μέθοδο, σύστημα, πλοῦτο ὑλικὸ καὶ γενικότερο ἐνδιαφέρον. Τοποθετεῖ τὴ μελέτη τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας στὸ πρέπον ἐπίπεδο. *Γίνεται εἰσήρηση ὅπως τὸ Κράτος ἐκφράσει τὴν εὐαρέσκειά του βραβεύοντας τὴ δίτομη αὐτὴ ἔκδοση.* Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς πνευματικὸς κόσμος (Ἀκαδημία, Εἰδικὸ Ὑπουργεῖο ἢ πνευματικοὶ ὀργανισμοὶ) πρέπει νὰ προσέξουν τὸ ἔργο αὐτό. Τὸ ἐπιβάλλει στοιχειωδῶς ἡ δικαιοσύνη.

Μενέλαος 'Αλεξανδράκης, Βύρων Θεοδωρόπουλος, Ευστάθιος Λαγάκος: *Τὸ Κυπριακὸ 1950-1974*.

Σκοπὸς τῶν συγγραφέων τοῦ βιβλίου «*Τὸ Κυπριακὸ 1950-1976 μὰ ἐνδοσκόπηση*» εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐνδοσκόπηση ὡς καθῆκον πιά τοῦ συνειδητοῦ πολίτη Ἑλλάδος καὶ Κύπρου, ἡ κριτικὴ ἐνδοσκόπηση, γιὰ νὰ συνειδητοποιήσουμε τίς συλλογικὲς μας ἀδυναμίες. «Συλλογικὲς» γιατί τὰ λάθη —πολὺ ὀρθά— ἔγιναν τόσον ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ κέντρο, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς Κυπρίους.

Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ Μενέλαος 'Αλεξανδράκης καὶ Εὐστάθιος Λαγάκος ὑπηρετήσαν ὡς διπλωμάτες στὴν Κύπρο, καὶ ὁ Βύρων Θεοδωρόπουλος ὡς διπλωμάτης στὴν Τουρκία κι ὕστερα ὡς ὑπεύθυνος στὴ Διεύθυνση Τουρκικῶν καὶ Κυπριακῶν Ὑποθέσεων. Εἶχαν ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὰ θέματα τῆς Κύπρου καὶ τὰ ἀντιμετώπιζαν μὲ τὴν προσοχὴ καὶ σταθερότητα τοῦ διπλωμάτη καὶ ὄχι μὲ τὸ πάθος καὶ τὸ συμφέρον τῆς ψήφου μὲ τὸ ὁποῖο τὰ κοιτάζει ὁ πολιτευόμενος, συνήθως κομματάρχης. Αὐτὴ ἡ ψυχραίμη γνώριμία μὲ τὰ γεγονότα, ἡ ἀνταλλαγὴ ἀργότερα τῶν ἀπόψεων καὶ τῶν τριῶν γιὰ νὰ συντεθεῖ τὸ κείμενο μὲ τὴ δέουσα σοβαρότητα, χωρὶς τὴν ἀνάγκη νὰ δικαιολογηθοῦν γιὰ παραλείψεις τους, δίνουν στὸ λόγο τους ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον, γι' αὐτὸ πρέπει μὲ προσοχὴ νὰ προσεχτοῦν τὰ συμπεράσματά τους. Δὲν πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τίς πολιτικὲς θέσεις του, τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ὅταν ἐπικοινωνεῖ μὲ τίς ἀπόψεις τῶν τριῶν αὐτῶν συγγραφέων. Ἰσα-ἴσα ὀφείλει νὰ τὰ ζυγίσει ὅλα καὶ ἔτσι νὰ βρεῖ τὴν ἀρχὴ τοῦ νήματος τῶν σχετικῶν ἀποτυχιῶν μας ἢ, ἂν θέλετε, τῶν ἀδυναμιῶν μας.

Βασικὸ θέμα τῆς «Εἰσαγωγῆς» εἶναι τὸ ὅτι στὰ τριάντα χρόνια τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος ἔγιναν λάθη καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλευρὰ κι ἀπὸ τὴν ἑλληνοκυπριακὴ, χωρὶς νὰ εὐθύνεται τόσο ὁ «ξένος δάκτυλος». Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἀγώνα τὸ Κυπριακὸ ἦταν ἀντικειμένως κομματικῆς διαμάχης. Καὶ ὅσες εὐκαιρίες χαθῆκανε εὐθύνη εἶχαν καὶ ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ ἑλληνοκυπριακὴ πλευρὰ.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο μὲ τίτλο «*Απόκλιση στόχων καὶ χειρισμῶν*», διαιρεῖται σὲ περιόδους κι ἐξετάζονται τὰ πολιτικὰ γεγονότα, ποὺ εἶχαν συμβεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τους. Σημαντικὸ στοιχεῖο στὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι ἡ ἐπισήμανση τῆς διαφορᾶς προτεραιοτήτων τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς καὶ ἐκείνων τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς, ποὺ εἶχε ἀποτέλεσμα ἀπόκλιση ἀπὸ τοὺς κοινούς χειρισμούς καὶ στόχους. Στὴν περίοδο 1950-1960 ἐξετάζονταν τὸ δημοψήφισμα τοῦ 1950 καὶ οἱ ἀγγλικὲς ἀντιδράσεις, οἱ συνομιλίες Μακαρίου Χάρντιγκ καὶ οἱ συνομιλίες Ζυρίχης - Λονδίνου. Στὴν περίοδο 1960-1967, ποὺ ὑποδιαιρεῖται στὶς περιόδους 1960-1964, 1964-1967 καὶ 1967-1974, κοιτάζονται τὰ σημαντικότερα γεγονότα ὅπως π.χ. τὰ 13 σημεῖα κι ὁ ἀντίκτυπός τους κι οἱ σχετικὲς διαφωνίες τοῦ Γεώργιου Παπανδρέου, τὸ σχέδιο "Ατσεσον, οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Μανσοῦρας, ὁ Γρίβας, ἡ ΕΟΚΑ Β' καὶ ἄλλα τῶν τριῶν αὐτῶν περιόδων. Τὸ κεφάλαιο αὐτό, πολὺ ἀποκαλυπτικὸ σὲ πολλὰ σημεῖα, ἰδιαιτέρως στὶς ἐρημνεῖες καὶ τὰ σχόλια, νομίζω πὼς ἔχει τὴν κύρια βαρύτητα τοῦ βιβλίου.

Τὸ τρίτο κεφάλαιο ἀφορᾷ τὰ «*Ἐσωτερικὰ Μέτωπα*». Σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο καταγράφεται ἡ κομματικὴ χρησιμοποίηση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος καὶ οἱ διαφορὲς τῆς χρησιμοποίησής του στὸ ἐθνικὸ κέντρο, ὅπου ὑπάρχει ἡ κομματικὴ πολυφωνία καὶ στὴν Κύπρο μὲ ἀκυρίαρχο τοῦ παιγνιδιοῦ» τὸν Μακάριο. Ἐπίσης σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο γίνεται λόγος γιὰ τοὺς τρόπους ποὺ ὑπέσκαπταν τὴν ἐνότητα στὴν Κύπρο οἱ ὑπεύθυνοι κομματάρχες τῆς Ἀθήνας, ἰδίως στὴν περίοδο τῆς Χούντας, χωρὶς νὰ σκέφτονται τὸν Τουρκικὸ παράγοντα.

Κεφάλαιο με πλατύτερες διαστάσεις είναι τὸ τέταρτο με τίτλο «'Ανεδαφικὲς 'Εκτιμήσεις». Σ' αὐτὸ περιγράφονται ἡ ἀμέλειά μας ('Ελλαδικὴ καὶ Κυπριακὴ) νὰ ὑπολογίσουμε τὶς ἀντιδράσεις τῆς Τουρκίας καὶ νὰ λάβουμε μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισή τους. Βασιζόμεστε στὶς ψευδαισθήσεις τῶν «εὐσεβῶν πόθων» μας, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ προσεγγίσουμε τοὺς Τουρκοκυπρίους. 'Επίσης ἐξετάζεται ἡ σημασία (ἀρνητικὴ τῆς 'Ελληνικῆς Μεραρχίας ἐδῶ στὴν Κύπρο. 'Αλλὰ καὶ ὁ 'Αγγλικὸς παράγοντας ὑποτιμήθηκε. 'Η ὑπερτίμηση τῶν δυνατοτήτων τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν ἀπὸ μέρους μας ἔδρασε ἀρνητικὰ στὶς δραστηριότητές μας. Καὶ τέλος δὲν ὑπολογίσαμε τὶς διεθνεῖς συνθήκες καὶ περιστάσεις με τὴν κατάταξή μας στοὺς ἀδέσμευτους.

Σημαντικὸ σημεῖο διχόνοιας καὶ συγκρούσεων ὑπῆρξε «*Τὸ Προβάδισμα*», ποὺ ἐξετάζεται στὸ πέμπτο κεφάλαιο. 'Η 'Αθήνα ὡς κέντρο τοῦ 'Ελληνισμοῦ κοιτάζει τὰ γενικὰ συμφέροντα καὶ τὶς τοποθετήσεις τῆς στὸ διεθνὴ χῶρο, ἐνῶ ἡ Κύπρος κοιτάζει τὸ δικὸ τῆς συμφέρον. Δηλ. ὑπῆρχε «*δικεφαλισμὸς*» ὅπως σημειώνουν οἱ συγγραφεῖς σὲ ἀντίθεση με τὴν ὁμοφωνία τῶν Τούρκων.

Στὸν «'Επίλογο» συγκεντρώνονται τὰ κύρια σημεῖα τῶν ἀδυναμιῶν μας στὸ Κυπριακὸ πρόβλημα, τὰ ἐξῆς:-

α) Οἱ συχνὲς ἀποκλείσεις ὡς πρὸς τοὺς χειρισμοὺς καὶ τοὺς στόχους ποὺ παρουσιάζονταν ἀνάμεσα στὴν 'Αθήνα καὶ τὴ Λευκωσία.

β) Οἱ ἀρνητικὴ ἐπίδραση τῶν κομματικῶν καὶ προσωπικῶν παραγόντων 'Αθήνας καὶ Λευκωσίας στὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων.

γ) Οἱ ἀνεδαφικὲς ἐκτιμήσεις τῶν διαφόρων παραγόντων (Τουρκία, 'Αγγλία, ΟΗΕ καὶ διεθνεῖς περιστάσεις).

Βέβαια στὸ βιβλίον ὑπάρχουν πολλὲς παρατηρήσεις, ἀποκαλύψεις, σχολιασμοὶ πολιτικῶν ἀδυναμιῶν, ἥπιοι καυτηριασμοὶ ὀρισμένων χειρονομιῶν ἑλλαδικῶν καὶ κυπριακῶν, ὅλα χρήσιμα στὸν ἀναγνώστη γιὰ νὰ σχηματίσει τὴν προσωπικὴ του γνώμη.

"Ὅμως σ' ἐμᾶς τοὺς "Ελληνες ἔγιναν τὰ παθήματα μαθήματα; 'Αφήνω πῶς μπορεῖ τὸ πείσμα μας νὰ μὴ δεχτεῖ τὴ συμμετοχὴ μας στὰ παθήματα. Τὰ ἐλαφρυντικὰ βρίσκονται ἢ κατασκευάζονται εὐκολα.

Στὸ τέλος οἱ συγγραφεῖς παραθέτουν «Χρονολογικὸ Πίνακα» ἀπὸ τὶς 15 'Ιανουαρίου 1950 μέχρι τὸ 1974 γιὰ τὰ διάφορα γεγονότα, «Βιβλιογραφία» (μόνο 'Ελληνικὴ) καὶ «Εὐρετήριο ὀνομάτων».

'Απὸ τὴ συγγραφικὴ ἄποψη τὸ βιβλίον αὐτὸ χαρακτηρίζεται ἀπὸ σαφήνεια, χωρὶς ἀμφίδρομες ἐκφράσεις. Δὲν ἔχει ἐπιδείξεις ἀλάνθαστου. Συχνὰ χρησιμοποιοῦνται ἐνθυμήματα καὶ προσωπικὲς ἐκτιμήσεις, ἐνυπόγραφες ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἔτσι ὑπάρχει ξεχωριστὰ ἡ εὐθύνη γιὰ τὶς πληροφορίες ποὺ δίνονται. Οἱ ἀπόψεις κι οἱ χαρακτηρισμοὶ προσώπων καὶ γεγονότων δίνονται ἄφοβα ἀλλὰ με εὐπρέπεια. "Αν μερικὲς φορὲς ὑπάρχουν ἐπαναλήψεις, τὶς νιώθει ὡς ἀπαραίτητες τουλάχιστον σὰν ὑπενθύμηση τῆς γραμμῆς ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ συγγραφεῖς.

ΠΟΙΚΙΛΑΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΟΡΤΑΣΜΟ ΤΟΥ
ΛΥΚΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Ἀπὸ μέρους τῶν τριῶν σωμάτων «Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν», «Ἑλληνικός Πνευματικός Ὁμίλος Κύπρου» καὶ «Ἐθνική Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου» μεταφέρω ἀδελφικό χαιρετισμὸ στὸ ἐκτοπισμένο «Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου» μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς βράβεισής του ἀπὸ τὴν «Ἀκαδημία Ἀθηνῶν». Ὁ χαιρετισμὸς αὐτὸς ἐκφράζει ταυτόχρονα καὶ τὸν θαυμασμὸ μας γιὰ τὴν πνοὴ τῶν μελῶν του, ποὺ συνεχίζουν τίς πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐργασίες μακριὰ ἀπὸ τὴ φυσικὴ τους ἔδρα. Τὸ θεωροῦμε τιμὴ νὰ μετέχουμε σὲ ἐορτασμοὺς-ὀρόσημα πνευματικῶν σωματείων. Μᾶς ἐξυψώνει ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ στὰ δικά μας μάτια, εἶναι μιὰ πνευματικὴ ἐργασία στὸ κάτω-κάτω. Ἐξάλλου οἱ ἐορτασμοὶ ὀρόσημα ὡς ἐξωτερικὰ κίνητρα σὲ ὑποχρεῶνουν ν' ἀντικρύσεις, συχνὰ ἀπὸ ἀπόσταση καὶ συγκριτικά, τὸ τί ἔχει προσφέρει, στὴν παρούσα περίπτωση, ἓνα σωματεῖο. Πραγματικὰ τὸ «Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου» δημιούργησε πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ κεφάλαιο στὴν Ἀμμόχωστο. Πολὺ ὀρθὰ ὁ Δῆμος Ἀμμοχώστου ἐπίσημα ἀναγνώρισε τοῦτο, τιμώντας μὲ τὸ χρυσοῦ μετάλλιο τῆς πόλης τὴν ἰδρύτρια του Μαρία Π. Ἰωάννου. Τονίζουμε μὲ τὴν εὐκαιρία τὴ σύνδεση τῶν σωματείων, ποὺ ἀντιπροσωπεύουμε, μὲ τὸ «Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου», ἰδίως στὰ τότε ἀποικιοκρατικὰ καὶ ὕστερα στὰ ἐλεύθερα χρόνια μας μὲ συνεργασίες καὶ ἀνταλλαγές.

Ἐπιπλέον προσωπικὰ ἐκτιμῶ καὶ συμμετέχω σὲ κάθε δραστηριότητα τοῦ Λυκείου, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα. Τὴν κατάθεσή μου γιὰ τὴν ὅλη του δράση, ἐθνικὴ, πνευματικὴ, πολιτιστικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ, περιέλαβα στὸν Ὑμνο του, ποὺ συνέθεσα κατὰ προτροπὴ τῆς προέδρου του Μαρίας Π. Ἰωάννου. Ἡ πρώτη στροφή τοῦ Ὑμνου αὐτοῦ λέει:-

*Τὸ εὐλογημένο σπίτι καὶ τὰ ὄραϊα
τῆς Πλάσης καὶ τῆς Τέχνης τ' ἀγαπῶ
κι εἶμαι ἢ δουλεύτρα, ἢ πλάστρα, ἢ πάντα νέα
Κυπραῖα κι ἐγὼ διαμάντι ἑλληνικό.*

Ὅμως ὁ σημερινὸς ἐορτασμὸς ἀνήκει καὶ στὴν ἰδρύτρια τοῦ Λυκείου ἀείμνηστη Μαρία Π. Ἰωάννου, ἄλλοτε Μαρία Ἀνδρέου. Πρὶν συνδεθῶ συγγενικὰ μὲ τὴν οἰκογένεια τῆς ἀείμνηστης, τὴ θαύμαζα ὡς τολμηρὴ προσωπικότητα, ποὺ διέθετε πλατιὰ ἐνδιαφέροντα τότε, στὰ ἀποικιοκρατικὰ χρόνια, στὰ ὁποῖα πολλοὶ ὑποτονοῦσαν, ἰδίως στὸ ἐθνικὸ θέμα. Συχνὰ μὲ ὁμάδα ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν» καὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου» παρακολουθοῦσαμε ὀρισμένες συγκεντρώσεις στὸ Λύκειο καὶ ἀνταλλάσσαμε ἀργότερα μὲ τὴν πρόεδρο Μαρία ἀπόψεις πᾶνω στὰ φλέγοντα προβλήματα τοῦ κυπριακοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ εὐρύτερου ἐλληνικοῦ μας χώρου. Κάποτε κατὰ προτροπὴ τῆς τὸ ζεῦγος Μαρίας καὶ Παναγιώτης Ἰωάννου παρεχώρησε στὴν Ἐταιρεία τὸ ποσὸν πρὸς ἔκδοση τῶν «Ἐρωτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Κύπρου» τοῦ 16ου αἰῶνα, ποὺ μετέφερε σὲ δέσμη φωτογραφιῶν ὁ Ἀντώνης Ἰντιάνος. Τόσο ἢ «Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν» ὅσο καὶ ἄλλα σωματεῖα τῆς Λευκωσίας καὶ τῆς Ἀμμοχώστου ἀνακήρυξαν ἐπίτιμο μέλος τὴν ἀείμνηστη. Ἐπιστέγασμα τῶν ἀναγνωρίσεων τῆς προσφορᾶς τῆς ὑπῆρξε ἡ παρασημοφορία τῆς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ χρυσοῦν σταυρὸ τῆς εὐποιΐας.

Πάντοτε μὲ ἐντυπωσίαζε ὁ συνεχὴς πνευματικὸς μόχθος τῆς ἀείμνηστης Μαρίας Π. Ἰωάννου, μόχθος μάλιστα ἕως τὴν ἐξάντληση. Διαρκῶς σχεδίαζε πνευματικὲς καὶ

καλλιτεχνικές έκδηλώσεις τόσο στον τομέα τῆς μουσικῆς ὅσο και σὲ κείνο τοῦ χοροῦ και τῶν ἐκθέσεων ζωγραφικῆς. Ἰδιαίτερο πάθος τῆς ἦταν τὸ θέατρο, ποὺ τὸ ἐξυπηρέτησε προγραμματισμένα. Ἄλλὰ και ἡ με κάθε μέσον ὑποστήριξη κινήσεων και ἀτόμων, ποὺ διέθεταν ταλέντο και προθέσεις γιὰ σπουδῆ, ἀνήκει στις χειρονομίες τῆς, στις μουσικὲς μάλιστα χειρονομίες τῆς. Ὁ ἀσίγαστος πόθος γιὰ προσφορά στον τόπο τῆς, προσφορά καθημερινή, ρύθμιζε τις κινήσεις και τις πράξεις τῆς. Δὲν τῆς λείπανε και τὰ ὄνειρα γιὰ τὴ διαρκῆ μεταθανάτια πνευματικὴ παρουσία τῆς. Ἀπόδειξη γι' αὐτὸ τὸ καλλιμάραμο μέγαρο τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου, ὅπου τὸ Ὁδεῖο και ἄλλα τμήματα, ἡ παιδικὴ ἐξοχὴ και τὰ κληροδοτήματά τῆς, ἀνεξάρτητα ἀν τὰ κατέφαγε ἡ εἰσβολὴ και ἡ κατάληψη τῶν ἄλλοτε ἀνθηρῶν ἐδαφῶν μας.

Στὸ κρεβάτι τοῦ θανάτου, εὐτυχῶς σὲ χρόνια ἐλεύθερα, ἰδιόμορφα ἐλεύθερα, στὸ κρεβάτι τοῦ θανάτου, ἐπαναλαμβάνω, μελετοῦσε ἡ ἐξαντλημένη ἀπὸ τὴ νόσο ἀείμνηστη Μαρία, και σχεδίαζε τὸ ἀνέβασμα τῆς «Ἑλένης» τοῦ Εὐριπίδη στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Σαλαμίνας. Ἄν τοῦτο δὲν εἶναι ἐνδεικτικὸ πνευματικῶν και καλλιτεχνικῶν πάθους, τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ μαρτυρήσει γιὰ τὴν πνευματικὴ προσωπικότητά τῆς;

Στὸ ἐπίγραμμα γιὰ τὸ μέγαρο τοῦ Λυκείου, ποὺ σκαλίστηκε σὲ πλάκα στὴν εἴσοδο τῆς αἴθουσας τελετῶν, καταγράφηκε ἡ πρόθεση και ἡ πράξη, συμπυκνωμένα, τοῦ ζεύγους:-

*Μέλαθρο μουσικῆς και πνεύματος
ιδεῶν πηγὴ και στάδιο ἀμιλλας
πρὸς δόξα τῶν Ἑλλήνων και τῆς Τέχνης
ιδρύουμε ἡμεῖς ἰκέτες τοῦ Ἀπόλλωνα*

ΜΑΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Μὲ τὴν τελευταία αὐτὴ μαρτυρία ἐκφράζεται και ἡ εὐχὴ τοῦ γυρισμοῦ γιὰ συνέχιση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λυκείου στον τόπο τοῦ πρὸς δόξα τῶν Ἑλλήνων.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Πρόεδρος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ

«Ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου» συμμετέσχε στὴν ἀποδημία τοῦ πεζογράφου και θεατρικοῦ συγγραφέα, ἀείμν. Ἀνδρέα Γεωργιάδη Κυπρολέοντα ἐπιτίμου μέλους τῆς, καταθέτοντας στεφάνι ὡς ἐνδειχὴ ἐκτιμῆσεως. Ἀπόψε στὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ ἀποδημήσαντος ἐνώνει τὴ φωνὴ τῆς με τὴν «Ἐνωσιὴ Λογοτεχνῶν Κύπρου» και ἀπὸ ἀδελφικὴ ἀλληλεγγύη, ἀλλὰ και ἀπὸ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν συγγραφέα.

Προσωπικὰ συνδεόμεν με τὸν Ἀνδρέα Γεωργιάδη Κυπρολέοντα ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια. Ἀργότερα οἱ κοινοὶ λογοτεχνικοὶ στόχοι συσφύζανε τὸ δεσμό μας. Κυρίως ἡ γνώμη μου γιὰ τὴν πεζογραφία του, θετικὴ ἀλλὰ και εἰλικρινῆς, τὸν εὐχαριστοῦσε — κι εἶναι τοῦτο φυσικὸ. Μὲ τιμοῦσε γι' αὐτὸ με ἀποστολὲς ἔργων του, με συνεργασίες στὰ περιοδικὰ ποὺ διηύθυνα και με κείμενά του γιὰ πιθανὴ μελλοντικὴ χρῆση, ὅπως μοῦ ἔγραφε.

Νὰ μοῦ ἐπιτραπεῖ, λοιπόν, ἀντὶ ἄλλων λόγων, νὰ σᾶς παρουσιάσω τὴ νουβέλα του «Τὸ ἔγκλημα τοῦ Δήμου Ἀρέστη ἢ τὸ «Ἄν...» και τὸ «Ἄν δέν...», ποὺ δημοσιεύτηκε πρόσφατα στὴ «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1987 τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου». Ἡ νουβέλλα αὐτὴ εἶναι τὸ τελευταῖο του δημοσιευμένο πεζογραφικὸ

έργο. Χώρος, όπου εξελίσσεται, ή 'Αθήνα. Χρόνος λίγο μετά τὸν ἐμφύλιο πόλεμο, κάπου δηλαδή στὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 1950. Ἡ ὑπόθεση ἀπολύτως ἐρωτικὴ μὲ πολλή ψυχογραφία. Γλώσσα ἀπλὴ καὶ ρέουσα, καθημερινὴ ἀλλὰ μουσικὴ. "Ἐνας τόνος ἐξομολόγησης — νᾶταν καὶ αὐτοβιογραφία μὲ τὶς ὑποχρεωτικὲς τροποποιήσεις; Ἀρχὲς καὶ ιδέες ἀπολύτως ἐλληνικὲς παραδοσιακὲς.

Ὁ Δῆμος Ἀρέστης στὴν ἀρχὴ τῆς νουβέλλας μιᾶ γιὰ τὶς συμπτώσεις στὸν ἐρωτικὸ τομέα, ποὺ δημιουργοῦν ἢ δὲν δημιουργοῦν γεγονότα. Κάποτε φτάνει στὴ σύμπτωση μὲ βάση τὸ «Ἄν...» ἢ «Ἄν δέν...» νὰ τὸν ἐρωτηθεῖ τότε δωδεκάχρονη καὶ τώρα δεκαοκτάρη κοπελίτσα, ἡ Καίτη. Αὐτός, ὠριμος πιά σαραντάρης, παρόλες τὶς προσπάθειες συγκρατημοῦ, δικαιολογημένες βέβαια καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη ἡλικίας ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν του δυσκολιῶν, τὴν ἐρωτεύεται. Σὲ λίγους μῆνες ὑποχρεωτικὰ ἀναχωρεῖ γιὰ τὴν Κύπρο ἐγκαταλείποντάς τὴν χωρὶς νὰ τῆς δώσει ψεύτικες ὑποσχέσεις. Αὐτὴ ἡ ἐγκατάλειψη εἶναι τὸ ἐγκλημα, καθαρὰ ψυχικὸ καὶ συναισθηματικὸ, γιὰτὶ σωματικὰ δὲν εἶχαν συμβεῖ ἀναπόφευκτα.

Ἄνεφερα κείμενα, καθαρῶς βιβλιογραφικά, ποὺ μοῦ ἀπέστειλε μὲ τὴν ἔνδειξη «Γιὰ πιθανὴ μελλοντικὴ χρῆση». Σ' αὐτὴ τῇ δέσμῃ κατατάσσεται καὶ μιὰ ἐνόττητα μὲ τίτλο «Ἔργα πρὸς συγγραφὴν» (σχεδιασμένα) ἢ ἐξῆς:

Δ) ΕΡΓΑ ΠΡΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΝ (Σχεδιασμένα)

1. Τὸ Μεγάλον Ξεκίνημα (μυθιστόρημα ἀπὸ τὸν Ἀγώνα τῆς ΕΟΚΑ, προσωρινὸς τίτλος).

2. Ἡρωισμοὶ καὶ Ἀθλιότητες (Μυθιστόρημα, συνέχεια τοῦ προηγουμένου, ἀπὸ τὸ πραξικόπημα καὶ τὴν τούρκικη εἰσβολή, προσωρινὸς τίτλος).

3. Ἀχενάτων, ὁ Ἐπαναστάτης Φαραῶ (Δράμα πολύπραχτο).

4. Εὐμένης ὁ Καρδιανός.

5. Ἄν ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν Παρμενίων (Ἱστορικὸς Ὀπτασιασμός).

6. Μεσογαία (Κοινωνιολογικὸ μυθιστόρημα).

7. Ὁ Συναγωνιστὴς Παῦλος (Νουβέλλα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μου στὰ Δεκεμβριανά).

8. Ἄγγελος καὶ Σατανᾶς (Μεγάλον μυθιστόρημα ἀπὸ τὴν Κατοχὴ καὶ τὴν Ἀντίσταση, μὲ προσωπικὲς μου ἐμπειρίες).

9. Ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων (Τετραλογία).

Εὐχομαὶ τὰ σχεδιασμένα αὐτὰ ἔργα νὰ πῆραν τελικὴ μορφή ἢ κάποια μορφή καὶ νὰ δοθοῦν στὸ κοινόν, ἐμπλουτίζοντας ἔτσι τὴν τοπικὴ μας λογοτεχνία. Σ' αὐτὰ καταγράφονται οἱ ἐμπειρίες τοῦ Κυπρολέοντα ἀπὸ τὸν Ἀγώνα τῆς ΕΟΚΑ, ἀπὸ τὸ πραξικόπημα καὶ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή, ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ Κατοχὴ καὶ τὴν Ἀντίσταση καὶ ἀπὸ τὰ Δεκεμβριανά. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνόττητα «Ἔργα ἀνέκδοτα σὲ τόμους» (δημοσιευμένα σὲ περιοδικά) ἐνδιαφέρει τὰ γράμματά μας. Δὲν ξέρω ποιοὺς ὀργανισμοὺς θὰ φρόντιζε γιὰ τὴν περισυλλογὴ τῶν δημοσιευμάτων αὐτῶν. Εἶναι κρίμα νὰ χάνοντα κείμενα, ποὺ μπορεῖ νὰ λειτουργοῦν ἀκόμα ἀπὸ κάθε ἀποψη, κι ὄχι ἀπλῶς ἱστορικά.

Τελειώνοντας ἀποτίω φόρο λογοτεχνικῆς τιμῆς στὸν ἀείμνηστο Ἀνδρέα Γεωργιάδη Κυπρολέοντα ἀπὸ μέρους τῶν συναδέλφων του τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου».

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Πρόεδρος

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΧΙΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ («MILL ENNIUM UKRAINAE SACRUM»)

Ένα σημαντικό διεθνές συνέδριο θά πραγματοποιηθεί τὸν ἐρχόμενο Ἀπρίλιο στὴν Ἰταλία. Τὸ ὀργανώνει τὸ Ἰνστιτοῦτο Οὐκρανικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου του Harvard καὶ τὸ πολιτιστικὸ τμῆμα τοῦ Δήμου τῆς Ραβέννας καὶ ἔχει θέμα «Τὰ χίλια χρόνια τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῆς ρωσικῆς Οὐκρανίας 988-1988». Τὸ συνέδριο θά γίνεῖ στὴ βυζαντινὴ ἰταλικὴ πόλη τῆς Ραβέννας ἀπὸ τὶς 18 ὡς τὶς 24 Ἀπριλίου 1988.

Στὸ συνέδριο αὐτὸ θά γίνουν 51 ἀνακοινώσεις ἀπὸ ἰσάριθμους ἐπιστήμονες ἀπὸ τὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες, τὴν Ἰταλία, τὴ Γαλλία, τὴ Βουλγαρία, τὴν Ἀγγλία, τὴ Ρουμανία, τὴν Πολωνία, τὴν Οὐγγαρία, τὴ Γερμανία, τὴ Ρωσία, τὴ Τσεχοσλοβακία, τὸ Βέλγιο καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν τελευταία συμμετέχει ὁ Ἀντώνιος Ταχιάος τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ τὴν ἀνακοίνωση «Ἕλληνες μητροπολίτες τοῦ Κιέβου: μιὰ ἀξιολόγηση τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς τους δράσης».

Στὶς ἐφτά μέρες τοῦ συνεδρίου θά γίνουν 12 συναντήσεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐναρκτήρια τελετὴ, κάτω ἀπὸ τὰ γενικὰ θέματα: Ἡ ἱεραποστολικὴ φάση, ὁ Χριστιανισμὸς στὴ Ρωσία πρὶν ἀπὸ τὸ 988, Ἡ μετάδοση τῆς λόγιας γλώσσας καὶ τῶν πολιτιστικῶν στοιχείων (I καὶ II), Τὸ Βυζάντιο καὶ ἡ παλιὰ Ρωσία, Ὁ ἅγιος Βλαδίμηρος, Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας, Ἡ ἀπήχηση τοῦ γεγονότος τοῦ προσηλυτισμοῦ, Ἡ γλωσσολογικὴ ἄποψη, Ἡ ἰδεολογικὴ ἄποψη, Ἡ νομικὴ ἄποψη, Τὰ προβλήματα τῆς κληρονομιάς τοῦ Κιέβου, Ἡ πολιτιστικὴ ἄποψη. Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀνακοινώσεις εἶναι οἱ ἀκόλουθες: Πολιτιστικὴ καὶ ὀρησκευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Βυζαντίου ἔναντι τῶν Σλάβων, Πολιτικὴ ἰδεολογία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὸν 11ο/12ο αἰῶνα καὶ οἱ Ρῶσοι, Ἡ ἀπήχηση τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν Ρώσων σὲ μερικὰ δυτικὰ χρονικά, Γάμοι πριγκιπισσῶν τοῦ Κιέβου μὲ μέλη τῶν βυζαντινῶν δυναστειῶν, Ἡ γλώσσα τῶν Ρώσων κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, Ἡ εἰσαγωγή τῆς βυζαντινῆς τέχνης στὴν παλιὰ Ρωσία, Τί σημαίνει «ἰνδοευρωπαϊκός» σὲ συσχετισμὸ πρὸς τὶς σλαβονικὲς γλώσσες, Ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴ φάση τῆς ἱεραποστολῆς, Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς Πολωνίας καὶ ἄλλες. Στὰ πλαίσια τοῦ συνεδρίου εἶναι προγραμματισμένες ἐπισκέψεις στὰ λαμπρὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ραβέννας, δεῖπνα ἐργασίας καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις. Προσφέρθηκαν ἐπίσης 40 ὑποτροφίες σὲ νέους ἐπιστήμονες ποὺ εἰδικεύονται στὶς Μεσαιωνικὲς, τὶς Βυζαντινὲς καὶ τὶς Σλαβικὲς σπουδὲς γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ συμμετοχὴ τους στὸ συνέδριο.

Ἡ ὀργάνωση τοῦ συνεδρίου ἀνακοινώθηκε ἀπὸ τὸν Δήμο τῆς Ραβέννας καὶ στὸν Ἑλληνικὸ Πνευματικὸ Ὅμιλο Κύπρου μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἀναλυτικοῦ Προγράμματος τῶν ἐργασιῶν του.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἴλιος (Ἀθήνα), Τὸ περιοδικὸ (Λευκωσία), Ἀνακύκληση (Ἀθήνα), Ἐλεύθερο Πνεῦμα (Ἀθήνα), Φύση καὶ Ζωὴ (Ἀθήνα), Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία), Ὑγεία (Λευκωσία), Διαδρομὲς (Ἀθήνα), Εὐθύνη (Ἀθήνα), Σύγχρονη Σκέψη (Ἀθήνα), Περίγραμμα (Ἀθήνα), Στερεὰ Ἑλλάς (Ἀθήνα), Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλία), HELLENIKA (Bochum), Αἰολικὰ Φύλλα (Μυτιλήνη), Ναυτικὴ Ἑλλάς (Ἀθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

- ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ: 'Απάνθισμα από τὸ ἔργο τοῦ Δημ. Λουκάτου, Λευκωσία 1988
- ΤΑΣΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ: Τὰ παιδιά τῆς Νιόβης, Α' καὶ Β' τόμος, 'Αθήνα, 1988
- Ε.Π.Ο.Κ.: «Φιλολογικὴ Κύπρος 1987», Λευκωσία 1988
- ΗΡ. ΓΕΝΑΚΡΙΤΟΥ: Τὸ πρῶτο ἡλιοβιβλίο, Λευκωσία 1987
- Σ.Σ. ΧΑΡΚΙΑΝΑΚΗ: Πορτραῖτα τοῦ νεροῦ, Θεσσαλονίκη 1987
- ΙΩΑΝΝΑ ΤΣΑΤΣΟΥ: Ποιήματα, 'Αθήνα 1988
- ΣΤΕΛΙΟΣ ΝΤΟΜΑΛΗΣ: Τὰ σφυρίγματα τοῦ ἀνέμου, Λάρισα 1988
- ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ ΚΟΥΛΕΡΜΟΥ: Τὰ τακούνια ποὺ δὲν κάνουν τάκα, Κύπρος 1987
- ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΑΛΑΝΗΣ: 'Εσπερινὸς πλαγίαυλος, 'Αθήνα 1988
- ΓΙΑΝΝΗ ΤΖΑΝΗ: Θεσσαλονίκη Φιλίππου Βασίλισσαν, Θεσσαλονίκη 1987
- ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗΣ: 'Αντέρημος, Θεσσαλονίκη 1988
- ΘΕΜΗΣ ΤΑΣΟΥΛΗΣ: Μπάλος γιὰ ἓνα χορευτὴ καὶ τὸ ἄσπρο, 'Αθήνα 1986
- Κ.Π. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ: Παραμύθια τῆς Σμύρνης, 'Αθήνα 1987
- ΚΩΣΤΑ ΣΑΡΔΕΛΗ: 'Ο χαρακτήρας τῆς 'Εθνεγερσίας τοῦ '21, 'Αθήνα 1987

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΑ:

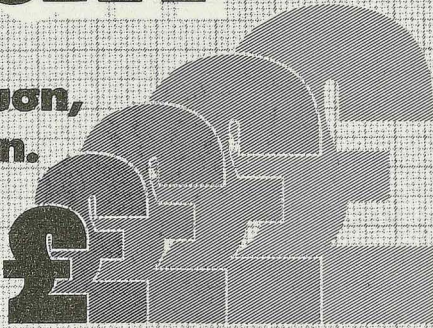
Στὴν ἐργασία «'Η Κυπριακὴ διηγηματογραφία ὡς τὸ 1920» (τεῦχος 325-326, σελ. 35-41) νὰ γίνουν οἱ ἐξῆς διορθώσεις:-

- σ. 35 ... ἡ δυναστεία τοῦ ρομαντισμοῦ...
- σ. 36 ... «Φοβερά τραγωδία» ...
- σ. 38 ... τῆς περιόδου 1878-1920...
- σ. 39 Ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς πιο γνωστοὺς διηγηματογράφους (π.χ. Κηπιᾶδης, Σταυρινίδης, Φαρμακίδης, Ρωσσιδης, Ἐλευθεριάδης) γράφουν σε ἀπλὴ καθαρεύουσα, ἰδιαιτέρα στο ἀφηγηματικὸ μέρος τῶν κειμένων. Κάποιοι ἀπ' αὐτοὺς (π.χ. Κηπιᾶδης, Φαρμακίδης) πειραματιζόμενοι, δίνουν ἀπὸ ἓνα διήγημα στη δημοτικῇ. Μερικοὶ ἄλλοι — κυρίως...
- σ. 40 ... τοῦ κ. Μιστριώτη (...)»¹¹
- ... ἀπὸ τον Νικολαΐδη.¹²

Investors Plan

**Αποταμίευση,
επένδυση, ασφάλιση.**

**Όλα μαζί από τις
Γενικές Ασφάλειες
Κύπρου.**

Οι Γενικές Ασφάλειες Κύπρου σας προσφέρουν τώρα το Investors Plan. Ένα ιδανικό σχέδιο που συνδυάζει τη συστηματική αποταμίευση και επένδυση μαζί με την ασφαλιστική κάλυψη και σας βοηθά να προγραμματίσετε από τώρα τη μόρφωση των παιδιών σας, την εξασφάλιση της οικογένειάς σας όπως επίσης και τη συνταξιοδότηση σας. Εσείς το μόνο που έχετε να κάνετε, είναι να καθορίσετε το ποσό που θέλετε να επενδύετε σε χρονικά διαστήματα που σας βολεύουν.

Δείτε τα πλεονεκτήματα που σας προσφέρει το Investors Plan:

- ✓ Μέγιστομ αξιοποίηση και απόδοση των χρημάτων σας
- ✓ Ευκαιρία επένδυσης στο εξωτερικό
- ✓ Τακτική ενημέρωση για την αξία της επένδυσης σας
- ✓ Δικαίωμα τερματισμού της πληρωμής ασφαλιστρών και συνέχισης της επένδυσης και ασφάλισης
- ✓ Εγγυημένη μίνιμουμ αξία κατά την λήξη
- ✓ Εγγυημένη ασφαλιστική κάλυψη
- ✓ Φοροαπαλλαγή μέχρι 40% των ασφαλιστρών
- ✓ Δημιουργία αφορολόγητου κεφαλαίου
- ✓ Δικαίωμα δανεισμού
- ✓ Δικαίωμα εξαργύρωσης της επένδυσης
- ✓ Δικαίωμα συνδυασμού με άλλα συμπληρωματικά ωφελήματα και πάνω απ' όλα τη σιγουριά και εξασφάλιση των Γενικών Ασφαλειών Κύπρου.

Μελετήστε τα παραδείγματα:

ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΑ	ΗΛΙΚΙΑ :		
	35	40	45
	£	£	£
Μηνιαία Ασφάλιστρο	54,00	54,50	55,00
Φορολογική Απαλλαγή @ 40%	21,60	21,80	22,00
Μηνιαία Καθαρό Κόστος	32,40	32,70	33,00
Συνολικό Καθαρό Κόστος	11,664	9,810	7,920
ΕΠΕΝΔΥΣΗ			
Μηνιαία επένδυση			
- 1ος χρόνος	25,00	25,00	25,00
- επόμενοι χρόνοι	50,00	50,00	50,00
Συνολικό ποσό επένδυσης	17,700	14,700	11,700
ΑΠΟΔΟΣΗ			
Αναμενόμενες αξίες λήξεως	102,900	60,300	34,400
ΕΓΓΥΗΜΕΝΕΣ ΑΞΙΕΣ			
Ασφαλιστική κάλυψη - όχι μικρότερη από	25,000	20,000	15,000
Αξία κατά την λήξη - όχι μικρότερη από	25,000	20,000	15,000

κι επικοινωνήστε μαζί μας τώρα...

Τηλέφωνο:
Λευκωσία: 02-450883, 461184,
453011
Λεμεσός: 051-71163, 42200
Λάρνακα: 041-54258/23450
Πάφος: 061-32517

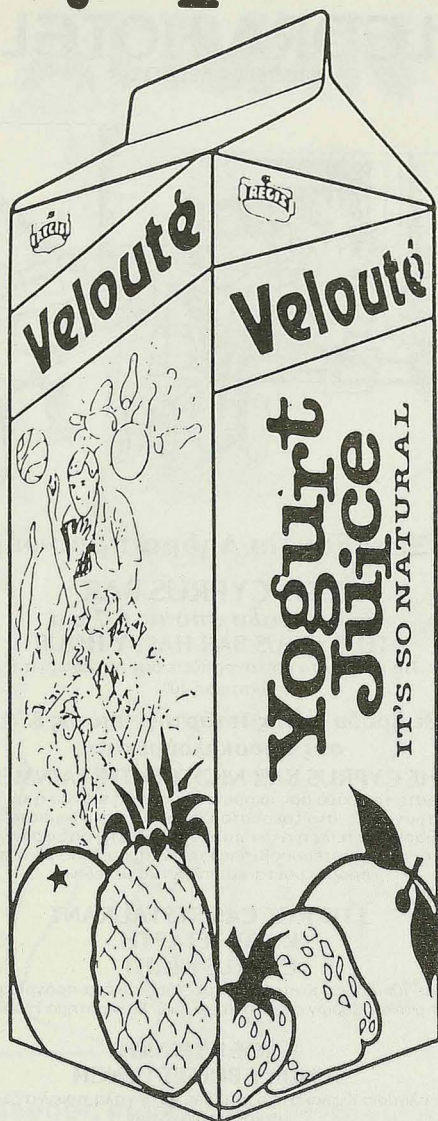
**για επένδυση
και ασφάλιση
Investors Plan**

Κοντά σας όπi κι' αν συμβεί

**ΓΕΝΙΚΕΣ
ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ
ΚΥΠΡΟΥ**

το σύγχρονο ποτο

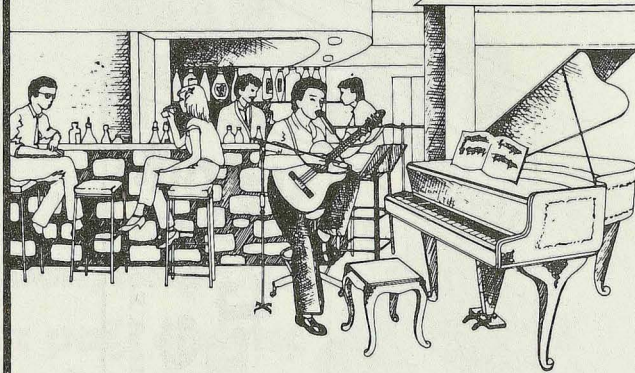

απο γιαούρτι και
φρέσκους χυμούς φρούτων
χωρίς λιπος

LEDRA HOTEL

NICOSIA - ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Το Ξενοδοχείο Λήδρα προσφέρει:

ΣΤΟ CYPRUS BAR

**Κάθε βράδυ από τις 6-7 μ.μ.
ΤΟ CYPRUS BAR HAPPY HOUR**

Για κάθε ποτό που αγοράζετε σας παραχωρείται
έκπτωση 40%

**Κάθε βράδυ (εκτός Τετάρτης) από τις 8.30 μ.μ.
σας προσκαλούμε στο:**

THE CYPRUS BAR NIGHT ENTERTAINMENT

Περάστε το βράδυ σας ακούοντας μουσική πιάνου ή κιθάρας – τραγούδι – στο ξακουστό **Cyprus Bar** και δοκιμάστε τα θαυμάσια κοκτέιλς ή άλλα ποτά της εκλογής σας φροντισμένα από τους καλύτερους Βarmen της Κύπρου. Μαζί με το ποτό προσφέρονται και πικάντικα μεζεδάκια.

ΣΤΟ ROCCAS RESTAURANT

ΚΑΘΕ ΤΕΤΑΡΤΗ CYPRUS NIGHT

με πλούσιους Κυπριακούς μεζέδες και ένα πρόγραμμα
Κυπριακών Χορών από το Χορευτικό Συγκρότημα ΗΡΑΚΛΗΣ.

ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ SUNDAY BUFFET LUNCH

Το πλούσιο Κυριακάτικο μπουφέ με μεγάλη ποικιλία ζεστών
και κρύων φαγητών.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΛΗΔΡΑ

**ΙΔΑΝΙΚΟ ΓΙΑ ΣΑΣ, ΤΟΥΣ ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΟΥΣ ΣΑΣ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΔΕΞΙΩΣΕΙΣ, ΧΟΡΕΣΠΕΡΙΔΕΣ, ΣΥΝΕΔΡΙΑ,
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ.**

Όμορφο και πολιτισμένο περιβάλλον, εξαιρετική κουζίνα
και πρόθυμη εξυπηρέτηση από πεπειραμένο προσωπικό.

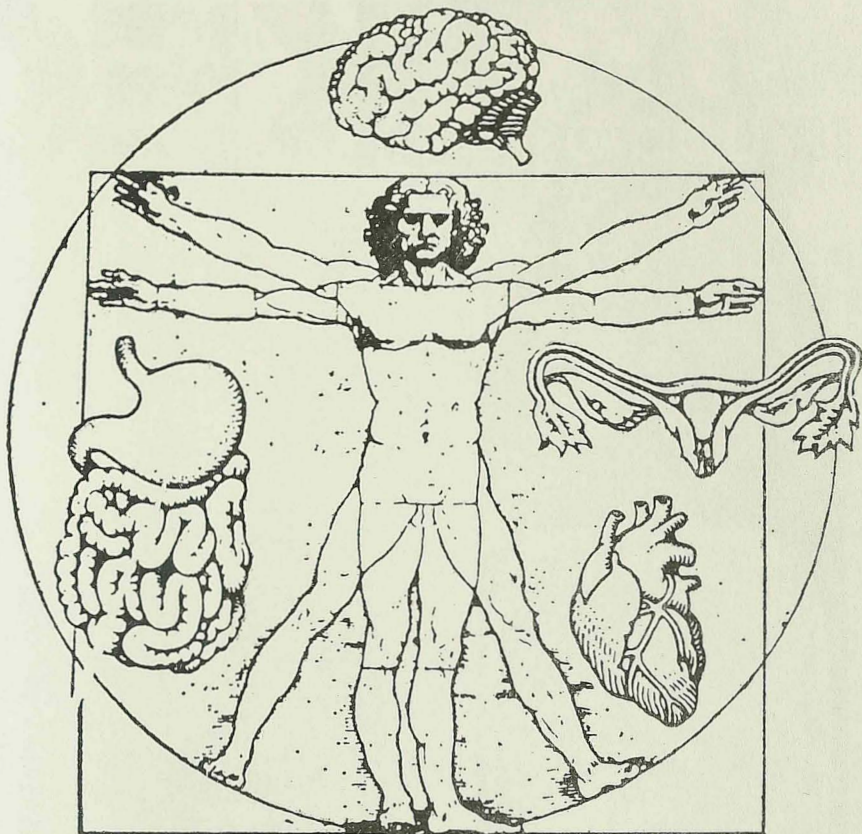
Για πληροφορίες παρακαλούμε αποταθείτε:
Τηλ. 441086 Λευκωσία.

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic

provides deeper, more selective anxiolytic relief

**in both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens**

Wyeth
Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

*trademark

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας...

